BAUDELAIRE: POEME • ARTE • REVISTA STRĂINĂ • SPORT

ANUL XVI
Nr. 19 (576)
Sîmbătă
12 mai
1973
10 pagini
1 leu

Biblioteca ... SALA DE LECTURĂ

Proletari din toate țările, uniți-vă !

Luceafărul

Săptămînal editat de Uniunea Scriitorilor
din Republica Socialistă România

Oamenii „începutului de drum"

Generația pașoptistă ilustrează in cimpul culturii noastre o psihologie care s-ar putea numi „a începutului de drum". E vorba de situația cărturarilor care au privilegiul dar și riscul de a intra in arenă intr-un moment de cotitură a istoriei, cind o schimbare bruscă a perspectivei autoriză luarea in posesie a unor pămînturi deșertice sau năpădite de vegetația trivială a locurilor abandonate.

A „incepe" e un act al tinereții, o dovadă de elan creator, de încredere in ordinea lumii. Cei care taie prima dată brazda într-un domeniu oarecare trebuie să se lupte nu numai cu greutățile exterioare, ci, in deosebi, cu propria lor comoditate, cu obișnuința de a recurge in toate și in totul la judecăți gata făcute, la norme și criterii deja codificate, la modalități de lucru consacrate de tradiție. Deschizind noi drumuri ei se expun neînțelegerii care intimpină orice noutate substanțială. Luîndu-și răspunderea de a face altfel, și-o asumă implicit pe aceea de a face mai bine. Ei se obligă la o permanentă vigilență, fiecare gest trebuind să fie gîndit in funcție de obiectivul propus, fără a recurge la reflexele normale. Un asemenea efort de invenție și sfidare a obișnuitului presupune nu numai curaj intelectual și energie, ci și insuflețirea unei convingeri intime, iluminarea credinței intr-o cauză dreaptă și in posibilitatea de a universaliza această dreptate, de a o aduce din sfera idealului in sfera realității.

„Începutul de drum" pe care-l instituie pașoptiștii are particularitatea — ceea ce ii agravează miza și-i complică desfășurarea — că nu se referă la un sector oarecare al literelor ori artelor, al vieții sociale ori organizării statului, ci că le include pe toate, manifestîndu-se ca o incercare de reinnoire globală a societății românești. Exponenții generației sint, in același timp, poeți și oameni de știință, profesori și bărbați de stat. Ei așază pietre fundamentale pretutindeni, aspirind să scoată Țările Române din înapoierea lor seculară, să le situeze, in cel mai autentic înțeles al cuvîntului, pe treapta de civilizație a statelor înaintate ale Europei contemporane.

In acest sens, istoria punea la ordinea de zi trei probleme capitale, interdependente, dar implicind, fiecare, o abordare specifică : Unirea și independența națională, inlăturarea regimului feudalo-iobăgist, edificarea unei culturi moderne, reorientată radical in țelurile, instituțiile și valorile sale. Ideea de a atinge măcar unul dintre obiectivele menționate trebuia să pară, la 1820 sau la 1830, oricărui observator avizat, posedind o inițiere convenabilă in „regulile jocului" diplomatic și istoric, de care atirnă soarta națiunilor, drept o utopie ; cu atit mai mult, voința de a repurta o victorie totală. Din fericire, pașoptiștii nu s-au lăsat intimidați de „regulile jocului". Unind o indrăzneală care putea trece adesea drept nesăbuită cu un uimitor spirit pragmatic, dovedindu-se apți să diagnosticheze just desfășurările obiective și să tragă maximum de profit din ele, ei vor reuși să obțină, numai in citeva decenii, rezultate decisive pe toate tărimurile. Marele lor merit e că și-au asumat condiția de „deschizători de drum", servind-o pină la capăt, fără nici o ezitare, cu entuziasm, sinceritate, pasiune constructivă, cu un devotament neabătut față de cauză.

Dar lupta aceasta continuă pentru a infringe inerția a costat trudă și a fost plătită cu grele sacrificii. Cine-și închipuie că pașoptiștii au găsit ceea ce căutau fără efort, că itinerariul lor in istorie a fost o plimbare agreabilă, ocrotită de intemperii — se înșeală amarnic.

Adevărul e, ca să dăm un exemplu adesea trecut cu vederea, că din cauza solicitărilor multiple și contradictorii, ca și din cauza vitregiei împrejurărilor, reprezentanți străluciți ai generației, de talia unor Bălcescu, Kogălniceanu ori Ghica, au fost siliți să-și renege vocația, renunțind să facă o „carieră" in litere, arte sau științe, deși aveau aptitudini care le-ar fi permis să creeze opere fundamentale. Obligați să-și abandoneze studiile de specialitate, să-și interzică orele de claustrare meditativă, să lucreze pe apucate, făcind ceea ce era oportun in momentul dat și nu ceea ce ar fi dorit, ei au realizat doar frinturi din ceea ce ar fi fost cu siguranță in stare să indeplinească in condiții normale.

Mai grav e că generația aceasta, care avea atita incredere in împlinirile pozitive ale istoriei și era convinsă că „fericirea" nu e incompatibilă cu condiția umană, a plătit de cele mai multe ori dăruirea pe altarul intereselor obștești cu sacrificiul vieții personale. Sint cunoscute rindurile pe care Bălcescu i le scria lui Alecsandri, la 29 noiembrie 1847 : „Să nu ne mai trudim dar, iubite Vasile, a alerga după fericirea intimă, o nălucire ce tu nu vei mai putea găsi, și eu n-am găsit niciodată, și pe care e multă vreme de cind n-o mai caut. Să întoarcem ceea ce ne-a mai rămas din dragostea noastră s-o întoarcem către țara noastră. România va fi iubita noastră".

Desigur, nu toată lumea putea trăi la această tensiune a idealului, renunțind, cu bună știință, la bucuriile profane. Dar toată lumea a trebuit să suporte furtunile devastatoare ale epocii, toți au fost constrinși să-și cîrpească mereu existențele sfirtecate de un destin advers. Angajați de timpuriu in lupta împotriva ordinei feudale, au trăit hăituiți și in nesiguranță, in marginea societății, ocupind posturi subalterne și nestatornice, fiind amenințați, clipă de clipă, de rigoarea represivă a stăpînirii. In deosebi după infringerea revoluției de la 1848, cind și-au văzut averea risipită, căminele pustiite, nădejdile spulberate, și au trebuit, cu obidă și cu jale, să ia drumul lung al pribegiei — ei au cunoscut și au trăit experiența dramatică a suferinței, a unei suferințe cu atit mai crude cu cit era, deopotrivă, materială și morală.

In fine, să mai invocăm un fapt. Ca „incepători" intr-o cultură caracterizată de fenomenul „arderii etapelor", care promova continuu noi valori înainte de a le epuiza pe cele vechi, pașoptiștii ilustrează un dezavantaj tipic al pionierilor : sleindu-și energia in așezarea fundațiilor, ei nu s-au putut ocupa cum se cuvine de locuința propriu zisă. Iar cind au voit să joace un rol in epoca nouă, pe care eforturile lor supra-omenești o făcuseră posibilă, au intimpinat indiferență și ostilitate : încă din timpul domniei lui Cuza, numele prestigioase ale culturii dinainte de revoluție : Heliade, Alexandrescu, Bolintineanu, Bolliac — intraseră in eclipsă. Kogălniceanu, ostracizat după lovitura de stat din 2 mai 1864, va cunoaște pină la moarte, cu excepții rare, o adevărată perioadă de „traversare a deșertului". Chiar și Alecsandri, singurul pașoptist ce pare a-și menține intactă autoritatea, va înregistra in ultimii săi ani o criză vădită de popularitate, mai ales in mediile tinere.

Așadar, pe lingă sacrificiul carierei, adesea — al vieții personale și liniștii domestice, un risc suplimentar, cu atit mai greu de suportat, cu cit mai nedrept : al ingratitudinii. Un risc inerent, dar, in același timp trecător. Pe această latură măcar, dincolo de mingiierea pe care le-o dădea conștiința de a fi contribuit la „fapta renașterii" naționale, deschizătorii de drum de la 1848 puteau spera intr-o rejudecare a procesului. Ei nu s-au înșelat : vedem azi că posteritatea le-a dat dreptate.

Paul Cornea

În pagina a 3-a:

CÎND PĂMÎNTUL E VIU — un interviu cu Dinu Rosetti realizat de Sânziana Pop —

NICOLAE BĂLCESCU
după o dagheretipie
(1851)

ÎNSEMNĂRI DE ATELIER

Fire nevăzute

„In sfirșitu-mi stă începutul meu" e un vers memorabil dintr-un poem prea bine cunoscut de T. S. Eliot. Și ar putea atit de bine mărturisi bucuria melancolică a intilnirii cu o carte pe care ai scris-o. Carte, am spus ? Nu încă. Căci înaintea ei ți se înfățișează doar manuscrisul bătut la mașină pe foiță subțire, deci forma vagă, in continuare embrionară, spiritul ei aproape in stare pură, crisalida fapturii vii de miine. Să nu uităm că lumii zămislite de poet cartea ii va adăuga privilegiile și farmecele materiei, sortilegiile, de atitea ori înșelătoare, de altfel, ale cuvintului tipărit. Ii lipsește in această clipă aroma asemănătoare oarecum cu cea a piinii proaspete din cuptor, pe care-l are intotdeauna volumul ieșit din tipografie, plăcerea carnală de a-l mingiia, de a-ți simți pe virful degetelor răcoarea mătăsoasă a hirtiei, de a-i auzi filfiirea vagă a paginilor răsfoite la intimplare. Savant sau naiv, meșteșugul tipăririi unei cărți amintește de fundarea unei locuințe sau, dacă vreți, de ritualul organizării unei vinători, ultimul act al zămislirii obiectului-reverie, pasiune, himeră și realitate, aventură, martiraj și destin, al atitora dintre noi.

Cit timp i-a trebuit să prindă formă. Cit timp al vieții s-a hrănit din singele nostru, idee mobilă, alunecoasă, fără putință de a o prinde in capcana unui cuvint asemeni unui parazit fără materie care și-a aruncat ancorele sale invizibile in gindurile și visele celui care se avintă pe acest drum, macerindu-le absorbindu-le polenul pentru a putea supraviețui și pentru a le înlocui cu propria sa himeră. Și cind ai terminat, trebuie să ai curajul de a-ți mărturisi că bătălia nu s-a sfirșit. Trebuie să te îndepărtezi de ceea ce ai creat, să încerci să uiți, s-o lași să se așeze, ca vinul, la întuneric. Să ai puterea și răbdarea de a aștepta, nu poți ști cit. Nu există nici o măsură unică, nici un cronometru valabil pentru toți. Citeva săptămîni pot fi deajuns, cind ai noroc, citeva luni sau — de cite ori ! — chiar ani. Desigur nu e ușor, fiecare clipă atirnă greu. Dar trebuie să aștepți și apoi să revii, pentru judecata din urmă. Atunci trebuie să ai privirea pură, mintea limpede, conștiința dreaptă. E clipa cind ți se pare că această carte nu-ți aparține. De cine a fost scrisă ? N-o recunosc. Ar fi trebuit să primească și să păstreze in miezul ei căldura unui destin omenesc, viața continuă și moartea continuă a unei fapturi, a unei experiențe, a unui adevăr. Nu le găsesc, unde sint, de ce lipsesc ?

Așadar a trecut atita timp de cind am luptat cu năluca acestei cărți. Și dacă a trecut, unde s-a dus ? S-a ascuns in amintire, s-a așezat in înțelepciune, s-a topit asemeni cadavrului unui ciine credincios, in livada din spatele casei, pentru a rodi peste ani și ani in florile unei primăveri fără nume, sau s-a stins cu totul, fără a lăsa vreo urmă ? Cine a trăit in acest timp încărcat de interogări și răspunderi ? Și cine a răspuns ? Că ți se pare mereu că un altul nu tu, a dus această bătălie, de atitea ori absurdă de a prinde un vis intr-o plasă de fluturi. Este poate și semnul prevestitor al unui sfirșit apropiat, al regăsirii unui tărm ferm. Se apropie clipa cind himera care a luat o formă poate să plece singură pe drumul imprevizibil al viitorului ei.

Desigur, repeți ultimele gesturi, ca pentru a le verifica temeinicia. Încerci in dinți moneda, miroși fructul, ii evaluezi greutatea. Refaci un episod dramatic, sau altul fericit, reiei firul unei intimplări, acordindu-i alt început sau alt sfirșit, înlocuiești personajele sau pe noi înșine. Regăsești un ritm pierdut, pui întrebări la care nu există răspuns sau dai răspunsuri zadarnice, trăiești din nou evenimentele de răscruce ca pentru a le soarbe din nou incredibilul existenței lor, zestrea lor nemăsurată de posibilități și semnificații puținele împliniri, dacă ai fost loial și rodnicele eșecuri.

Și cu toate astea cartea e gata. Firele nevăzute care te legau de ea se rup, o știi prea bine. Nu-ți mai aparține. Pinza de păianjen in care ați fost prinși agresor și victimă, se destramă. Ești din nou liber. Lumea cu care te-ai hrănit pină acum și care ți-a dăruit cuvinte, amintiri, intimplări, ți-a dăltuit entuziasmele in chipuri și fapte omenești și ți-a încercat in erori puterile, te așteaptă. Respiră adinc. Ar trebui să-ți spui că o nouă zi începe. Și te prefaci că nu ai simțit atingerea fină a ventuzei unei noi idei care ți-a intrat in singe. Abia a intrat și a început să alunece spre inimă. Vrea singe proaspăt, așa e întotdeauna.

De altminteri, e adevărat că o nouă zi începe și că viața continuă

Iordan Chimet

O prietenă a idealurilor pașoptiste

In celebra compoziție *Sainte-Geneviève veillant sur la ville endormie*, care împreună cu *L'Enfance de Sainte-Geneviève* și *Le Ravitaillement de Paris* reprezintă participarea sa la decorarea murală a Panteonului francez, Pierre Puvis de Chavannes împrumuta sfintei Genoveva, ocrotitoarea Parisului, chipul soției sale, principesa română Maria Cantacuzino. In anul 1898, cind pictorul începea această lucrare în care avea să transmită posterității ultima imagine a compatrioatei noastre, Maria Cantacuzino trecuse de șaptezeci și cinci de ani și avea să se stingă din viață in curind ; artistul își termină opera in cele două luni cit i-a supraviețuit. Căci, așa cum consemnează unii dintre biografii lui Puvis de Chavannes, durerea pricinuită de pierderea prietenei incomparabile, a cărei afecțiune l-a insoțit mai bine de patru decenii, i-a grăbit propria moarte.

Drumul Mariei Cantacuzino de la Horodniceni Moldovei, unde s-a născut și pină la frescele Panteonului francez a fost lung, marcat de citeva momente care aveau să sublinieze prezența ei atit in cultura română cit și in cea franceză.

Fiică a marelui logofăt Nicolae Canta — prescurtare, de fapt, a numelui Cantacuzino — Maria, a cărei dată de naștere nu este încă definitiv stabilită — pină in prezent se dau ca posibili anii 1817, 1820 și 1822 — se căsători, prin 1835, cu un vecin al moșiei părintești, Stratulat, de care se despărți după scurtă vreme, pentru a deveni, in 1839, soția lui Alexandru Cantacuzino, zis cneazul. Intre anii 1862-1863 Alexandru Cantacuzino a indeplinit mai multe funcții însemnate, a fost ministru al cultelor și instrucțiunii publice, de externe, de finanțe și consilier la Curtea de Casație. Istoria literară a înregistrat nu de mult numele lui Alexandru Cantacuzino cu romanul de evocare istorică *Serile de toamnă la țeară*, tipărit pentru primăvară in *România literară* (1855) incepind cu numărul 10 al revistei (publicat recent in colecția „Restitutio" a Editurii Dacia). Există, de asemeni, unele indicii care ar putea indreptăți atribuirea culegerii de versuri erotice *Eroticon hartafilakion* lui Alexandru Cantacuzino, apărută la Atena, in 1877, autorului *Serilor de toamnă la țeară*, care moare in acest oraș, la 1884.

Căsătoria dintre Maria și Alexandru Cantacuzino n-a durat ; fără a divorța, ei s-au separat: [illegible], Maria plecind, in noiembrie 1850 la Paris, unde va rămine pină la sfirșitul vieții.

La Iași, unde și-a petrecut anii primei tinereți, Maria Cantacuzino a luat parte la viața culturală ce se desfășura aci, fiind o intimă a familiei Gheorghe Asachi.

Acum se leagă prietenia care va dăinui întreaga lor existență, dintre Maria și fiica lui Asachi, Hermiona.

Tot la Iași Maria a fost martoră a mișcării revoluționare de la 1848 și așa cum o vor dovedi anumite fapte ale ei de mai tirziu, ea și-a însușit idealurile celor ce luptau pentru libertate și independență, unitate națională și democrație. La Paris, Maria Cantacuzino a intrat in legătură cu exilații români pașoptiști, fiind îndeosebi prietenă cu Nicolae Bălcescu și A.G. Golescu, care se aflau in Franța.

Intuind in Bălcescu pe omul excepțional, Maria Cantacuzino, care avea să dovedească in cursul existenței sale întregi o adevărată vocație a devotamentului și spiritului de sacrificiu, a lăsat cel mai nobil exemplu de afecțiune dezinteresată in asistența morală pe care a dat-o timp de aproape șase luni marelui istoric. Minat de boală, mistuit de ideea de a-și termina opera la care lucra *Istoria românilor sub Mihai-Vodă Viteazul*, Bălcescu se retrăsese in sudul Franței, la Hyeres, unde clima îi era mai favorabilă. El chemă aici, printr-o scrisoare, pe buna sa prietenă Maria Cantacuzino, care pleacă, pe la jumătatea lui noiembrie 1851, la Hyeres unde rămase pină la sfirșitul lui aprilie 1852, cind istoricul părăsi Franța pentru a se stabili la Palermo.

De la Maria Cantacuzino avem acel document tulburător, unul din prea puținele acte ce au rămas mărturie despre această dramatică perioadă din viața lui Bălcescu, scrisoarea pe care, la un timp după moartea prietenului comun, ea o adresa lui Vasile Alecsandri : [1]).

„Dragă prietene,

In luna noiembrie 1851 am primit o scrisoare de la Bălcescu care mă cheamă lingă el la Hyères. Ca toate naturile cu adevărat mari, cărora recunoștința nu li se pare o povară, el nu se temea să accepte devotamentul prietenilor. Increderea sa in ei era atit de totală încit te simțeai in chipul cel mai firesc chemat să te sacrifici pentru el. L-am găsit intr-o stare a sănătății care nu lăsa nici o nădejde de vindecare; dar, fie că n-a voit să intristeze bucuria revederii, fie că-și făcea iluzii, mi s-a părut plin de curaj și mi-a vorbit despre planurile sale de viitor. Lucra cu o ardoare care-i atesta totuși temerile ; se scula adeseori noaptea pentru a scrie la Istoria sa despre Mihai Viteazul. Aceste eforturi il epuizau !... i-am propus să-mi dicteze, iar eu să scriu... Amintirea acestor ore de lucru, întrerupte de discuții, este una din cele mai de preț pe care am păstrat-o despre intimitatea noastră frățească... Spiritul său exact și pătrunzător, imaginația-i aprinsă, sufletul său entuziast și iubitor, dădeau fiecărui subiect un interes cu totul deosebit, și fie că erai sau nu de părerea sa, iți forța atenția și nu puteai rămîne niciodată indiferent. Tema sa favorită era dragostea de familie, dragostea pentru o femeie așa cum o visa el, dragostea de copii !...

Absorbit in primii ani ai tinereții sale de chestiuni politice și de preocupări privind reforme liberale pentru țara sa, inima lui păstrase o prospețime și o vioiciune extraordinare, dar aspirațiile îi erau mari și se indreptau întotdeauna spre ce era mai frumos.

L-am întrebat intr-o zi, ce tip de femeie îi place mai mult ?... Mi-a răspuns : D-na de Roland ! Acest suflet îndrăgostit de eroic era foarte sensibil la grație și la spirit ; dar oricit de mare a fost cultul său pentru prietenie, simțeai că el avea nevoie de alt sentiment, că aspira cu ardoare la realizarea unui vis mai atrăgător, mai complet. Acest vis intrezărit și neatins, cred eu, făcea ca sărmanul nostru prieten să aibă oroare, aș spune chiar spaimă de moarte. El se revolta ca împotriva unei nedreptăți la ideea morții, dar răzvrătirile sale nu aveau nici amărăciune, nici durată ; își recăpăta repede stăpînirea de sine și îmi spunea atunci, cu acel suris de detașare pe care numai muribunzii îl au : Ce contează, la urma urmei ! Să trăiască țeara noastră [2]).

Această urare îi rezumă întreaga viață !

E frumos, nobil și drept ca memoria lui să fie cinstită și ca amintirea lui să trăiască în inima oricărui român".

O împrejurare care nu a fost încă subliniată este faptul că Maria Cantacuzino a înlesnit fuga peste frontieră a scriitorului, istoricului și filozofului francez Edgar Quinet care, după eșecul revoluției franceze de la 1848 și, in urma loviturii de stat de la 2 decembrie 1851 a lui Napoleon al III-lea, fu silit să ia drumul exilului, alături de alte personalități franceze ilustre, ca Victor Hugo, Alexandre Dumas-père, pictorul David d'Angers și mulți alții. Victor Hugo, pe capul căruia se pusese un premiu de 25.000 franci, trecu clandestin frontiera franceză, spre Bruxelles, cu un pașaport pe numele Lanvin, in noaptea de 10 spre 11 decembrie a anului 1851. In același timp, principesa română Maria Cantacuzino, care părăsise pentru scurtă vreme pe Bălcescu, rămas la Hyères, ajunge la Paris unde, împreună cu Hermiona Asachi, viitoarea soție a lui Edgar Quinet, pregătește trecerea clandestină a acestuia peste graniță.. Reproducem acest episod relatat de către Victor Hugo in faimosul pamflet *L'Histoire d'un crime* (1877—1878) : „Edgar Quinet fu luat, in ziua de 10 de către o nobilă femeie valahă, principesa Cantacuzino, care se obliga să-l conducă la frontieră și care-și ținu făgăduiala. Quinet avea pașaportul unui străin, cu numele de Grubesko, era valah și se convenise că nu știa să vorbească limba franceză, el care o minuiește in scris ca un maestru. Drumul a fost primejdios. Pe tot parcursul s-au cerut pașapoartele incepind chiar din clipa plecării. Foarte bănuitori au fost cei de la Amiens. Insă la Lille pericolul fu și mai mare. Jandarmii străbătură vagoanele la rind, cu lanterne in mînă și controlară semnalmentele călătorilor. Mai mulți dintre ei care părură suspecți au fost arestați și aruncați de-ndată in închisoare. Edgar Quinet, așezat lingă d-na Cantacuzino, aștepta rindul vagonului său. În sfirșit, controlul ajunse și la el. D-na Cantacuzino se inclină cu vioiciune in fața jandarmilor și se grăbi să-și arate pașaportul. Dar brigadierul respinse pașaportul d-nei Cantacuzino, spunind: „E inutil, doamnă. Nu ne interesează pașapoartele femeilor". Și apoi se adresă cu un ton aspru lui Quinet : „Actele dvs. ?" Quinet își ținea pașaportul deschis. Jandarmul ii spuse : „Coborîți din vagon ca să vi se verifice semnalmentele". El cobori. Dar pașaportul valah nu conținea nici un semnalment. Brigadierul se încruntă și spuse agenților care-l însoțeau : „Pașaport în neregulă ! Du-te și adă pe comisar !" Totul părea pierdut, dar doamna Cantacuzino începu deodată să i se adreseze lui Quinet cu vorbele cele mai românești din lume, cu un aplomb și cu o volubilitate de necrezut, așa de natural încit jandarmul, convins că avea de a face cu Valahia în persoană și văzind convoiul gata de plecare, restitui pașaportul lui Quinet, spunindu-i : „Hai, pleacă !" Peste citeva ore, Edgar Quinet era in Belgia".

Hermiona Quinet consemnase intimplarea in jurnalul său *Mémoires d'exil* (1868) : „Vom regăsi, de asemeni, in 1851 pe această soră — mai mult decit o soră — devotamentul personificat, noblețea sufletească ce se vedea pe chipu-i îngeresc. Ea a fost cea care a veghiat asupra proscrisului in acea plecare nocturnă de decembrie, conducindu-l pină la graniță. Pe ea o intilnim in toate momentele grele... Să ne îngădue să-i pronunțăm aici numele cu afecțiune și recunoștință : Maria Cantacuzino".

Iar mai tirziu, in cartea sa *Edgar Quinet depuis l'exil (1889)*, ea revine asupra acestei intimplări, indicind că Victor Hugo a evocat-o in opera amintită, cu precizarea că marele poet francez deținea datele de la Quinet care i le povestise îndată după sosirea la Bruxelles. Hermiona Quinet spune : „A reprodus cu o exactitate atit de scrupuloasă faptele încit folosește pină și cuvinte familiare lui Quinet". Hermiona Quinet rectifică intr-o notă numele *Grubesko*, înlocuindu-l cu acela de *Golesco*. Credem că nu greșim intuind in acest *Golesco* pe A.G. Golescu-Arăpilă, prietenul apropiat al lui Bălcescu care se afla și el la Hyères in aceeași perioadă.

Ne îndreptățesc această ipoteză și cele patru scrisori de la A.G. Golescu, adresate Hermionei Quinet, dintre care prima este datată : Hyères, 6 ianuarie 1852.

Maria Cantacuzino a fost prietena afectuoasă a lui Théodore Chassérian (autorul unui celebru desen care o reprezintă). Salonul său literar din Avenue Villiers întrunea oameni iluștri, români și francezi, din lumea literelor și a artelor.

...In trecerile mele prin Paris am poposit de fiecare dată la Panthéon. O făceam întotdeauna cu sentimentul de reculegere pe care il impune un lăcaș consacrat personalităților ce-au contribuit la gloria națiunii lor.

Dar, pe lingă această stare de spirit, trăiam sentimentul puternic că acolo se află cineva care ocupă un loc in ființa neamului meu. M-am oprit îndelung, întotdeauna, in fața siluetei hieratice a sfintei Genoveva, admirind chipul ei de o tulburătoare solemnitate, ce privește, îngindurat, orașul adormit.

Și de fiecare dată mi s-a părut că privirile aceleia pe care Puvis de Chavannes a ales-o să vegheze, ocrotitoare, asupra Parisului, alunecă, dincolo de orașul cufundat in somn, departe, spre Moldova natală.

Elena Piru

[1]) Originalul francez al scrisorii reprodus in : N. Bălcescu, Opere, IV, 1964, ed. G. Zane.
[2]). In românește in original

reculegere

visata țară-n vreme stă in puterea noastră
nu irosi adincul miraculoasei stări
alege dintre toate zoritele cărări
pe singura menită și care ne adastă

să-i fie larg făgașul înalt și spornic țelul
in toiul străduinței ce încă ne-a rămas
cîmpia firu-i ager să-l cheme pas cu pas
cum logodită-i pîinea de-a pururi cu oțelul

in vasta innoire marcată de pădure
cu albe și verzi tușuri inhorbotate-n lemn
din pom in pom i-alerge înfioratul semn
tot floare și-n pioasa crestare de secure

îndatoririi sacre răspunde-i fără pată
nu in zadar destinul pe tine te-a ales
și mersul are țelu-i de-a fi mai recules
cind claritatea țintei mărește și îmbată

Grigore Hagiu

Nicolae Balotă : Pe marginea „Esteticii" lui Bărnuțiu

Tineri poeți și prozatori : Gabriela Adameșteanu, Crișu Dascălu, Mircea Dinescu, Doina-Emilia Martin, Constantin Păunescu, Constantin Stan

cronica literară

Gheorghe Schwartz: „Martorul"

Dintre nu puținele pasaje avînd valoarea unor adevărate definiții în ceea ce privește teza morală a acestui roman de debut *), ne oprim totuși asupra următorului :

„— Niciodată n-am vrut să judec pe nimeni, pentru că nu există un om care să aibă un asemenea drept. O singură dată, fără să am intenția, am contribuit la incriminarea cuiva. Actul meu n-a avut importanță pentru că respectivul a fost condamnat pentru cu totul altceva. De atunci încerc să-mi răscumpăr vina apărîndu-l de delictul față de care nu am fost întrebat în nici un fel. Ceea ce mă contrazice pentru că astfel judec un om. N-o fac cu inima ușoară nefiind sigur că nu greșesc. Lucrurile se compensează întotdeauna, chiar dacă verigile care unesc mai multe elemente ale acestei relații nu sînt decît anevoie depistabile".

Într-adevăr, analizate cu atenție, frazele ce alcătuiesc acest pasaj sînt în măsură să dezvăluie, succesiv, suita temeiurilor în virtutea cărora tînărul prozator și-a propus să dezbată problematica personajului central din romanul său. Medicul psihiatru Poolo (cum au mai spus și alți comentatori, un nume realmente imposibil !), eroul lui Gheorghe Schwartz, prin întîmplările concret biografice de care are parte, dar și prin vocația sa specială de a-și fi lui însuși martor și judecător în același timp, este somat de propria-i conștiință să dea curs real, în sensul totalei angajări, confruntărilor implicate într-un asemenea autoexamen-limită. Aspirînd la reevaluarea condiției intelectualului tînăr în contextul social-politic al istoriei moderne, este evident, așadar, că romanul Martorul ne propune o meditație cît mai cuprinzătoare și, firește, cît mai gravă pe această temă. Dar, spre a înțelege la ce anume se referă enunțurile confesive mai sus citate, să arătăm foarte pe scurt în ce constă însuși suportul lor faptic. Situată în perioada de infiltrare masivă a nazismului în țara noastră, acțiunea romanului, după toate indiciile, se petrece într-un mare oraș transilvănean, fiind concentrată în jurul deja amintitului tînăr medic psihiatru Poolo. Acesta, conform binecunoscutei iluzii a autonomismului moral și intelectual, pentru început pare a nu recepta nimic din simptomele tot mai alarmante ale extremismului politic ce îl înconjoară. Ca să ne exprimăm în termeni sartrieni, personajul lui Gheorghe Schwartz, o bună bucată de vreme, pare a fi adeptul unei așa-zise libertăți absolute a individului, o libertate caracteristică prin „autenticitatea" ei, complet independentă de obiectivarea socială ; de unde și subiectivismul pesimist al lui Poolo, sursa care îi alimentează iluzia unui destin singular, privit în sine și pentru sine. Pe fondul unei atare morale la modă, Poolo se cufundă în cvasi-utopicele lui cercetări din domeniul psihiatriei, văzînd în aceasta o atotcuprinzătoare „știință despre suflet", capabilă să atingă „un asemenea grad de virtuozitate", încît să poată „explica rațional și universal valabil conduita umană" etc. etc. Iată însă că tînărul savant, la un moment dat, este puternic zdruncinat din orgolioasele lui certitudini. El contribuie la „incriminarea cuiva", adică a lui Marius Gruia, fostul său coleg de școală, membru al partidului comunist, în legătură cu care, fiind anchetat de agenți ai Siguranței, dă o seamă de declarații pe care le consideră perfect neutre, neangajante, dar care, odată constituite în piese de dosar, sînt susceptibile unor asemenea interpretări încît iluzia că mai e posibilă evitarea implicării se spulberă pentru totdeauna. Din acest moment, personajul, fără să o fi dorit, își asumă calitatea de martor ; ceea ce îl obligă să acționeze în dublu sens : adică să-și reconsidere propriul crez etic-filosofic și să facă totul spre a se disculpa atît față de sine cît și de lumea în mijlocul căreia trăiește, în primul rînd față de Marius Gruia și, implicit, față de istorie. Corelate, ideea de martor cu aceea de implicare, conduc spre corolarul lor firesc : opțiunea și angajarea. Epic și analitic, cartea lui Gheorghe Schwartz este chemată să se materializeze tocmai într-o astfel de „poveste" în care trebuie să fuzioneze, inextricabil, filonul experienței circumscrise practicii social-politice directe cu acela aparținînd „aventurii" interioare, adică cu acela menit să-l conducă pe erou la autocunoașterea revelatoare. Menționînd, totodată, și existența unor interesante ecouri din proza lui Thomas Mann (în special din Doctor Faustus, căci, prin demonismul lui „genial". Poolo pare a prelua cîte ceva din figura tragicului Adrian Leverkühn), să arătăm deci că, datorită premiselor lui atît de explicit expuse, romanul Martorul ambiționează să realizeze o meditație totală, în ordine morală, filosofică, de o parte, și socială, politică, istorică, de altă parte.

Privind faptele din unghiul consistenței lor romanești, în continuare, este însă imperios necesar să formulăm o seamă de aprecieri nu în întregime favorabile. Urmărind îndeaproape modul în care se desfășoară argumentarea calității de martor a lui Poolo față de sine și față de circumstanțele social-istorice cu care este confruntat, să precizăm numaidecît că inegalitățile artistice ale scrierii sînt de-a dreptul flagrante. Neajunsul cel mai mare rezidă în văditul convenționalism cu care este condus conflictul epic în latura determinărilor lui realiste. Nebeneficiind de un cadru social și istoric decît foarte vag schițat, intriga propriu-zisă a romanului — consecință firească — nu este nici ea prea convingătoare. Aspirația lui Poolo de a fi „un erou al timpului său" nu este decît într-o redusă măsură susținută de o bază narativă solidă. Relațiile și confruntările lui cu Mircea Gruia, vital necesare spre a-i potența obsesia de martor culpabil, sînt destul de anemic înfățișate. Iar în postura de anchetator decis să facă lumină în cazul odioasei înscenări judiciare pusă la cale împotriva fostului său coleg, Poolo e numai parțial la înălțimea rolului ce și-l asumă. De pildă, apare cu totul superfluă ideea prozatorului de a imagina un întreg șir de ședințe de hipnoză în care personajul său încearcă să determine pe un altul — doctorița Săvescu — să recunoască, nici mai mult nici mai puțin, că el este autorul dublului asasinat în chip diversionist pus pe seama lui Mircea Gruia. Cît despre o altă direcție în care se exercită veleitățile de anchetator sui-generis ale lui Poolo (aceea a investigațiilor în sinul aparatului juridic și al contactelor cu reprezentanții acestuia : agentul de siguranță Martin, medicul legist Florescu, judecătorul de instrucție Perta), privită din unghi strict narativ, nu poate fi socotită nici aceasta o izbîndă deplină a autorului. Insatisfacția provine dintr-un ciudat amestec de întîmplări previzibile, facil inventate, cărora li se asociază tot soiul de atitudini și replici bizare din partea personajelor.

Partea cu adevărat rezistentă a romanului e de căutat, deci, în alte structuri epice decît în cele de investigație sau de reconstituire realist-documentară. Anume, ne gîndim la epicul de iradiație simbolică, prin intermediul căruia propensiunea pentru reflecția moral-filosofică a personajului principal se sublimează în proiecții parabolice de mare acuitate. În acest context „apostaziile" lui Poolo primesc dimensiunea dramatismului psihologic autentic, iar aglutinările narative fastidioase — spre binele romanului — sînt serios subminate, în așa fel încît ponderea lor scade într-o bună măsură. Pentru edificare, în acest sens, atragem atenția cititorului mai ales asupra următoarelor două „pretexte" valorificate cu totul inspirat din perspectiva narațiunii parabolice : jurămîntul lui Hipocrat, convertit în dramaticul dialog ce are loc între Poolo și patronul profesiunii lui, alături de excelentul capitol de la sfîrșitul cărții, în care este relatată o ipotetică partidă de șah avînd drept protagoniști un bătrîn profesionist al acestui joc (alias, agentul siguranței Martin) și un tînăr și entuziast amator din același domeniu sportiv (acesta întruchipîndu-l, se înțelege, pe Poolo).

În total, Martorul e un roman de debut care, avem convingerea, merită din plin atenția cititorilor și a criticii.

Nicolae Ciobanu

*) Editura „Facla", 1972.

Pictură de C. D. Rosentahl : Trei revoluționari (Rosentahl, Rosetti, Mălinescu)

jurnal de lectură

PLATON PARDĂU
Aproapele nostru aproape

Editura Eminescu, 1973

Adevăratele virtuți literare, în direcția oarecum neașteptată — judecînd după precedente — a construcției epice obiective cu manifest caracter social, și le-a dovedit Platon Pardău abia după ce publicase mai multe volume de versuri debitoare anacronicei dar răspînditei maniere a folclorismelor tratate într-un stil de artificiale tenebrozități expresioniste și un prim roman, complet neizbutit, pretențios liric și abundent în simbolisme facile (**Arbori de rezonanță**, 1963 ; **Monolog**, 1965 ; **Vînătoare interzisă**, 1967 ; **Pasărea vine la noapte**, 1968 ; **Planete albastre**, 1970 — versuri ; **Scara lui Climax**, 1970 — roman).

Romanul **Ore de dimineață** (1972), deși cu o clară tendință ilustrativistă, căreia i se adăuga povara unor lungi digresiuni speculative travestite inabil în discuții greoaie care aveau aerul unor „dezbateri de probleme într-un cadru organizat", a fost totuși o revelație ; aducînd în scenă un mare număr de personaje urmărite simultan și pe mai multe planuri, scriitorul propunea de fapt o secțiune socială a unei epoci date, extrem de încărcată în evenimente decisive pentru existența individuală, pe lîngă însușirile — incontestabile — de observator ale autorului vădindu-se și capacitatea sa de a proiecta faptele într-o perspectivă mai generală. Caracterul de document rămîne totuși precumpănitor în **Ore de dimineață**, romanul rezumînd o perioadă istorică prin mijlocirea unor biografii reprezentative.

Mai puțin incitant sub acest aspect, al problematicii în mod expres de ordin istorico-social, noul roman al scriitorului — subintitulat „o relatare", pentru a se atrage probabil atenția asupra autenticității în înțelesul lipsei de romanțare — este superior cărții anterioare, principalul cîștig fiind o mai pronunțată „umanizare" a materialului faptic. Personajele din **Aproapele nostru aproape** (pasagerii unui tren blocat de inundații), sunt într-o mai redusă măsură niște purtători de biografii, cum se întîmplă în **Ore de dimineață**, în primul plan trecînd manifestările lor concrete, cu o mai vie notă de imprevizibil, urmărindu-se conturarea unor existențe, fără a se forța atribuirea de „semnificații" cu orice preț. Faptele și reacțiunile eroilor sunt proiectate pe fondul unei naturi dezlănțuite, într-un bine marcat joc de corespondențe. Scriitorul folosește însă și aici același procedeu narativ ca în **Ore de dimineață**, al provocării unei „întîlniri" între oameni de diverse categorii (un grup de țărani navetiști, un gazetar, un activist, un ofițer de carieră, o doctoriță, un bătrîn pensionar, fost ceferist, un conductor), fiecare dintre ei fiind un caz, ceea ce — socotim — este o eroare, repetiția aceasta denotînd o insuficiență a imaginației epice. De altfel, și la Platon Pardău intriga este redusă la un simplu pretext, diminuată pînă la a fi simbolică, avînd rolul unui element de regie și devenind neverosimil de spectaculoasă în momentul în care capătă o valoare independentă (întîlnirea dintre ziaristul Augustus și doctorița Nora cade pînă la urmă într-o dezvăluire de coincidențe care, suprapuse, sfîrșesc prin a fi excesive). **Aproapele nostru aproape** adîncește crearea de individualități, personajele fiind văzute nu atît prin mijlocirea categoriei cît sub latura caracterologică, deși hotărîtoare sunt și aici întîmplările și nu experiențele interioare : eroii lui Platon Pardău sunt în mod constant „sub fapte", fiecare eveniment petrecut influențîndu-le formula personalității, care devine astfel variabilă în funcție de circumstanțe, semn că împrejurările sunt mai puternice decît oamenii. **Aproapele nostru aproape** este o carte vie, lucid elaborată.

ALEXEI RUDEANU
Ultimul monac

Editura Junimea, 1973

Cele trei nuvele cuprinse în acest volum continuă numai parțial și într-o formă sublimată preocupările din prima carte a autorului, micul roman **Exilul pisicilor** (1969), unde interferența planurilor și suprapunerile temporale, cu întoarceri surprinzătoare în memoria afectivă, prin care se izolau o serie de episoade cu caracter simbolic aveau rostul de a compune tabloul obiectivat al unei stări de incertitudine ca expresie a robinsonismului unui erou interiorizat pînă la pierderea identității. De fapt, ceea ce se reținea din acest roman era capacitatea autorului de a dilata amănuntul pînă la a căpăta un înțeles simbolic, grija excesivă pentru detaliu frînînd însă percepția evenimentului major ; spre exemplu, un episod de o sălbatecă măreție cum este incendierea unui rîu prin acoperirea apelor cu un strat de benzină arzîndă este perceput la un nivel banal ; sentimentul sublimului, ca și cel produs de contemplarea abisurilor, absentează numai în cazul în care personajele sunt ori mediocre ori subordonate unei obsesii puternice. Notabilă, înclinația scriitorului către evenimente și situații, ieșite din comun, dar privite cu un ochi indiferent, de observator pasiv, se exprimă prin investigarea unor medii speciale străbătute de personaje avînd vocația rătăcirii de tip picaresc. Întîia nuvelă din recenta culegere păstrează din roman preferința pentru lumile în continuă mișcare, instabile, nefixate, în care evoluează personaje cu nostalgia consolidării, dar care sunt conduse de un mult mai pronunțat instinct migratoriu : tehnicianul Nicolae Mohor, component al unei echipe de lucrători pe șantiere, își rememorează o suită de legături sentimentale efemere, într-o alternare de stări contradictorii determinate de oscilația între perspectiva lipsei de durabilitate și incandescența momentului (**Tema călătorului**). În **Ultimul monac** dezmembrarea unei familii rurale este văzută atît ca efect al unei pasiuni justițiare pusă mai presus decît legăturile de rudenie, cît și sub unghiul contaminării vechilor relații comunitare prin pătrunderea unor forme noi de viață ; cu tot spectaculosul faptic, nuvela rămîne în general inexpresivă. În **absolută tăcere**, ultima piesă a volumului, este o narațiune polițistă, abil condusă, cu rudimente de analiză psihologică care nu trec totuși de limitele unui jurnalism onest.

OLTEA ALEXANDRU
Veghea bătrînei doamne Gall

Editura Cartea Românească, 1973

După un bun roman de analiză (**Racul**, 1970), radiografiere sub latura morală a unui strîmt mediu culpabil, Oltea Alexandru face în **Veghea bătrînei doamne Gall** eroarea de a se autopastișa, îngroșînd liniile pînă la deformare și prefăcînd descompunerea gesturilor și a replicilor personajelor într-o lungă și anostă reflecție asupra lor. Întreaga materie epică nu mai are aici decît valoarea unui preparat necesar pentru o experiență de laborator; două personaje se confesează reciproc și fără nici un motiv, făcîndu-și destăinuiri asupra unei familii (cele trei fiice ale unei bătrîne și fosta lor vecină), prilej pentru autoare de a confecționa un fel de comentariu cu fals aer de profunzime, adjectival și frazeologic în realitate : „Și-n clipa cînd am știut de ce — anume ne pîndim una pe alta, dorind cu intensitate același lucru — mi s-a făcut înfiorător de milă : de mine, de ea ; de noi toți ; de însingurarea ce ne mistuie permanent și pe care-o ascundem ca pe-o rană de rușine ; o vopsim în zeci de culori, îi dăm nume de-mprumut și trupuri de fum, o încorsetăm în tot felul de conveniențe și precepte — și-ncercăm s-o sugrumăm, de-atîtea ori, cu voluptate și ură". În totalitate prolix, abuzînd de morbidități facile, afectînd cu gravitate pătrunderea în adîncurile unor artificial create abisuri sufletești, inutil complicat, romanul are doar calitatea de a fi o copie îndepărtată a precedentei cărți a scriitoarei.

SILVIA CINCA
Zăpada nevăzută

Editura Albatros, 1973

Inventivă și dezinvoltă, dar în limitele unei fantezii mai mult vioaie și canalizată sentimental decît înflăcărată de mari zboruri, proza Silviei Cinca trăiește printr-o proiecție în miniatural și grațios a realului, fără deosebite valori expresive, dar cu o intuiție exactă a stărilor de freamăt erotic suavizate prin intervenția unei participări de natură cerebrală. De la schițele delicate din **Pisica și vorbele** (1966), instantanee ale unor clipe amplificate prin vibrația sufletească, autoarea trece în **Zăpada nevăzută** la romanul de mici dimensiuni, sentimental și discret, evoluția unui cuplu fiind circumstanțializată printr-o succesiune de ipostaze menite să ilustreze contrastul dintre conduita personajelor și mersul sinuos al stărilor sufletești, cu alte cuvinte fiind explorat un spațiu intermediar dominat de bovarism ; întreg romanul, de altfel, constă în relatarea a două serii de episoade, delimitate prin alegerea unei alte imagini a bărbatului iubit, care se numește într-o variantă **Anter** și în alta **Alter**, mod cam naiv de se numi structura duală a partenerului sau dorința scindată a femeii.

Mircea Iorgulescu

punct și virgulă

Cui folosește ?

La rubrica Consultații pentru bacalaureat și admiterea în învățămîntul superior, *viitorilor candidați li se oferă, de către prestigioasa revistă* Familia *(nr. 4, aprilie 1973, p. 14), sub semnătura lui Paul Magheru, o prezentare a romanului* Răscoala. *Cu bărbăție, autorul articolului trece deci la lămurirea unor idei și noțiuni ; ca atare caracterul* obiectiv *al romanului ar fi asigurat de „documentația minuțioasă și respectul adevărului", iar „realismului poetic și liric (s.n.), dominant în literatura pe tema țărănească de pînă atunci, i se adaugă puternice note de duritate, cruzime și influențe naturaliste". Mai departe, P.M. dorește să explice noțiunile aride prin apel la asociații sugestive și, drept urmare, scrie următoarele : „Titu Herdelea, personajul-martor și de legătură, va înregistra ca o sondă (!) în toate mediile sociale, țărănesc, socialist, orășenesc, gazetăresc, politic, al oamenilor de stat etc., (s.n.) aceleași discuții și frămîntări". După ce candidații la examene trebuie să rețină că prima parte a romanului* Răscoala *este „o motivare dialectică a cataclismului social anunțat de mișcările seismice anterioare", sau că „autorul refuză de la bun început regulile clasice de organizare a subiectului și prejudecata eroului central", P.M. formulează cîteva expresii de-a dreptul șocante, cu ajutorul cărora elevul să satisfacă, chipurile, exigențele profesorului examinator : „efecte ...mascat-simbolice", „perspectivă temporal-istorică ultralargă", arhitectonică a „circuitului închis" ș.a. Dacă, așa cum se vede, P.M. dovedește o constantă înclinație pentru exprimarea „absconsă" în scrisul său propriu, în schimb nu are nici o încredere în stilul metaforic, cultivat la alții. Producînd, astfel, un citat din G. Călinescu, găsește cu cale să explice, pe înțelesul elevilor, ce a vrut să spună autorul* Istoriei literaturii române de la origini pînă în prezent : *„Stilul cenușiu" sau „fraza lipsită de coloare" care s-au imputat scrisului lui Rebreanu pot fi interpretate în două feluri : ca o sărăcie a imagisticii, dar și ca o impresie cromatică generală (!)* Tonalitatea de ansamblu, fondul coloristic pe care se proiectează evenimentele „Răscoalei" este *(ah, gramatica ! n.n.)* negru-verzui cu reflexe de roșu" *(s.n.).*

În fine, probabil pentru ca elevii să rămînă pentru totdeauna cu o imagine apoteotică asupra autorului și a romanului, Liviu Rebreanu este ridicat la gradul de... general de armată. Cităm : „Asemenea unui general de armată, L. Rebreanu mișcă pe suprafețe întinse grupuri mari de oameni, îi trece prin tot felul de situații tactice, îi cunoaște pe fiecare în parte și starea lor generală de spirit".

Bieții candidați la examenul de bacalaureat și la admiterea în învățămîntul superior !

STANCU ILIN

Noi manuscrise la Academie

Recent, Biblioteca Academiei Republicii Socialiste România s-a îmbogățit cu noi manuscrise autografe :

— Manuscrisele romanelor „Duminica orbului", „Cheia visurilor" de Cezar Petrescu precum și unele variante ale romanului „Ochii strigoiului".

— Manuscrisele unor schițe și nuvele de Victor Ion Popa, manuscrisul articolului-studiu privind teatrul sătesc, teatrul pentru copii și teatrul ostășesc, precum și unele note și scrisori, printre care și cea semnată de D. Petruț din Cluj, care la data de 11 noiembrie 1934 i-a furnizat scriitorului o serie de date și amănunte despre Aurel Vlaicu. În „Maistorașul Aurel ucenicul lui Dumnezeu", scriitorul a reconstituit figura lui Vlaicu-omul, folosindu-se de notele și scrisorile de răspuns primite de la prieteni și cunoscuți, inclusiv scrisoarea de la D. Petruț. Pe baza acestor note și scrisori, Victor Ion Popa a întocmit 2 000 de fișe, privind viața, munca și realizările lui Aurel Vlaicu — unul dintre pionierii aviației mondiale — de la a cărui moarte, anul acesta se împlinesc șase decenii.

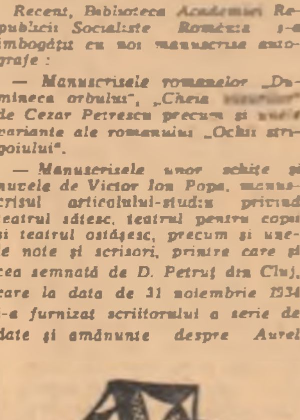

Puterea destăinuirii

Radu Cosașu este o personalitate aparte în publicistica noastră literară. Cronica de telecinema din „România literară" de pildă nu se distinge doar prin inteligența și ingeniozitatea aprecierilor. Ea impune, negreșit, un stil critic. Pentru Radu Cosașu chiar vizionarea unui film înseamnă o aventură a existenței. Nimic nu se transmite neutru, de la distanță. În fiece detaliu contemplat există și o implicare personală. Cronica sa convertește mereu în confesiune. Cutare moment nu poate fi despărțit de un cîntec al adolescenței sau de mimica unui prieten dispărut. Astfel, cultura nu rămîne un compartiment distinct, separat, ea poartă cu sine, într-un amestec fascinant, experiențele cunoașterii. Mărturisirea nu e făcută cu emfază, nici în felul pălăgios, indiscret, care îndepărtează publicul. Ea oferă consingerilor un patrimoniu de cea mai bună calitate, nominat. Din această combustie se naște gestul de excepție.

Iarăși difuzarea

Au fost deseori semnalate, de către presa literară, deregălri destul de grave în munca Direcției generale a organizării Difuzării Presei, din pricina cărora revistele nu pot ajunge, în mod normal, la cititorii care le așteaptă. Repartizarea teritorială a presei literare făcută după criterii foarte ciudate și uneori cu întîrzieri nepermise — arătate la vremea lor — nu au avut, se pare, ecouri prea mari. Dacă neajunsuri cum sînt cele de mai sus au putut fi trecute cu vederea de către cei în cauză, ceea ce ne semnalează cititoarea Georgeta Dragomir din comuna Provița de Jos, județul Prahova, într-o scrisoare adresată redacției, nu poate fi, credem, justificat în nici un fel.

„Citesc revista Luceafărul — scrie Georgeta Dragomir. Îmi place literatura și de aceea mă interesează articolele din paginile ei. Pentru ca să am revista (am alcătuit și o colecție) m-am abonat. Dar în ultimul trimestru (aprilie — mai — iunie — n-am trimis spre documentare și chitanța abonamentului — seria II nr. [illegible] din 14.III.1973 —) nu am primit nici o revistă. M-am interesat la oficiul P.T.T.R. din localitatea mea și ei s-au mulțumit să-mi răspundă că nu le-a venit în coletele poștale și ziarul meu. Este adevărat că sînt singurul abonat din comună la revista dvs., dar împiedică cu ceva acest fapt, ca eu să nu o primesc? Nu am primit-o pentru că revista Luceafărul nu vine și în comuna Provița de Jos. De ce ? Oare nu am și eu dreptul, ca și ceilalți abonați ai revistei dvs. să o citesc ?"

Punem, la rîndul nostru, această întrebare Direcției Generale a Organizării și Difuzării Presei, invitînd pe cei vinovați să-i răspundă Georgetei Dragomir în coloanele revistei noastre.

THEODORE CHASSÉRIAN :
Principesa Cantacuzino (cca. 1855)

azi în librării

EDITURA „EMINESCU"

— MIHAIL SADOVEANU : „Zodia Cancerului sau vremea Ducăi-Vodă". Prefață de G. Călinescu. Col. „Biblioteca Eminescu" — 288 pag., 7,25 lei.

— AL. PHILIPPIDE : „Puncte cardinale europene" (Orizont romantic). Noua serie „Sinteze" — 328 pag., 10,50 lei.

— GHEORGHE TOMOZEI : „Mașinării romantice", versuri din perioada 1957—1972 (ediție de autor) — 444 pag., 21,50 lei.

EDITURA „CARTEA ROMÂNEASCĂ"

— MIRCEA DINESCU : „Elegii de cînd eram mai tînăr", versuri — 88 pag., 6,75 lei.

— ROMULUS FABIAN : „Eu și ai mei", roman — 344 pag., 12,50 lei.

EDITURA „MINERVA"

— TUDOR VIANU : „Opere", vol. 3. Col. „Scriitori români". Sinteze, antologie și note de Matei Călinescu și Gelu Ionescu. Postfață de Matei Călinescu. Text stabilit de Cornelia Botez — 752 pag., 21,50 lei.

— RADU TUDORAN : „Toate pînzele sus !" roman, vol. 1—2. Ediție nevarietur, cu o postfață a autorului — 848 pag., 25 lei.

— DUMITRU VELICU : „Miron Costin", interpretări și comentarii. Col. „Universitas" — 30 pag., 11,50 lei.

EDITURA „UNIVERS"

— ALDOUS HUXLEY : „Frunze uscate". Traducere de Iurie Ionescu. Prefață de Marian Popa — 408 pag., 14 lei.

— TZVETAN TODOROV : „Introducere în literatura fantastică". Col. „Studii". Traducere de Virgil Tănase. Prefață de Alexandru Sincu — 208 pag., 8 lei.

— JAN PARANDOWSKI : „Cerul în flăcări". Traducere de Ada Orleanu și Elena Timofte — 288 pag., 11 lei.

— ANTONIO GRAMSCI : „Scrieri alese". Col. „Studii". Texte alese și traduse de Titus Pârvulescu — 288 pag., 10,50 lei.

EDITURA „DACIA"

— ANA CARTIANU : „Eseuri de literatură engleză și americană" — 162 pag., 6,50 lei.

— OCTAVIAN FODOR : „În căutarea unor permanențe", vol. I. Colecția Discobolul — 202 pag., 5,25 lei.

— MARIA BACIU : „Tăceri și fugă", roman — 151 pag., 5,25 lei.

EDITURA „FACLA"

— AUREL ȚINTĂ : „Colonizările habsburgice în Banat, 1716—1740". Prefață de Ștefan Pascu — 216 pag., 12,50 lei.

— TIBERIU TORO : „Fizică modernă și filozofie" — 188 pag., 9 lei.

— TEODOR FONTANE : „Effi Briest", roman (l. germană). Prefață de Rudolf Hollinger — 408 pag., 12 lei.

EDITURA „MERIDIANE"

— NERI POZZA : „Proces pentru erezie". Col. „Biblioteca de artă" — biografii, memorii, eseuri. Traducere de Eugen B. Marian. Prefață de Angela Ioan — 16 ilustrații alb-negru, 204 pag., 7,50 lei broșat.

— PAUL CONSTANTIN : „Industrial design" (Arta formelor utile). Seria „Curente și sinteze" — 240 pag., 102 ilustrații alb-negru, 8 color, 14 lei broșat.

— JACQUES LASSAIGNE : „Pictori pe care i-am cunoscut", ed. II-a revăzută și adăugită. Cuvînt înainte și traducere de Radu Varia — 340 pag., 52 ilustrații alb-negru, broșat 11,50 lei.

cînd pămîntul e viu

De vorbă cu arheologul Dinu Rosetti

În anul 1934, într-o interpelare din Senat, Nicolae Iorga cerea dreptul ca arheologul Dinu Rosetti să continue săpăturile de la mînăstirea Snagov. Marele istoric român spunea: „Săpăturile sînt conduse de omul căruia îi datorăm mult, căci el este acela care a săpat pentru prima dată în jurul Bucureştiului şi a arătat că această Capitală este înconjurată de aşezări vechi istorice, publicînd lucrări care au fost preţuite de fiecare dintre noi."

Descendent direct din familia înflăcăratului revoluţionar de la 1848 şi a luminatului om de cultură — C.A. Rosetti, nepot de fiu al acestuia, Dinu Rosetti a îmbogăţit cercetarea arheologică românească. Am avut privilegiul deosebit de a mă afla în preajma domniei sale acum, în cel de al 73-lea an al vieţii, puţin înainte ca primăvara să fie vară şi Dinu Rosetti să apuce din nou drumul campaniilor arheologice. Şantierul de la Cetăţeni-Dîmboviţa îi aşteaptă tinereţea continuă, priceperea şi statornicia, marea iubire de trecut.

Preistoria

— Descendenţa dumneavoastră dintr-o familie de mari cărturari români ar fi trebuit, poate, să vă conducă spre filologie. Cum de aţi devenit arheolog?

— Cred că am avut focul sacru. Fără el arheologia nu este de conceput. Meseria aceasta trebuie să fie în sînge, ea este o pasiune. Cum să explic altfel faptul că, în timpul primului război mondial, pe cînd luptam în tranşee, ceea ce mă obseda pe mine nu era moartea ci chiar pereţii tranşeelor, zidurile de pămînt ale gropilor în care mă aflam şi în care se vedeau oase, cioburi de vase, cenuşă astupată, pietre cu forme ciudate. Ce-o fi cu ele? m-am întrebat.

— Şi ce era?

— Ele-mi spuneau că pămîntul e viu.

— Care a fost prima dv. acţiune arheologică de după război?

— Prima acţiune arheologică de după război şi care a fost şi prima acţiune arheologică din viaţa mea, s-a întîmplat în anul 1924, la Sighişoara, unde lucram în cadrul Asigurărilor-Sociale. Eram slujbaş, şef de birou. Dar timpul liber îl foloseam cercetînd împrejurimile burgului feudal, urmele unui castru roman şi, pe dealul Turcului, o aşezare din epoca bronzului şi din vremea dacilor. Aici stringeam, din malurile prăbuşite, materiale arheologice sortite a se pierde. Le duceam la muzeu, lui Herr Baco, un sas bătrîn, stăpînul oficial al vechiului turn al ceasului. Cucerit de zelul meu şi de dragostea ce o purtam mărturiilor trecutului mi-a încredinţat, cu vremea, cheile muzeului şi locotenenţa. Într-o frumoasă după-amiază de vară, aflîndu-mă pe Dealul Turcului am dat, în iarbă, peste un obiect de piatră ce părea lucrat de mîna omului, dar nu se lăsa smuls din glie. Era o rişniţă dacică, din tuf vulcanic, foarte grea, pe care am cărat-o, însă, prin arşiţa verii, pe o distanţă de 5 kilometri, cu mare entuziasm. Ei bine, sorţii au vrut ca prima mea descoperire arheologică să fie depusă chiar la picioarele lui Vasile Pârvan.

— Cum?

— Cînd am ajuns cu comoara mea în Cetate, în faţa muzeului staţiona un Ford roşu, decapotabil, în care l-am recunoscut imediat pe Dimitrie Teodorescu, profesor de arheologie la Cluj. Era însoţit de un tip auster, mai mult cu înfăţişare de pastor. „Noroc, Coane Mitică! am strigat. Bine-ai venit!" Dar conu Mitică îmi făcu semne discrete că nu e locul să fac efuziuni. „Domnului profesor Vasile Pârvan doreşte să viziteze muzeul" îmi spuse. M-am conformat doleanţei, arătînd cauza ce mă reţinuse în afara zidurilor. La vederea rişniţei, Pârvan, la început rigid, sub înfăţişarea sa austeră, a devenit mai comunicativ. „Tinere domn, a zis, voi trimete pe Pecurariu, desenatorul meu. Să-i dai materialul dacic să-l deseneze. Rişniţa o iau cu mine la Bucureşti". Şi-a luat-o. Şi aşa am fost citat prima oară, alături de reproducerea rişniţei mele, în cea mai ilustră lucrare de pînă atunci a arheologiei române — Getica.

— Şi cu preistoria Bucureştiului cum de v-aţi întîlnit?

— Între anii 1923—1928 colindam prin cartierele din jurul Capitalei stringînd vestigiile aşezărilor preistorice, antice şi medievale, aşezări prefăcute în cărămizi, pietriş şi nisip. De-a lungul celor două rîuri, Colentina şi Dîmboviţa, şi a teraselor lacurilor, erau numeroase gropi rămase de pe urma carierelor de nisip şi a cărămidăriilor a căror foame de pămînt schimba topografia locurilor; vîntul ridica în vîrtejuri colbul strămoşilor, în timp ce vestigiile culturilor materiale, fărîmiţate, plămădite în lut, erau arse în cuptoarele cărămidăriilor. Aşa s-au mistuit sumedenie de aşezări, necropole şi alte monumente ale trecutului.

— Orice acţiune directă asupra pămîntului periclitează arheologia?

— Da. În măsura în care prin prelucrarea pămîntului resturile vechi sînt distruse.

— La ce adîncime?

— Chiar şi la adîncimea foarte mică de 10 centimetri. S-au găsit culturi foarte vechi între 10 şi 40 de centimetri. Aşa că în împrejurarea săpăturilor de la Bucureşti, investigaţiunile noastre s-au limitat, în prima lor etapă, la depistarea aşezărilor vechi, primejduite de a fi distruse prin lucrări de pămînt; la cercetarea lor zilnică pentru stringerea obiectelor provenind din surpările malurilor, prin extragerea nisipului, pietrişului şi pămîntului din cariere şi cărămidării.

— În ce cartiere aţi depistat vechile aşezări?

— Am început cu aşezarea din capătul străzii „Zidurile din vii" în spatele gării Obor, în marginea lacului Fundeni, pe malul lacului Tei, apoi în Bucureştii-Noi, Străuleşti, Dămăroaia — de-a lungul Colentinei, în Ciurel, Dudeşti, Vitan — pe Dîmboviţa.

— Cu ce epoci v-aţi întîlnit?

— La Fundeni am dat peste o vastă aşezare a culturii materiale Glina III din epoca de bronz; pe malurile lacului Tei am descoperit o cultură pe care am numit-o Bucureşti-Tei: urme de viţuire din prima şi din a doua epocă a fierului geto-dacic, din epoca imperială romană, din timpul migraţiilor ca şi din secolele IV, VI, VII, cărora se adaugă materiale din veacurile IX, X, XIV.

Vas de lut cu incrustaţie albă (de la Vidra). Cultura Boian, mileniul IV i.e.n.

— Ce fel de obiecte aţi găsit pentru epoca bronzului?

— Obiecte ceramice foarte frumoase, ceşcuţe negre ca abanosul, ornamentate cu motive ce se găsesc în ţesăturile noastre rustice, subliniate prin incrustarea unei materii albe, contrastînd cu fondul închis, evidenţiind decorul.

— Ce ecou au avut la data aceea descoperirile dumneavoastră?

— Am fost invitat să expun vestigiile arheologice, pe care la descoperisem, la Expoziţia de Artă Românească pe care o organiza Ana Lahovary în Parcul Libertăţii. Mi-am orînduit descoperirile într-o sală vastă, dotată cu vitrine de lemn, îmbrăcate în pînză de sac. Vitrine de perete, colţare şi vitrine centrale. Expoziţia a avut un succes enorm fiind o revelaţie ilustră a unui trecut istoric ignorat de mulţi... Ea a stîrnit interesul primarului, Dem. I. Dobrescu; acesta, originar din comuna Merlari-Jilava, nu a avut cunoştinţă de prezenţa, în satul său natal, a bogatei aşezări din vremea comunei primitive reprezentată în expoziţie prin unelte şi arme de cremene şi corn de cerb, vase de lut ars, pictate cu grafit, culoare albă şi roşie şi figurine antropo şi zoomorfe, aşa-numiţii idoli. În urma expoziţiei, la 25 august 1929 am fost numit consilier tehnic pe lîngă Primăria Municipiului Bucureşti însărcinat cu organizarea lucrărilor pregătitoare deschiderii Muzeului Municipal. Totodată, mi s-a pus la dispoziţie o sumă importantă pentru a se începe săpături arheologice la Măgura-Jilava şi lacul Tei, repartizîndu-mi şi un imobil cu intrarea prin Calea Moşilor, peste drum de un pension de fete, Choisy-Mangiru. Aci am expus colecţiile mele, pe care le-am donat municipiului, cît şi materialele provenind din săpăturile de la Măgura-Jilava pe care le-am condus, şi cele de la lacul Tei, conduse, în prima etapă din 1929, de Ion Nestor.

— Acestea au fost începuturile Muzeului Municipal? Ştiu să munca aceasta v-a pasionat ani de-a rîndul.

— Da. A fost o muncă grea dar pasionantă care s-a identificat cu însăşi viaţa mea. Din ziua în care ni s-a cedat o clădire în paianta situată pe Calea Victoriei, între casa Moruzi, „Casa cu lanţuri" şi terenul Academiei, gîndul meu nu s-a mai desprins de muzeu. În casa de paianta am instalat laboratorul, în care lucra, la reconstituirea ceramicei, un laborant de curînd numit; tot aici, în catul de sus, organizasem depozitul muzeului. Clădirea, deşi de paianta, era bine venită, întrucît ne putea adăposti pînă la restaurarea bătrînei case Moruzi, destinată a deveni lăcaşul muzeului. Lucrările de acomodare şi scoaterea egrasiei din pereţii catului de jos a acestei clădiri, încărcuţită de veacuri, au început în anul 1929. În timp ce mai continuau reparaţiile la parter, am început instalarea etajului, căutînd să pun în valoare zestrea strînsă prin achiziţii de foştii edili în vederea deschiderii muzeului; dar majoritatea obiectelor nu corespundeau scopului muzeului: icoane de calitate inferioară, mai toate pe pînză, de mari proporţii, candele, cădelniţi şi cruci din argint inferior, sfeşnice, unele de argint, din jurul anilor 1830—1870, tablouri de o valoare îndoielnică şi alte mărunţişuri, toate, provenind de la anticari, marfă fără valoare ştiinţifică sau muzeistică, de care s-au descotorosit în schimbul unor sume pe care nu le-ar fi obţinut aiurea, plasînd-o Primăriei, unde nu erau oameni pricepuţi în această branşă. Făceau excepţie cîteva hărţi vechi, (secolele XVII—XVIII) stampe, gravuri şi planuri editate de maiorul Papazogiu precum şi cîteva cărţi.

— Şi aţi deschis, totuşi, muzeul, cu un inventar atît de sărac?

— Da. Pentru că, în ceea ce priveşte pinacoteca, intenţionam să înlocuiesc treptat, tablourile prin altele în legătură cu trecutul oraşului, transportînd pe cele ce nu interesau muzeul în alt imobil. Înafară de asta, posedam şi cîteva capodopere, bunăoară puţinele tablouri de N. Grigorescu găsite prin birourile şi sălile primăriei, printre care şi „Atacul de la Smîrdan" pe care l-am ridicat din sala de şedinţe a municipiului.

— Cum aţi organizat muzeul?

— În sala principală expusesem pe pereţi hărţile vechi, înfăţişînd situaţia geografică sau topografică a Bucureştilor de-a lungul veacurilor, în centrul sălii erau vitrine — mese cu monede româneşti, începînd cu Vladislav, Vlaicu, Mircea cel Bătrîn, ca şi medalii în legătură cu monumente sau evenimente Bucureştene, ordine şi decoraţii, măsuri şi greutăţi şi altele. Am înfiinţat o sală domnească, cuprinzînd, — pe cît am avut putinţa — portretele, în pictură sau gravură, a domnitorilor însoţite de hrisoave originale, emanate de la aceştia, stemele şi pecetile respective. Sala cuprindea documente începînd cu Dan I, sfîrşind cu Alexandru I. Cuza şi Războiul Independenţei. Restul sălilor cuprindea, în mod provizoriu, colecţiile arheologice: preistoria, protoistoria şi epoca feudală, expuse aici pînă la terminarea reparaţiilor cînd au fost mutate în catul de jos. La etaj, în locul arheologiei, am continuat cu secţia istorica, păstrînd ultima încăpere pentru roadele culese în domeniul evului-mediu (mai tîrziu şi descoperirile de la mînăstirea Snagov).

Fragment din mineca costumului presupus a fi aparţinut lui Vlad-Ţepeş. (Din gropniţa mînăstirii Snagov)

— Ce pondere avea în muzeu secţia de arheologie preistorică unde se aflau şi descoperirile dumneavoastră?

— Secţiunea de arheologie preistorica era foarte reuşită. Instalată în catul de jos, expusa pe săli, în ordine cronologică, de la neolitic la vremea geto-dacică, romană şi timpul migraţiilor. — cel din urmă conţinînd şi două schelete expuse **in situ**, cu inventarul lor funerar, mormînte din necropola sarmată de la Măgura-Jilava. Făcusem şi o inovaţie muzeistică: amenajasem în zidurile groase ale clădirii vitrine săpate în perete, puţin adînci, cu un fond albastru-verzui; pe rafturi de cristal erau expuse figurine de lut ars, fragmente ceramice mai concludente, arme şi unelte de os, cremene şi corn de cerb, toate acestea nu mai erau prezentate după modul vechi de expunere — folosit de Muzeul Naţional de antichităţi — obiectele legate cu sîrmă pe planşe de carton.

— În ce an aţi inaugurat muzeul?

— În anul 1939, şi el a dăinuit în casa Moruzi pînă în anul 1940 cînd a fost închis pentru restaurarea clădirii. Aveam de gînd să dau vechii clădiri înfăţişarea de odinioară. Fondul muzeului se îmbogăţise simţitor prin donaţiile Severeanu, Orghidan, Romulus Voinescu şi I. Pincas, şi spaţiul trebuia altfel organizat. Vechea clădire urma să cuprindă o secţie unde intenţionam să refac vechi interioare bucureştene, muzeul propriu-zis urmînd a fi construit alături, pe terenul vast, alcătuit din curte şi grădină, un muzeu încăpător, după ultimele cerinţe ale tehnicii moderne, păstrînd şi un spaţiu de rezervă pentru o eventuală extindere. Toate acestea pentru ca muzeul să nu se mute niciodată!

— Şi?

— Reparaţiile au început tîrziu, în timpul ofensivei legionare. Lucrările erau sub supravegherea Comisiunii Monumentelor Istorice. Clădirea decapată de fondul tencuielilor lăsa să se vadă vechea înfăţişare, făgăduind a deveni un giuvaer arhitectonic. Dar, spre surprinderea generală, s-a hotărît demolarea Casei Moruzi.

— Cine a hotărît?

— Oficialităţile vremii.

— Şi ce-aţi făcut?

— M-am adresat lui Nicolae Iorga. La rîndul său, savantul s-a adresat regelui. Dar rezoluţia a fost condamnarea clădirii: „nu poate sta în calea progresului".

— Şi ce-a adus progresul în locul Muzeului Municipal?

— Nimic. Locul a rămas un maidan. Cu toate că Iorga obţinuse ca imobilul să fie reconstituit pe alt loc, folosindu-se materialele vechi, acestea s-au împrăştiat şi nu s-a mai făcut nimic.

— Care a fost soarta ulterioară a muzeului?

— În timpul rebeliunii legionare muzeul era în stare de depozit în două clădiri din strada Ştirbei-Vodă. Tot atunci, s-a cerut primarului destituirea mea şi desfiinţarea muzeului care urma a fi împărţit între mai multe instituţii de cultură. Vestit la timp, am putut lua măsurile corespunzătoare salvării instituţiei. Apoi, în perioada bombardamentului, muzeul a fost evacuat în comuna Raznic, judeţul Dolj. După război, au început lucrările pentru reinstalarea expoziţiei şi pentru restaurarea unei noi clădiri hărăzite muzeului, pe Calea Victoriei 151. Imobilul a fost restaurat şi am început instalarea, urmînd ca deschiderea să aibă loc la 11 iunie, 1948, cu prilejul centenarului revoluţiei paşoptiste. Lucrînd zi şi noapte, de multe ori fără întrerupere, am reuşit a pune toate la punct şi am răsuflat uşurat, dar m-am pomenit într-o după-amiază, cînd făceam ultimele retuşe, cu cineva care mi-a trasat sarcina să mut imediat muzeul în catu de jos al clădirii din Şoseaua Kiseleff nr. 3, spaţiul din Calea Victoriei primind altă destinaţie. Aşa că am luat-o de la început, înghesuind colecţiile mele unele peste altele, stivuind vitrinele şi supraveghind lucrările din noul imobil. Cînd s-a redeschis, muzeul se prezenta destul de bine. Am expus separat şi colecţiile „Maria şi Dr. George Severeanu". Dar, nu mult după deschidere, muzeul a fost închis din nou.

— În timpul directoratului dumneavoastră la Muzeul Municipal aţi întrerupt complet activitatea arheologică?

— Nu. Deoarece între anii 1929—1948, muzeul a întreprins săpături arheologice pe teritoriul oraşului şi în împrejurimi, instituţia tinzînd să devină muzeu regional; au fost cercetate 38 de aşezări aparţinînd orînduirii Comunei primitive şi feudale. Printre acestea, se remarcă cercetările de la Jilava, Vidra, Snagov, Butimanu, Popeşti, Gumelniţa, Gurbăneşti, Tei, Bordei, Herăstrău, Dămăroaia, Băneasa-Stejar, Ciurel şi altele.

— Care au fost rezultatele acestor săpături?

— Rezultatele acestor săpături au fost integrate pe deplin în marile sinteze ale istoriei poporului român şi în studiile de importanţă locală. Pentru secţiunea istorică au fost achiziţionate valoroase documente; s-au fotografiat imobilele şi cartierele supuse demolării, alcătuind o valoroasă arhivă fotografică formată din mii de piese. Am achiziţionat fotografii cu vederi bucureştene de la mijlocul veacului trecut, planuri vechi ale oraşului din secolele XVIII şi XIX. Muzeul ar fi putut avea o dezvoltare vertiginoasă şi ar fi fost scutit — în trecuta sa viaţă — de multe neplăceri şi daune dacă s-ar fi ţinut seama de statutul şi legile cărora era supus. Acestea nu l-au putut ocroti, fiind călcate şi nesocotite de unii dintre cei puşi să le apere, să le dea urmare...

— Fondul Muzeului Municipal a fost integrat în vremea din urmă Muzeului de Istorie a Oraşului Bucureşti?

— Da, şi iată că suferinţa este urmată de bucuria de a-l vedea prosperînd sub părintească obîlduire a zorilor noi. Astăzi, îi urez viaţă lungă dîndu-i, tot odată, în vederea primului centenar — la care nu voi fi prezent — un sfat: Să nu te muţi, nu, niciodată!

— Înainte de a vă pune prima întrebare privind activitatea dumneavoastră arheologică legată de evul mediu aş dori să vă pun o ultimă întrebare legată de preistorie. Cum calificaţi monumentala operă de arheologie şi interpretare arheologică înfăptuită de Nicolae Densuşianu în „Monumentele Daciei Preistorice", lucrare amendată chiar de către Vasile Pârvan drept fantezistă dar care, astăzi, în lumina ultimelor descoperiri arheologice, pare, totuşi, să conţină o mare parte de adevăr ştiinţific?

— Sînt multe lucruri la Densuşianu care astăzi sînt depăşite. Ideea, de pildă, că pe teritoriul ţării noastre ar exista menhiri. Că unele formaţiuni geologice din vîrful munţilor ar fi făcute de mîna omului. Nu poate fi aşa. Noi nu avem monumente megalitice. Nu avem dolmene. Mormintele noastre sînt între pereţi de piatră. Şi poate că este exagerată şi ideea lui că mitologia greacă îşi are obîrşia în teritoriile de sub Carpaţi. Că civilizaţiile aflate pe teritoriile de odinioară ale Daciei ar fi născut Troia şi, apoi, dinastiile de preoţi ale Egiptului.

— Săptămîna trecută am citit într-o revistă de ştiinţă americană că doi cercetători ai civilizaţiilor vechi au descoperit, pe baza comparaţiei îndelungate a maxilarelor unor faraoni egipteni cu maxilarele vechilor locuitori ai Troiei, că ele sînt identice. În timp ce maxilarele egiptenilor de rînd nu erau identice cu cele ale faraonilor lor.

— Este interesant ce spuneţi, dar cu toate acestea cartea lui Nicolae Densuşianu nu se poate publica nepieptănată, fără un glossar însoţitor. Sînt unele exagerări evidente. Dar de publicat trebuie să se publice. Ea ar alimenta de minune curiozitatea istorică a tineretului, ar da, chiar şi sub formă fantastică, o dimensiune unică istoriei şi civilizaţiei româneşti.

Pe urmele lui Dracula

— V-aş ruga ca, în această a doua parte a interviului, să vă referiţi la descoperirile dumneavoastră arheologice care privesc „Evul Mediu. Ştiu că o parte din săpăturile pe care le-aţi făcut pentru această perioadă a istoriei s-au desfăşurat la Snagov. De ce a fost nevoie ca Nicolae Iorga să intervină în Senat pentru ca dumneavoastră să vă puteţi continua lucrările?

— Povestea este destul de lungă şi dacă o spun, este pentru a pune în lumină generozitatea cu care Nicolae Iorga răspundea tuturor solicitărilor care priveau munca de cercetare istorică, descoperirea şi salvarea monumentelor trecutului.

Într-o seară, (sfîrşit de aprilie 1934) reîntors ostenit de pe şantier, am primit un plic conţinînd o stenogramă din dezbaterile parlamentare ce aveau loc în senat. Era trimeasă de şeful stenografilor, Ionescu, un prieten. Conţinutul m-a stupefiat. Bătrînul cărturar P. Gîrboviceanu interpelase pe ministrul instrucţiunii şi cultelor în legătură cu săpăturile de la Snagov, considerate de senator ca act de sacrilegiu. Situaţia fiind gravă în urma învinuirilor ce mi se aduceau, nu întrezăream altă ieşire din impas decît adresîndu-mă lui N. Iorga. Am pornit, aşadar, la Vălenii de Munte. Profesorul m-a primit ca deobicei, cu multă bunăvoinţă, a citit stenograma, s-a încruntat (nu era în bune relaţii cu Gîrboviceanu) făgăduind că în cursul după-amiezii va pleca la Bucureşti spre a lua cuvîntul în Senat; sfătuindu-se cu soţia, a vrut să mă reţină la masă, dar s-a răzgîndit, zicînd că masa e prea frugală pentru un arheolog şi m-a povăţuit să iau masa la un restaurant din localitate, urmînd ca la ora 14 să plecăm împreună la Bucureşti. După dejun am revenit la Iorga. S-a suit în maşină, alături de soţie, poftindu-mă să mă aşez în faţă, lîngă şofer, unde era, după cum spunea, locul său. Ne-am oprit la Snagov, cîteva clipe, cercetînd săpăturile. Ajunşi în Bucureşti şi-a lăsat soţia acasă, pe mine în dreptul muzeului din Calea Victoriei unde aveam locuinţa şi s-a dus direct la Senat. Urmarea ştiţi. Săpăturile au putut fi reluate.

— Era autoritatea lui Nicolae Iorga atît de mare?

— Foarte mare. Tot cu ajutorul lui, dealtminteri, am reuşit să salvez de la dărîmare clopotniţa Patriarhiei. (Clopotul cel mare nu era atunci în clopotniţă ci afară). Era pe vremea cînd caselor din Aleea Patriarhiei le crescuseră peste noapte un cat, parterul devenind etaj, din cauza lucrărilor de pămînt ce au lărgit drumul. Mulţi locatari foloseau o scară proptită de peretele casei pentru a putea intra şi ieşi din locuinţă. Ei bine, deoarece opinia publică era potrivnică demolării, clopotniţa fiind monument istoric, Dobrescu, primarul de atunci al Capitalei, a hotărît să se procedeze prin surprindere: lumea trebuia să fie pusă în faţa unui fapt împlinit: la miezul nopţii, o echipă de muncitori şi tehnicieni urma să dărîme turnul, să transporte materialele şi molozul iar între timp, Casa grădinilor să amenajeze un rond cu flori şi verdeaţă în locul clopotniţei. Ştiind despre ceea ce urma să se întîmple l-am înştiinţat pe Iorga. Iorga a înştiinţat Ministerul de Interne şi, la miezul nopţii, nu mică a fost mirarea primarului găsind clopotniţa înconjurată de un detaşament de jandarmi cu arma la picior.

— Dar care este situaţia Snagovului?

— Pe ostrovul lacului Snagov se află biserica mînăstirii cu acelaşi nume, pe care cronica lui Constantin, Căpitanul Filipescu ca şi Letopiseţul Cantacuzinesc o consideră ctitorie a lui Vlad Ţepeş.

— Ce vă puteau dezvălui săpăturile?

— Cu ocazia săpăturilor pe care le-am făcut în anii 1931—1933 am descoperit mai multe mormînte, datate prin monede ce se puneau în mîna dreaptă a mortului, pentru ca acesta, după credinţele acelei vremi, să-şi plătească vămile.

— Din ce ani erau monedele?

— Cele mai vechi erau de pe vremea lui Vladislav-Vlaicu şi Mircea cel Bătrîn.

— Şi ce concluzie v-a putut furniza această descoperire?

— Concluzia că biserica mînăstirii este mai veche decît se credea şi că nu a fost ridicată de Vlad Ţepeş.

— Aceasta este cea mai importantă descoperire de la Snagov?

— Cea mai importantă descoperire de la Snagov pare să fie chiar mormîntul lui Vlad Ţepeş.

— Descrierea, absolut formidabilă, a acestui mormînt, aţi făcut-o într-un articol publicat în Tribuna României. V-aş ruga să-mi permiteţi să transcriu fragmentul respectiv şi pentru cititorii noştri: „Spărgîndu-se bolta, în cripta lipsită de pămînt s-a găsit un sicriu putred, aşezat pe trei rînduri de cărămizi; se mai păstrau rămăşiţele unui giulgiu de mătase, de culoarea purpurei, purtînd întipăriturile unor fîşii subţiri de aur. La căpătîi, într-o mică firidă — o ulcică (slujise care drept candelă?). Sub rumeguşul sicriului, presărat ca o pulbere ruginie, se desluşeau vestigiile veşmintelor: catifea groasă, de culoare galben-brun (va fi fost odinioară verzuie sau roşcata?) mînecile încheiate cu nasturi mari, rotunzi, de argint, prinşi în cheutori din şnur de mătase, pe piept aceeaşi stofă şi cheutori asemănătoare, aşa-zisele brandemburguri, îmbinate de bumbi mari, din fir de aur. În dreapta bazinului se odihneau palmele, aşa cum ne indică doar resturile mînecilor (oasele fiind măcinate). Am mai găsit o cunună alcătuită din nasturi de falanţă; străpunşi orizontal, pentru a fi petrecuţi pe un şnur împletit din fire de aur. Partea de sus a nasturilor este asemănătoare unor flori cu petale de granat, lipite pe o foiţă de aur, prinsă, la rîndul ei, în tehnica cloisonée. Aceste flori de granat alternează pe şnur cu peruzele prinse în gheare de metal aurit. Ascuns sub un fald al hainei, în partea stîngă a pieptului, prins într-o cheutoare de mătase — un inel femenin, de aur, cu piatra descompusă". Iată o descriere **rivalizînd cu o pagină de cea mai curată literatură. Dacă arheologia este în stare a provoca asemenea imagini, fără îndoială că munca tenace pe care o reclamă este răsplătită deplin. dumneavoastră? Ce descoperire arheologică v-a impresionat într-un mod deosebit?**

— Greu de răspuns. Descoperirile sînt în arheologie atît de variate! Poate că ţesăturile din mormintele cu ocru de la Gurbăneşti

— Ce fel de ţesături şi de ce cu ocru?

— Trupul mortului era vopsit cu roşu, conform unui rit funerar. Ţesătura era asemănătoare unei împletiri, rămăşiţă a unui polog întins peste mormînt, păstrînd întipăriturile în pămînt.

Inel de aur al lui Vlaicu, mare logofăt (sec. al XV-lea), descoperit la Retevoieşti

— Ce perioadă?

— 1800 înaintea erei noastre.

— Aţi identificat cui aparţinea acest cult al morţilor?

— Aparţinea unei populaţii de crescători de vite care pendula din nordul Mării Negre spre vest, pînă spre Italia de astăzi. O populaţie indo-europeană, care avea un avantaj faţă de populaţia preindoeuropeană de la nord: veniseră cu nişte topoare mari de luptă, pe care nu le aveau ai noştri.

— „Ai noştri" de acum 4000 de ani? Vedeţi că ne apropiem vertiginos de Densuşianu.

— Da. Mai ales că, ulterior, am găsit şi la Gumelniţa vreo 30 de bare de ocru bitronconice. Ersu ca nişte păpuşi. Aveau aceeaşi mărime şi formă. Dar 12 dintre ele erau din lut, vopsite cu ocru. Înşelăciunea exista şi pe-atunci. Ocrul era scump. De altfel am găsit şi bare tăiate, verificate.

— Oare arheologia are şi părţi tainice, neexplicabile?

— Ca să satisfac gustul dumneavoastră pentru romantism, am să vă spun că, de pildă, la Snagov, într-un mormînt, am descoperit cel mai frumos păr de femeie pe care l-am văzut în viaţa mea. Săpam noaptea. Nu puteam să las pe a doua zi de teamă să nu dispară ceva din morminte. Lucram de zor, la lumina lămpii de gaz. De-odată am dat peste un sicriu perfect păstrat, deşi putred, în care n-am găsit nici urmă de os, nici urmă de dinte, putrezise absolut tot, era cenuşă, în schimb, se păstrase o coafură de femeie compusă din păr roşu, creţ, imens, prins într-un pieptene de fildeş. Cînd am deschis sicriul, la lumină, părul iradia extraordinar, era viu dar, peste cîteva clipe, poate sub influenţa aerului s-a stins, a devenit mat. De-abia am putut smulge pieptenele din coafură.

Farfurie brîncovenească, găsită la Bucureşti

— Şi părul se distruge deobicei înaintea oaselor, nu?

— Da.

— Pentru că tot ne-am întors la Snagov, locul de veci al lui Vlad Ţepeş, aş dori să vă întreb cum se explică acest extraordinar mit legat de persoana lui, mitul Dracula, care în clipa de faţă face înconjurul lumii? Într-o recentă călătorie în Germania Federală, aflîndu-se că sînt româncă, prima întrebare care mi s-a pus, şi nu doar o dată, a fost dacă în Carpaţi mai există castelele lui Dracula?

— Fără îndoială că biografia atît de spectaculoasă a lui Vlad Ţepeş, care a devenit legendară încă la contemporanii săi, poate alimenta cu prisosinţă, şi astăzi gustul de aventură al generaţiilor tinere. În 1897, englezul Bram Stocker, a publicat romanul Dracula. Succesul cărţii a fost extraordinar. Ea a ajuns astăzi la peste 20 de ediţii, într-un milion de exemplare numai în Marea Britanie. Dar identitatea Dracula—Vlad Ţepeş îi aparţine profesorului de origine română, Radu Florescu, de la Universitatea din Boston, care a stîrnit, după cum am mai scris: „imaginaţia tuturor draculiştilor din lume cu anunţul său: Dracula ascunde un personaj real! „aşa că" nu este de mirare faptul că a doua zi după publicarea — în „London Evening Standard" — a anunţului amintit al profesorului Radu Florescu, John Edwards omul forte al cotidianului „Daily Mail", care a transmis reportaje din Punjab, în timpul conflictului indo-pakistanez, sau, mai recent, de pe şoselele aglomerate de soldaţi saigonezi puşi pe fugă de către trupele guvernului revoluţionar provizoriu — s-a urcat în avionul de Bucureşti (Tribuna României nr. 6). În ce priveşte castelele despre care aţi fost întrebată, pare-se că unul dintre ele a fost descoperit de un grup de cercetători în Pasul-Birgăului, exact în locul unde era plasat de către Bram Stocker care n-a văzut niciodată România! În privinţa aceasta există, însă, un precedent celebru: Schliemann n-a descoperit Troia după descrierile din Iliada?

— Este, într-adevăr, teritoriul ţării noastre atît de bogat în vestigii arheologice?

— Foarte bogat. Avem mult mai multe urme arheologice decît Occidentul. Dar, trebuie să le punem mai bine în valoare aşa cum se cuvine. S-a săpat mult mai puţin decît trebuia. Şi nu s-au făcut săpături exhaustive. La Gumelniţa, de exemplu, este o moştenire preistorică foarte importantă. A săpat acolo sub direcţia lui Vasile Pârvan, Vladimir Dumitrescu, am recercetat şi eu, mai este încă foarte mult de aflat, este un loc bogat în obiecte de aur, idoli, dar săpăturile efectuate de către Muzeul din Oltenţa sînt extrem de sporadice şi superficiale. Şi este păcat. O să se distrugă cu agricultura. Sau cetatea geto-dacică de la Popeşti, pe Argeş. Aşezarea e foarte mare şi importantă, a fost bine fortificată, este atribuită lui Dromichaete. Am săpat acolo 9 ani, pe urmă a preluat-o Radu Vulpe. A săpat şi el. A găsit chiar locuinţa regelui. Dar pe urmă s-au întrerupt săpăturile.

— De ce?

— Nu ştiu. Neglijenţe organizatorice.

— În sectorul dumneavoastră treaba merge mai bine?

— „Sectorul" meu este o aşezare pe care am descoperit-o datorită cercetătorilor vechi, „diletanţi" de tipul lui Densuşianu. Asta despre care vorbesc, Dimitrie Butculescu, ştia să deseneze bine şi interpreta foarte frumos materialul aflat. El a făcut primul sondaje la Cetăţeni, pe Dîmbovita, cetatea lui Negru-Vodă, pe la 1872. Am preluat-o în 1940. Am săpat trei ani după care nu mi s-au mai dat fonduri şi n-am putut continua săpăturile decît în 1958. De atunci sap în continuare.

— Aţi descoperit lucruri interesante?

— Am descoperit lucruri care pot astupa unele locuri albe din istoria României. Ce mare păcat că istoria asta s-a scris fără să se umple unele goluri din ea cu descoperirile din arheologie.

— Ce fel de descoperiri?

— Săpăturile mele de la Cetăţeni, de exemplu, care arată că aşezămintele cultural-politice de la noi datează cu mult înainte de data comunicata a înghebării noastre statale. Sau săpăturile de la Curtea de Argeş ale lui Nicuşor Constantinescu

— Cu cîţi ani înainte mutaţi întemeierea statală?

— Eu afirm că la Cetăţeni există o aşezare încă în secolul 12. Dar ar mai fi de adus dovezi în această privinţă şi dacă s-ar săpa mai mult la Rîmnicul Vîlcea, la Cîmpulung. Pentru asta ne-ar trebui, însă, fonduri mai multe. Veacurile 8, 12, 13, ar avea foarte mult de cîştigat de pe urma săpăturilor. Să ajutăm în mod real istoria.

Sânziana Pop

după-amiezi de duminică

Nu pot să sufăr duminicile,
spunea mama și-și lăsa lîngă ușă, la locul știut, poșeta de vinilin maro, scîlciată. Sîmbăta după masa ajungea cu-ntîrziere de la servici, venea alene pe drum pentru că nu știa de ce să se mai grăbească, orele de acum se prelungeau goale spre a doua zi, nu-i era foame, și din prag ezita, nehotărîtă încă de ce să se apuce.
Da,
spunea, aplecîndu-se să mai vîre niște cărbuni în sobă.
aveam patru camere și tu abia te născusesi,
își luase lucrul și mîinile i se mișcau atît de repede, încît nu le puteam urmări cu privirea.
servitoarea noastră purta pălărie cînd ieșea sîmbătă seara...
Bufneam în rîs
Rîzi ca proasta
zicea
crezi că era ca acu, cu basmalele astea de după război, ...îi dădusem eu unele vechi, de-ale mele, nu se putea să ieși în oraș fără pălărie, și nici vara, fără mănuși și ciorapi în picioare, dac-ar fi fost alte timpuri, te-am fi dat și pe tine la Nôtre-Dame, așa vorbisem cu tatăl său...
Acolo era mixt?
întrebam, cu o nejustificată neliniște.
Numai la prostii ți-e gîndul...
se supăra mama. Nu mai zicea nimic, fața i se usca de la zi la zi, ca și buzele, tot mai subțiri și decolorate, în ultima vreme, cum avea timp desfăcea fulare de relon pentru pulovere pe care le lucra și le vindea pe urmă în servici, prin cunoștințe.
O țin pe Zenovia...
vroiam s-o împac, scăpasem oricum măcar de Nôtre-Dame și pe Mihai puteam să-l văd în fiecare zi, la școală, în afară de duminici și de vacanță.
O ții minte ?
repeta imediat. Vocea i se bucura că putea să se-ntoarcă iar acolo și să vorbească, spunea ce-avea să-mi spună, își reamintea aceleași lucruri mereu sau poate doar atîta rest din ani întregi de conviețuire ? Așa că tăceam, și pe ciuperca de lemn cîrpeam în călcîi ciorapul unchiului, strecuram acul pe sub un fir și apoi deasupra celui care urma, dar trăgeam ața prea tare, colțurile găurii se strîngeau,
Deafă și începe din nou
spunea mama.
Mă mir c-o ții minte
zicea, revenind
n-aveai nici patru ani cînd a plecat de la noi să se mărite, ba nu, mai era la noi pe timpul secetei, zicea s-o mai ținem că n-are un-să se ducă, cînd o luasem, abia să speie ca lumea nu știa, la ele-n sat spălau la rîu, cu apă rece, și rufele erau mirosite toate, ce m-am mai luptat cu ea s-o obișnuiesc...
Era drăguță ? întrebam
la întîmplare.
Era o bucovineancă frumoasă
răspundea mama, și se oprea, numărîndu-și în șoaptă rîndurile
se dădea cu gaz pe cap, ce m-am mai chinuit și cu asta, voiam s-o tund, dar nu se lăsa, sîmbăta se ferchezuia și o lua din loc, era foarte petrecăreață, venea-napoi tîrziu și tatăl tău se supăra, odată chiar i-a-nchis poarta, dar ea, nebuna, a sărit gardul și-a intrat pe fereastră.
Și-atunci îmi aminteam pieptenul împănat, de fier, cu dinții deși, și cum plîngeam după fiecare baie, înainte să-mi împletească părul în cozile grele.
Străzile se răreau, lenevind de duminici și soarele batea altfel, străluciri și amețeală în vitrinele înțepenite de praf și-n obloanele trase, doar spre amiază, în colțul străzii, grupuri mici înnegreau trotuarul, erau adventiști, mă uitam la ei cu lăcomie agitată, dar pe chipul lor sătul și tihnit nu surprindeam nimic, nul aparte, porțile se trînteau tot mai rar și-n liniște își răspundeau, din curți tot mai departe, cocoșii. Încet, tăcerea stătută începea dintr-odată iar să alunece, și numai eu o auzeam cum se scurge mereu, măsurată măsurat de țăcănitul din antreu al pendulei. Nu, unchiului Ion nu-i plăcea nerăbdarea care mă cuprindea duminica pe la ora șase, fața i se înnegrea tot mai mult sub ochelari, în timp ce continua să-și fișeze colecția de reviste împrumutată de la biblioteca școlii și foșnea cînd și cînd, tăind cu meticuloasă atenție paginile încă necitite de nimeni, ca și cînd n-ar fi observat cum îmi puneam pe furiș rochia bună. Complice nesigur, mama își ridica ochii de pe puloverul aproape gata, în vocea ei albă, amîndoi recunoșteam, cu precizia îndelungatei conviețuiri, strădania de-a fi firească și indiferentă.
Las-o și pe ea cu fetele în oraș...
Secunde lungi, bătaia ceasului din antreu se muta în mine, o auzeam izbindu-mă surd și grăbit în piept și în tîmple. Și dacă mormăia enervat
Iar Strada Mare...
știam că pot să fug și să-mi iau pantofii. Dar altădată își scotea ochelarii și rotindu-i în mînă, ca și cînd n-ar mai fi știut ce să facă, pentru că enervîndu-se, uita de ei
Treaba ta
zicea
la urma urmei e fata ta, fă ce vrei, ea e inconștientă, și degeaba tot aștept s-o văd altfel, dar tu, parcă n-ai ști pe ce lume trăim...
Bineînțeles, tot eu, parcă eu o trimit
Vocea mamei se schimba neplăcut, ridicîndu-se atît de brusc spre strigăt încît, deși o așteptam așa, tresăream de fiecare dată.
parcă mie nu mi-ar place s-o văd că stă și ea cu noi, ce dacă și-a terminat lecțiile, să-și ia o carte-n mînă sau să mai facă ceva prin casă, că nu mai ajung să le descurc pe toate...
După voi ar trebui să stau toată viața închisă în nenorocita asta de casă, parcă nu stau și-așa tot timpul, fetele se duc la ceaiuri și la patinaj și nu le mai zice nimeni nimic, și-au și ele părinți și casă, eu nici reuniunea de sfîrșit n-am văzut-o vreodată...
Auzi de ce-i arde ei
zicea unchiul. Și-și amintea brusc de ochelari și-i lăsa cu grijă pe masă.
fetele intră la bursă, lasă-le pe ele, n-au situația ta, să-ți intre odată în cap că tu trebuie să știi de zece ori mai bine, sau poate vrei să-mi rămîi aici și să-mi bați Strada Mare...
Acum se terminase, cu fiecare frază în plus se termina tot mai mult orice șansă de-a mai pleca de-acasă, dar o doream atît de tare încît nu-mi venea să cred și așteptam cu lacrimile în gît bătaia pendulei.
Muncesc ca o roabă, cînd vin de la servici nu știu pe ce să pun mai întîi mîna, în loc să nu știi cum să fii mai mulțumită c-ai rămas în liceu, că sînt atîția care n-au parte de asta, tu vii cu pretenții...
Aproape tremurînd, mama arunca deoparte puloverul, în pauzele mici de liniște, auzeam doar răsuflările noastre, dar a unchiului Ion le-acoperea și umplea toată camera, împiedicîndu-se gîfîită în sedimentele de tutun și de boală.
N-ai terminat toată lista de cărți în plus pe care ți-am făcut-o și mai ai doar atît pîn-la examen, știi foarte bine cîți sînt pe-un loc la general...
Parcă am eu vreo vină în asta,
ziceam
și-așa tot n-am să intru...
Nu credeam de tot, dar dintr-odată mi se făcea milă de mine, vocea mi se rupea și simțeam cu înverșunare ostilă și jenă cum îi silesc să mă accepte victimă, dar erau prea înfierbîntați, nu observau și vorbeau amîndoi deodată.
Asta mă doare ; să văd că el puțin îi pasă, îl arde de reuniuni și de plimbări, parcă nici nu i-ar fi tată, ...și-un străin...
Cuvintele ei mă izbeau mereu, le simțeam în tot trupul, odată cu furia care mă îneca și îmi astupa răspunsurile bîiguite în minte și doar mă cabram cu răutate adîncă în mine, scoțînd în intervale de liniște frînturi de silabe
Ce sens are să-i reproșezi ei, ca de-abia dacă și-l amintește...
Se calmase unchiul Ion sau obosise deodată?
Toți uităm
zicea. Se uita la ceas și-ncepea să-și strîngă de pe masă hîrtiile împrăștiate
și de la un copil ce pretenții poți să mai ai ? Fiecare e răspunzător de viața lui
spunea, ridicîndu-și ochii severi spre mama

și la asta trebuia să te gîndești cînd ai plecat de-acolo...
Știi foarte bine că nu mai puteam să suport, atîtea certuri, mesele alea fără sfîrșit, plimbări și nopțile pîn-la ziuă la poker, că mă și gîndesc uneori, am vrut să crească altfel copilul ăsta, să nu fie ca ei, și cînd văd că tot spre o viață de asta trage...
Ei, trage, spre asta, exagerezi,
zicea unchiul Ion. Și mă strîngeam de vină sub privirea lui, cu mîinile umede zgîriindu-mi genunchii.
E greu la vîrsta ei să le înțeleagă pe toate, n-a avut taică-său minte mai multă și era om în toată firea...
Cînd m-am măritat, n-ai zis așa
striga mama și-l privea cu ochii lucind pe obrazul dintr-odată trezit de neiertare
și erai încîntat, și tu și Biță că fac o partidă, ce, crezi că nu mai țin minte, soră-mea s-a măritat cu-n chirurg, și-au și moșie, parcă-l aud și-acum și tu ai zis el sînt mult deasupra noastră, asta e sigur...
Erau alte vremuri și altă mentalitate
a zis el spre mine, parcă scuzîndu-se. Dădea din cap, nu-i puteam suporta privirea nesigură și nu știam dacă s-o cred, s-a schimbat oare de-atunci, mă gîndeam, sau se ferește de mine ?...
și pe urmă ne bucuram pentru tine, de unde să știu de la-nceput cum ies încurcate-n viață...
Ce-a fost a trecut
zicea mama, și-și strîngea buzele subțiri a încăpățînare
acu...
și iar lacrimile dădeau să răzbată prin ochii lucind de înverșunare fanatică
aici o să vină, nu la el lui, că nu mai are de ce să se mai întoarcă, și-atunci, dacă n-ar fi fost familia lui, nu ne-am fi despărțit, eu îl cunosc, și dac-a zis c-o să se întoarcă și-o să fie altfel, așa o să fie...
Stătea nemișcată, cu ochii umflați și nasul prin care-și trăgea cînd și cînd urmele plînsului, o priveam cu ostilitate încă și evitam să mă gîndesc mai departe, superficialitatea sau forma vîrstei, dar nu puteam crede că și așa ar arăta fidelitatea iertătoare a iubirii.
Da
striga unchiul Ion
intră... da... intră...
Era primul care auzise bătaia în ușă, bănuiam acum toți cine poate fi, cine intrase pînă lîngă prag și-acum amîna, gata să se întoarcă, și doar mai lovea cînd și cînd dinafară în lemn, cu degete nehotărîte și temătoare.
Ți-am strigat să intri
spunea mama, cu obișnuită asprime. Apăsîndu-și între palme obrajii înfierbîntați și rezemîndu-se de colțul clătinător al ușii deschise.
Săru-mîna
zicea. Și tăcea. Pe față, nasul cărnos, de bărbat și fire albe, prea lungi, sîrmoase și încovoiate, ieșind din sprîncenele care alunecau spre orbită.
treceam p-aci și văzui din stradă că e lumină...
Zicea, cu efort. Și-și vîra mîinile înroșite, vinete sub cojoc, abia acum, la căldură.
și-am zis c-oți fi acasă, bătui și-n ușa d-afară cît bătui, da pesemne că nu s-aude...
Nu, nu s-aude, parcă nu știi.
zicea mama grăbită deodată. Și întindea mîna după un jerseu și-l punea pe umeri.
Hai
zicea

hai cu mine la bucătărie, că tot trebuie să pregătesc ceva pe mîine...
Ea se-așeza pe scaunul meu de lîngă perete și sta acolo, împăturindu-și mereu fusta pătată spre poale, marginea a ceva veche și-o ținea și cu degetele tăbăcite, cu unghii bombate striate, în care negrul intrase adînc spre carne și împingea părul cărunt sub basmana, legată strînsă sub bărbie.
Scoate și tu ceva de pe tine c-o să-ți fie frig cînd ieși afară...
Roțile albastre ale aragazului învolburau nevăzut aerul camerei, doar pereții mai rămîneau reci cînd atingeai cu mîna varul zgrunțuros, cu ici-colo, fire din bidinea încrustate, ea-și scotea cojocul cleios și scutura minute întregi unde să-l pună și rămînea cu el pe genunchi și ținea, prinzîndu-și între două degete linia ștearsă a gurii căzută-năuntru.
Bei o țuică ?
întreba mama. Și deschidea dulăpiorul și-i turna în ceașca mică de lut din care n-aveam voie să bem și noi, las-o p-asta, zicea mama, asta-i a Niculinei...
Sau și mai bați ?
o întreba, cu aceeași voce cu care mă aștepta cînd veneam tîrziu de pe Strada Mare. Ea nu răspundea nimic și-i susținea doar privirea cu ochii smulicioși și ascultători.
Stai atunci să-ți dau să mănînci ceva înainte,
spunea. Și-i așeza alături, pe-o farfurie un colț de pîine și brînză.
Și ieri ce-ai făcut, că nu te-am văzut pîn-am plecat, întreba mama.
Păi fusei să fac curat la directoare
zicea
îmi zisese să vin de cu ziuă și să termen pînă-n prînz, c-avea musafiri seara...
Ți-a dat banii de data trecută ?
Păi din urmă mi-a dat, da cu ăștia d-acu cică s-aștept pînă ia soțu dumneaei leafa...
Da tu te duci cum te cheamă, întotdeauna, zicea mama
Ce să fac, doamnă
spunea ea. Și-și trăgea palma aspră, cu negrul intrat adînc în ... peste obrazul încins de căldură.
ce să fac și io că și-așa tot zice că să la ... tînără, ... io ...
Cine zice, eu n-am auzit,
spunea mama
Cine zice, eu n-am auzit,
și rupea un colț al pîinii și-l împingea, cu toate degetele strînse pe el, în gura.
Da de unde mai scoți și asta
spunea mama
eu știam chiar c-ai fost propusă la primă...
Oamenii-s răi, doamnă
spunea Niculina. Și da țuica pe gît și și ștergea cu marginea desfăcută a jerseului, maro-murdară, gura.
Bogdaproste
spunea și-și freca mîinile dezmorțite.
E cald acilea la dumneavoastră...

Ce puteau vorbi ore-ntregi, ea ghemuită pe scaunul meu, cu albul bătrîn și congestionat al ochilor lucind după a doua ceașcă de țuică și doar cînd amorțea prea rău îndrăznind să-și miște picioarele în ciorapii de lînă cenușie și aspră, și mama țăcănind, pe tocătorul de lemn, cu repeziciune mecanică și cu ochii la ea morcovi și castraveți și cartofi pentru salată ? Îmi luam și eu un scaun și stam și din cînd în cînd căscam nevăzut și doar îmi umflam nările și-mi strîngeam maxilarele, oprindu-mi sub pleoape lacrimile automate.
Se-ntoarce el, doamnă
zicea încet
dacă e viu, se-ntoarce, mă uit și la vecina asta a mea de i-a fost bărbatu prizionier în Rusiia, ce l-a mai așteptat, de nu mai zicea

Gabriela Adameșteanu

nimeni c-o să mai vie, și uite acu, e amîndoi bine și cu copiii, da rău e cînd vezi tu că-l mort și pui țărînă pe el și știi că nu mai are ce să se mai întoarcă și n-ai la cine să aștepți milă pe lumea asta...
Și de fică-ta ce mai știi ?...
întreba mama, cu o privire furișată spre mine.
Cînd veni aste-n toamnă cu bărbații la gazde treceu și pe la mine și mi-aduse vreo cîteva damigene și niște mere, că s-a făcut acu asta dăstul, și-a făcut ei și țuică că știți au cazanul ăla dești...
Mai bine ți-aducea altele
zicea mama, și-și regăsea vocea aspră.
ce dracu și tu, Niculino de nu te lași, că familie nu poate să-ți zică nimeni nimic, ești femeie harnică și muncitoare, da d-asta mai și vorbește lumea de tine, ce să te mai plîngi...
Ei, cît ei mai putea s-o duc și să muncesc, că munci, cît ne...
răspundea ea, ca și cînd n-ar fi auzit-o bine pe mama.
o avea grijă el dă asa să m-adune dă pă drumuri odată, că mi-a zis și-acu fie-mea hai mama acasă că ne rîde tot satu da un-să mă duc, doamnă
zicea. Și de repede ce vorbea cuvintele-i lepeau ca stropi de sînge prin gura știrbă.
să-l văd că să ceartă cu dracii și iar începe afurisitu de gineri-miu îi dai lu mă-ta și-mi ține seama și la ce bag în gură, nu i-ar ... mulți înainte, doamne iartă-mă că are copiii ăștia și să trăiască s-aibă grijă de ei da l-am dat cum a vrut, l-am pus pe numele lui și pămîntu ce mai era și casa, d-aia am ajuns unde-am ajuns, că mă și mir doamnă cîte poate să-ndure omu, să nu-ți fie ăl de ce cîte poți să duci în spinare...
Ei, mă plecai și io,
zicea, punîndu-și mijlocul și înnodîndu-și mai strîns basmaua.
Parcă strigă cineva
spunea mama
o fi vecina, du-te tu Letiția și vezi, i-am împrumutat mașina de tuns și zicea c-o aduce chiar astă seară...
Nu mi-a ieșit așa cum îl ține dumneaei
spunea vecina și se apleca peste gard să mi-o întindă.
da o să mă-nvăț eu după ce-oi face de mai multe ori...
Zîmbea, și-n lumina ajunsă pînă aici de la becul de pe verandă dinții rămași în sus sclipeau într-o parte. Dădeam să plec
ce-ai fost iar, s-au certat iar?
mă-ntreba, și cu capul arăta spre camera proprietarului.
Da,
răspundeam, aproape întorcîndu-mă, dar îmi prindea cu o mînă grăbită și încă uscată de la făină, umărul.
E omu dracului, să știți, că nimeni nu se are bine pe stradă, ne-a reclamat și pe noi la responsabil și soțu nici nu vrea să-l mai vadă, așa bun cum e el, da cu-n om în felu ăsta... și doamna, săraca, trebuie să-i fie greu, cum e dumneaei și-așa nervoasă, mi-e așa milă cînd mă gîndesc, că-nțelegeți și dumneavoastră, nu mai sînteți copil, să stai așa, femeie în toată firea fără bărbat, că orice-ai fi, și cu ziua în frunte, pînă la urmă, tot aia e, mă-nțelegeți, și-n plus, să n-ai nici cine să te apere cînd se iveste ceva, că domnu profesor a mai îmbătrînit și dînsul, și cum e și domnul din fire...
Da, bună seara.
spuneam, cu vocea regăsită a mamei. Și plecînd îmi îndeșteam mîinile alunecoase pe mînerul mesei de tocat nucile.
Ei, acu-i ora, ce-o să vedeți
a spus Biță în urma sîmbătă cînd a apărut pe neașteptate. Și-a pus în cuier balonzaidul cu mersul greu și a deschis servieta.
Veuve Cliquot
a zis triumfător. Și-am rămas cu ochii pe sticla prelungă, eticheta lucea strîns și strunele de pe dop se încolăceau negre ca niște odgoane.
O bem în seara asta
a zis, ridicînd-o de gît înspre bec.
dar mai întîi să vă spun...
și parcă doar atunci a observat
dar Margareta unde-i ?
Trebuie să pice și ea
a zis unchiul Ion neatent, și cu ochii pe sticlă rămași.
Da de unde scoți tu mă, lucruri d-astea ?
Am și eu oamenii mei care mă iubesc
a rîs
cînd a plecat acu-ultima oară-n Franța, directoarea adjunctă m-a-ntrebat, ce vrei să-ți aduc, mi-a zis, după ce te-ai omorît atîta cu fiu-meu, că știi, pramatia a reușit pîn-la urmă să intre la comerțul exterior, nu vreau nimic, i-am spus...
Am zîmbit, întorcîndu-mi capu-ntr-o parte
nu vreau decît o Veuve Cliquot, s-o beau împreună cu frate-meu...
Haide, dragă pe unde umbli atît,
a strigat unchiul Ion spre mama care se oprise în ușă.
abia te-aștept, am o bombă și Biță o sticlă de vin...
Ce, asta-i tot vin ?
am întrebat, dar ei nu m-au băgat în seamă.
Biță cu-o sticlă de vin, m-aș mira
a spus mama și-a început să se dezbrace de haina.
Vezi ce puțin mă cunoști ?
Obrazul lui Biță s-a strîns de nemulțumire.
Uită-te, fiindcă niciodată nu crezi decît ce vezi cu ochii tăi...
și i-a împins spre colțul mesei sticla la care s-au oprit ochii mamei.
Ei, hai să vă spun
a zis unchiul Ion. Dar nimeni nu păream s-aștepte ceva de la ei, și iritat de nepăsarea mea, s-a ridicat, greoi și solemn.
Mîine se-nsoară Emil,
a rîs.
Cum ?... asta chiar e... cu cine ?
a întrebat mama. Prea vesel și prea viol. Privirea înnegrită și strînsă i-a cur̆s cu încetineală peste mobile, lungind drumul de la sticlă pînă la unchiul Ion, ca și cînd întîrzia să-nțeleagă ceva, sau să ascundă.
Păi abia asta-i bomba,
a rîs unchiul Ion, triumfător, de parcă vestea îi aparținea.
cu Diaconeasca, aia de matematici.
Ce-a înnebunit ?
vocea mamei s-a ascuțit de revoltă
aia care numai cine n-a vrut, și-a tras de toți... măcar de-ar fi una tînără aș mai înțelege...
Una tînără care să-l ia pe Emil ?...
a rîs unchiul la fel de vesel ca pîn-acum. Poate chiar nu observase nimic pînă atuncea ?
De ce, e-un bărbat cu totul deosebit și delicat, merita o femeie care să-l înțeleagă și să-l susțină...
a răspuns mama, cu un ton jignit, apăsînd pe ultimele cuvinte.
E-o femeie întreprinzătoare și cu spirit practic, exact ce-i lipsește lui...
a spus unchiul Ion, ca și cînd n-o auzea
că-i de-o vîrstă aproape, ce importanță mai are de-acum, ...și-o să se mute la ea, știi și-a cumpărat de vreun an casa aia de pe colț din Kogălniceanu, și-a tot băgat în ea bani s-o pună la punct că scoate serios cu meditațiile...
Ce surprize pot să-ți rezerve oamenii în viață...
a spus mama, și colțurile gurii i s-au lăsat a îngîndurare.
Ba de loc,
a spus Biță, mestecînd în colțul gurii o scobitoare.
tocmai la lucruri de-astea te poți aștepta de la oameni ca el, toată lumea îi crede cu capul în nori, dar de fapt sînt niște mari egoiști și la momentul potrivit, știu să se-aranjeze cum e mai bine... cred că-l știu și eu, nu-i ăla tot timpul împiedicat, care umblă cu creioare fără vîrf în buzunare ?
S-a ridicat și împingînd scaunele din jur, i-a imitat mersul unui și împleticit, lăsîndu-și să-i atîrne umerii voinici și coborîndu-și spre vișătoare tristețe colțurile gurii prea pline, o clipă, politețea nesigură a domnului Emil a coborît schimonosită peste el și toți am rîs cu cruzime și jenă ascunsă și ne-am strîns în jurul mesei.
Ei, dar noi pentru ce-o să bem, doar nu pentru el, a strigat Biță
avem și noi bucuriile noastre.
Am auzit că începînd de anul ăsta, admiterile au să decurgă altfel...
L-am privit cu liniște-n ochi, ca și cînd dintotdeauna aș fi știut asta, fiecare gest nou al unuia înspre mine pornea și semnele lui mă ocroteau, pentru că nimic neașteptat nu trebuia să mi se întîmple.
dar probabil voi știți deja...
și s-a oprit iar și-a ațintit-o întrebător pe mama, dar cum ea tăcea și doar răsufla mai rar, cu ochii nemișcați și măriți
Victor a venit... de-aproape o lună...
De-aproape o lună ?
a întrebat mama. Și-am simțit cum vocea i se albește cunoscut a firesc și nepăsare.
Credeam că v-a dat vreun semn,
a continuat el mai încet
pe la mine a trecut chiar atuncea...
M-am ridicat și-am mers printre mobilele împiedicate din drum și printre trupurile lor, oprite-n loc de gînduri, pășind mi-am furișat iar privirea-n oglindă, nu mă vedeau și unchiul Ion n-a avut cum să-mi strige hei, nu te mai tot admira atît, mai bine vezi pe unde calci, ca atunci cînd mă surprindea căutîndu-mă în vitrinele cețoase de praful neșters ca lumea. Aerul obișnuinței mocnea pe chipul meu și-n camera încremenită de neschimbare, venea de undeva de afară neprevăzutul, dar odată ajuns aici lîncezea degradat în gesturi știute și-n clipe care aveau aceeași formă, sau poate doar eu nu știam să-l adun, nu-l așteptasem destul și nu-l crezusem, și-atunci m-am uitat în fugă și fără să vreau, la mama. Nu mai spunea nimic și doar sub masă își frămînta degetele îngroșate, cu pielea uscată, tăcînd, ne-am ferit cu toții ochii de ea, pironindu-i prea atenți pe tavanul jos și în perdele, poate încrederea ei fanatică în reîntoarcerea lui a ascuns dintotdeauna spaima de golul tăcut al acestei clipe pe care o presimțea cu precizie...
Ei, dar mai are destul timp să apară aici.
a spus Biță cu veselie forțată. Și iarăși, tăcerea, îi aștepta cu nerăbdare aproape lacrimile care-i porneau atît de ușor, dar numai pete roșii urcau pe obrazul ei neclintit și pe gîtul vested. E de-ajuns să vrei foarte mult ceva, m-am mirat, că doar gîndindu-l mereu, să-l gonești, așa să fie ? Ne-ntorceam de pe Stradă alaltăieri cînd Mihai venise la noi, așa devreme plecați ? a întrebat, și pe urmă, să vă conduc, a zis, merg și

Desene de CORNELIA POPA

eu într-acolo, trecuse-ntre noi și vorbea numai cu Jeni tot timpul, cînd mă-ntorceam, îi zăream ochii cu-ncrețituri de rîs și părul tras după baie pe-o parte din care țîșneau în sus fire răzlețe. Și-atunci am fost aproape sigură de nepăsarea lui afișată, era ca acum trei ani cînd mi-a trimis vorbă prin Aura să fim prieteni. La revedere, i-a spus lui Jeni cînd am ajuns la colț, vezi să nu uiți mîine să-mi aduci cartea aia, și-acum rezema iar gardul muced, lăsat de ploi, sub dudul negru de iarnă, am auzit că ai alt prieten acu, mi-a zis, cu mîinile întinzînd buzunarele de la palton lăbărțate, ce bine-i știam rîsul ăsta icnit, sub care dinții îngălbeneau deja de fumatul ascuns prin closete, i-am spus să nu se bage, a continuat, că noi tot o să ne-mpăcăm, dintre toate doar la tine am ținut și la Mariela, peste umerii lui mă uitam la curtea străină unde vîntul bălăngănea trei cămăși bărbătești uitate pe sîrma de rufe și niște fețe de pernă. De ce-am spus da ? m-am gîndit fără chef mai tîrziu, poate doar ca să-i mai văd fața prea cunoscută, cu firele blonde, rărindu-se înspre fălci și în golul obrajilor, și gura cleioasă care mi-a mestecat între dinți buzele încremenite.
Să pun de masă.
a spus mama încet, și-a ieșit, și toți ne-am ridicat cu ușurare.
Bătaia din ușă s-a repetat și Biță a deschis ușa larg, era secretara de la serviciul mamei, nu intra, rămăsese în prag, cu paltonul încheiat strîmb și ochii buimaci,
Doamne Branea...
a zis
vă rog să mă iertați că intru așa, dar...
E la bucătărie... a răspuns unchiul Ion și-a vrut să meargă spre ea, dar chiar atunci mama intrase.
Eram în fundul curții, să duc gunoiul, a explicat, cu aceeași față nemișcată și vocea albă.
Iertați-mă,
a zis iar secretara, și s-a întors spre ea.
aveți și musafiri, a trebuit să vă deranjez tocmai acu, dar, știți, a murit Niculina...
S-a oprit o secundă și pe urmă a continuat, vocea i se grăbea mereu și pe urmă se poticnea iar, dar ochii îi rămîneau ațintiți în fereastră, lumina încenușată a iernii se îngălbenise deodată și atîrna greu peste copacii goi și peste stîlpii cu var scrijelit ai verandei, ca și cînd aștepta mereu o întîrziată zăpadă.
Au forțat ușa astăzi la prînz și-au găsit-o țeapănă în mijlocul camerei, o fi simțit ceva și-o fi vrut să cheme pe cineva, dar n-a mai apucat...
congestie cerebrală, a zis doctorul care-a văzut-o, zicea c-ar mai fi trăit cîteva ore, dar în stare de inconștiență,... o, doamnă,
a zis, întorcîndu-se înspre noi
dac-ați fi văzut-o cum arăta, c-au lăsat-o acolo așa pîn-a venit doctorul, era lovită rău la cap, probabil că s-o fi zbătut, una din vecinele ei, aia care s-a sezizat, zicea c-a tot auzit înspre ziuă cum horcăia dar nu și-a dat seama ce e, nu i-a trecut prin cap... era-ntr-un hal, și urînase pe ea, iertați-mă... și-a trebuit să vin să vă chem
i-a spus mamei, dar ea hohotea acum, cu capul rezemat de-un colț al ușii
că sînteți cu asigurările la sindicat și s-a hotărît să suporte instituția o parte din cheltuielile de înmormîntare...
Așa urît mor oamenii, m-am gîndit și doar curiozitatea asta care-mi dă fiori și stau cu ochii așteptînd mereu spre fața spelbă a secretarei, așa urît și așa de greu ore întregi, cu fiecare parte din trup zbătîndu-se, revoltată fără să știe, de moarte și părăsindu-l cu-ncetul, capul, vînăt de izbituri, lîngă sprîncenele cu fire prea lungi, încîrligate și gura strîmbată în spume căscată larg spre aerul care n-o mai ajunge și hainele răvășite, duhnind a urină nouă și-a țuică, n-o să mai bată seara în ușă, mi-am spus, dar nu înțelegeam zilele care urmează, sau doar nu puteam crede.
O fi băut aseară mai mult ca deobicei,
a zis unchiul Ion
și asta i-a fost... și s-a încruntat
dar într-un fel e mai bine-așa, decît să fi rămas paralizată, era și-așa vai de capul ei și cine-ar fi stat s-o îngrijească...
Mama și-a întors spre el ochii înfierbîntați și răi și-n tăcere i-am auzit mai bine hohotele care se opriseră.
Dac-ar fi după asta, pentru mulți ar fi mai bine să se termine decît să-i mai chinuiască pe alții care-o duc bine și nu le pasă,... hai
a zis spre secretară,
să mergem
și și-a smuls din cuier paltonul.
Cum pleci așa
a strigat unchiul Ion, ca și cînd n-ar fi înțeles ce-a vrut să spună
nu vezi în ce hal ești stai puțin să te liniștești, luați loc .
Dar ea trecuse de prag și-n urma ei secretara își înclinase obrazul
Bună ziua,
a zis, și-a alergat cu pași mici s-o ajungă din urmă.

DUMITRU BĂLĂEȚ

Pia

Prima iubire a ochilor mei de copil
îmi arată chipul unei fete
sub coroana unui arbor,
la o răscruce de drumuri.

Trei erau drumurile
Care se intîlneau acolo,
Doi, ochii fetei
pe care îi iubeam în taină,
nenumărate ramurile înflorind
ale pomului acela tînăr.

Fata n-a mai trecut pe acolo,
eu, asemeni,
ci la răscrucea
tuturor drumurilor
îmi răsare imaginea ei
sub ramurile cîntînd
ale tuturor pomilor lumii.

Poate unde

Poate unde m-am născut
într-o grădină de meri,
într-o toamnă cu roadele pline,
poate unde au trecut fragede,
sevele merilor în sîngele meu,
mi-e așa dor de-ale lor rădăcine.

Poate florile acelea mari,
albele flori ale merilor,
mi-au îmbătat așa de rău
anii cei mici ai primăverilor.

Poate de-aceea în auzul meu toamna
merele cad, zguduind Pămîntul
poate de-aceea mă cutremură odată cu ele,
fulgerul, norul, vîntul.

Altfel zeul trece în cunună de măr
în calea domniilor sale,
înconjurat de șoaptele frunzelor
ca de un cor de vestale...

Miracol

Pomii au cupele întoarse către pămînt
acum
glia caldă ridică în ele nectarul,
O, cum se aude clipind prin capilarele
zilelor,
tot mai înalt clinchetul acela zeesc,
un ochi se închide în somnul frunzelor,
și lumina bate ca un izvor spre porțile
toamnei.
pe coaja fructelor trec bujorii din ierburi
lăsînd dîra lor să se vadă
precum pe obrajii fecioarelor împlinirea.
Pomii au cupele întoarse către pămînt
acum,
ca un izvor la porțile toamnei,
îi străbate lumina.

Liniște

La miez de noapte stelele păzesc
livada coaptă și de rod îngenunchiată
spre marea trecere a rîului pe ceruri
unde se văd întoarse candelabrele
cu zvonuri stinse de lumini și de arome.

Atunci Pămîntul pare că tresare
din somnul lui adînc pe care-l țese
Un somn stîrnit de pajiștile grele
și se aud căzînd în liniște stelară
doar ele, merele.

Că fructele s-au copt

Acum, că fructele s-au copt și-au fost
culese
și cuiburile au zburat și ele,
spre soare se-ntorc razele și-n rădăcină,
puterile copacilor tăcute.

În frunze vine-un somn și o paloare
și leagănă de vis către pămînturi,
în balansoarul toamnei cum e vinul
de chihlimbar și de șofran pe care
și eu îl beau în pacea din vecernii
și-adorm în frunze palid și cobor.

Poeme de Mircea Dinescu

Dar cine ?

Eu am să cînt atît de clar încît
copiii se vor naște mai devreme
și fiarele-și vor pune ghiara-n gît
și fluturii vor fi scîrbiți de vierme.

Mărul căzut o să-l așez la loc
în loja frunzei pururi să domnească
și stoluri de femei fără noroc
vor tăbări pe coasta bărbătească.

Dar văd salcîmi încoronați cu ciori
dar cine-mi zvîrle-n ochi un pumn de sare ?
Eu umblu tot cu trestia prin nori
iar cîntecul e doar o aminare...

*
* *

CÎND IZBUCNESC CA VIESPILE LA MIERE
instinctele pe trupul meu plăpînd
cu flori fierbinți de sînge fluturînd
sufletul maicii între raze piere.

Ai milă soartă și mă rupe blînd
plîns încîlcit în muzica din sfere
lumină cîntătoare de-nviere
ninsoare de april sub sori migrînd.

Aș vrea să ies mai palid ca oricînd
din spuma zilei de-aș avea putere
să scutur cerul ca pe-un pom de mere
lehăda mîinii prin infern zburînd
să urlu fericit cînd din afund
pîntecul maicii înapoi m-ar cere.

*
* *

ALBINA SÎNGELUI NU MĂ VREA FLOARE
petala mîini-mi cade într-o parte
sînt mai sărac acuma cu o moarte
dar mai bogat am fost vreodată oare ?

La ceruri amăgit c-un vîrf de rază
ca peștele vrăjit de-un roșu vierme
copil săltat din neaua unei perne
ajung în rai bătrîn plin de gălbează.

Și muzica nu-mi mai despică vene
nici ochii cînd femei pășesc agale
nu se vor vulpi ieșindu-le în cale

să le despoaie ușurel de pene,
ci totul e o prea sfințită lene
și oasele îmi ning de-atîta jale.

Lamentația recrutului

Pe moarte nu pot să mă supăr
locotenente oprește puțin
genunchi-mi sînt moi ca un nufăr
și palmele pleoape de crin.

Locotenente mai lasă-mă-n iarbă
să-mi fluture sîngele lin
țin pușca sub braț ca o harfă
căci nu sînt de oameni străin.

Locotenente nu știu cine strigă
ascuns în pădurea de nori,
oh, timpul pe toți ne cîștigă
în loc de grenade zvîrl flori.

Fir cu plumb

Maica mea blînd instrument al morții
pîntec înnorat plîngînd copil prîbegi
auzi în burg cad numerele porții
precum coroanele de regi.

Doar urbul melancolic bate
cu trestia în geamul roș
de sarea mărilor secate
din care nimeni nu s-a-ntors.

Cîmpiile se dau pe spate
și munții parcă-ar fi de seu,
în șireang din stele crenelate
atîrnă veșted Dumnezeu.

*
* *

VREAU SĂ RESPIR UN AER DE MĂTASE
să-ți faci iubite înspumate rochii
la răsuflarea mea să te apropii
și-atît de mugure să se descoase

și cîrligurile reci să se aprindă
și mările să crape de căldură
cînd îmi apropii tremurînd de gură
părul tău greu de miere aburindă

Să cînte însă ce-ar putea să cînte
cînd știu o mînă ce se face ghiară
și umbra-i ca o seceră coboară

lăsîndu-te cu pletele cărunte.
eu o coroană de nisip pe frunte
eu vin și plec acum a mia oară...

*
* *

SE-NGĂDUIE PE LUME O GRĂDINĂ
de cînd și-a rupt vestmîntul de parfum
oriunde-ar fi e goală și străină
și-n aer neceput își află drum.

Aștept coroana ploilor să pice
creștetul ei ce adumbrește nori
cu părul răvășit în mii de bice
peste spinări de tauri răbdători.

Cu sfîrcul țîței înălțat la stele
șoapta lăsată vuiet peste mări
călcîiul fulgerînd în negre zări

o auroră pîntecul să-i spele
cum stăruie deasupra mesei mele
suflînd spre ochii mei ca-n luminări.

Capra

Capra mănîncă trandafirii grădinilor municipale
ronțăie tramvaiele
ca pe morcovii cruzi
nu pleacă dimineața la birou
nu citește gazeta de seară
dezbracă stîlpii de telegraf ca pe duzi.
Ignoră semafoarele cu nerușinare
nu-și dorește limuzină și jur
n-a brevetat încă iarba artificială
deși mai știe cîte ceva despre păduri.
Statuia din centru a fost schimbată
orașul se leagănă într-un scrînciob de fum
numai această capră încăpățînată
dă lapte și nu se-ntreabă cum.

aprilie, tîrziu și necesar

Seara ați văzut un film în oraș. Pentru că mai era timp suficient pînă să vă întîlniți cu ceilalți ați intrat la dans și n-ați dansat, poate erai și orgolios în seara aceea, Cristina era deosebit de frumoasă, intrase prima, tu ai stat un moment de vorbă cu cîțiva colegi uimiți și care nu-și puteau lua ochii de la ea, apoi Andrei îți spusese simplu atunci cînd nu era lîngă voi „îmi pare bine pentru tine, dar, mai ales, pentru ea că-i atît de frumoasă". Era puțin trist sau disperat, o disperare tăcută, poate îi era dor de acasă „n-am avut bani să mă duc, am făcut rost tîrziu, știi, mă gîndesc la maică-mea : niciodată nu reușesc să nu mă albă în pază". Te-ai simțit vinovat pentru orgoliul tău, erai acasă în acești București atît de iubiți, erai cu Cristina și cu ei, dimineața vei pleca direct acasă puțin obosit dar atmosfera cartierului te va scoate din amorțeală și vei avea o zi plină din care vei ieși amețit sau poate chiar mai mult. „Vino la mine", „nu pot" sau, de fapt, n-are nici un rost ar fi vrut să adauge și, deși n-a spus, ai înțeles din fraza ruptă la jumătate. Rudi îi explica mecanismul complicat al unei reuniuni dansante, lăsată singură să se descurce „nu mai pot, sînt obosită, frîntă nu altceva". Cristina asculta fără măcar să aprobe ceea ce o deruta, dar nu prea mult, copleșită de această importantă misiune pe care o avea. Mergi cu noi ? Eu ? Dar ce-ar zice bunicul meu ? Povesti apoi fericită că nu o întrerupe nimeni cum a fost ea bolnavă și „vai, mama, nici nu-mi dădea voie să vin, dar vă închipuiți ce scandal aș fi avut". Andrei se depărtează spunîndu-și ceva, nimeni nu a auzit dar toți au înțeles, ea vă ia pe voi martori „bădăran, nu-i așa, cînd dracu' s-o mai învăța și ăsta să vorbească ?" cu o undă de dispreț. Ești preocupat de un nasture de la pardesiul Cristinei și nu-i răspunzi, pleacă ofensata și starea de stinghereală care a domnit între voi se risipește. Găsești de cuviință să nu-i dai nici o explicație deși se uită mirată chiar întrebătoare, te stringe de braț și te faci că nu observi gestul ei de teamă să nu greșești ceva urît.

Ți-au rămas în amintire serile frumoase din copilărie cu miros de cozonac și tarhon și forfota și fratele tău cu buclele blonde, amîndoi așteptînd, de fapt pîndind poveștile frumoaselor voastre mătuși care soseau totdeauna de sărbători la voi și care vă mai spuneau cîte ceva și despre motani, pasiunile lor, încălțați și înțelepți sau nefericiți ca Murr, nume frumos, dintr-o povestire germană pe care o traduceau direct și voi nu pricepeați nimic. Și tot ce era atunci, nimic de înțeles și din care nu ți-au rămas decît forfota și curgerea neîncetată a zilelor ca o sărbătoare continuă pentru voi îți creează o stare de meditație lînă pe care nimeni nu trebuie să o tulbure chiar dacă te gîndești ca și atunci la ziua următoare în care totul va intra în normal, pe vremea aceea puțin brutal „doamna" vă trăgea la palmă cu linia în trei muchii și vă punea în genunchi și voi vă înghițeați lacrimile gîndind răzbunări crunte pentru vremea cînd elevii vor asculta profesorii.

Îi privești cu atenție în acea semiobscuritate și numai Andrei singur îți se pare capabil de a înțelege această stare, ai vrea să i-o transmiți dar fără cuvinte și te pomenești spunîndu-i „aș vrea să mă îmbăt în seara asta" se uită mirat cuvintele tale nefiltrate prin rațiune par alături de ființa ta, apoi te aprobă și se retrage aproape brutal de lîngă voi așezîndu-se pe o bară de fier. Și simți că îi-e sete, treci pe lîngă un grup vesel din mijlocul căruia răsună un glas care îți se adresează, o recunoști pe Ema și-ți dai seama că ești prea orgolios pentru ca să o iubești, acum ea nu-ți inspiră decît un sentiment pe care nu-l poți desluși, gesturile ei descompuse încet, apoi recompuse în mod uimitor ți se pare ceva grotesc în toată această tremurare. Acum știi cu certitudine că n-ai iubit-o și nu vei putea să o iubești niciodată, te simți liber ca și cum o gheară invizibilă apăsîndu-ți grumazul te-ar fi afundat pîn-atunci într-o masă compactă de noroi, respirația grea precipitată, plămînii niciodată plini cu aer, spasmele corpului căutînd nu scăparea ci poziția cît mai puțin incomodă. Totul îți se pare un coșmar din care abia acum te trezești brusc și în care mai persiști numai un moment pentru ca sistemul nervos să slăbească tocmai atunci și primul pas să-l faci printr-un hohot de rîs prelungire și în același timp negare a stării în care te-ai găsit.

Ea îți-ar fi putut spune : pentru ce rîzi ?

Tu i-ai fi putut spune : Nu știu. Sau : Mă simt liber și libertatea mea începe de aici.

Iar ea ar fi tăcut sau poate ar mai fi adăugat ceva către prietena ei.

Dar nu se întîmplă nimic.

Ea ți-a spus : bună seara !

Tu i-ai răspuns : bună seara !

Și te-ai depărtat. Pentru că nu vrei. Sau nu te pricepi ce-ai mai putea spune.

Mergem ? mergem. Să vină... Da, ai dreptate. Ce să mai asculți ? nu vezi ce prost cîntă ! Crezi ? Ce ? Dincolo ce e ? Hai ! bine. Unu, doi, trei... să nu vă pierdeți vreunul. Fii mă, serios !

Deschiderea bulevardului înundat de lumină și nefiresc de plin la ora aceasta cu lume grăbită cu vechiul ceas acoperit drept pedeapsă și o noapte calmă prevestitoare a unor zile care acum sînt numai visate.

— Cristina.

— Frumos nume. Mă numesc Ema. Îți place între noi ?

— Nu știu. Cred.

— De altfel e un băiat bun. Ai grijă însă. Adică ține-l din scurt. Altfel se îndrăgostește de prima femeie de pe stradă.

— Caută aventura ?

— Nici eu nu știu ce caută. Cred că n-o să-l înțelegi. Ești îndrăgostită, voi (spun voi ca și cum aș fi depășit de mult vîrsta asta, dar am mai multă experiență) vă îndrăgostiți destul de repede de primul tip spiritual și tot la fel de repede...

— Asta nu se poate ști.

— N-are rost să te aperi. Vorbesc despre mine. De altfel astea-s lucruri pe care nu le învățăm de la nimeni.

— Ce-ai vrut să spui cînd ai afirmat că se poate îndrăgosti... ?

— E mare mirare dacă nu o va face. Dar nu ți-aș putea explica pentru ce. Simt acest lucru. E ceva predestinat pentru o fire ca a lui. Oricum pare foarte îndrăgostit de tine. E o timpenie, dar îți urez noroc !

— Dragul meu, treci și condu-ne : ești doar bucureșteanul nostru !

— Subtilă și ironică. Dar nu mă lovesc chestiile astea.

E multă jignire în aceste ultime cuvinte pe care toți o sesizează. Treci nepăsător chiar și de Cristina. O țigancă îți oferă flori „pentru domnișoara că-i frumoasă, conașule". Îi umpli brațele de flori, ți se par urite și fără gust, dar ai mai cumpăra dacă ea nu te-ar opri.

Ceilalți s-au depărtat puțin și te așteaptă. Te întorci spre ei zîmbitor și numai fețele lor stingherite îți produc senzația de jenă, prins într-o capcană neabil întinsă.

— Sper că măcar doamna să înțeleagă că nu sînt vinovat cu nimic.

— Dar pentru ce ai nevoie de aprobarea cuiva ?

— E o poveste veche. N-ai putea să o înțelegi decît dacă ți-aș spune-o de la început. Și astă-seară nu este cazul. Doamnă, vino lîngă noi, vrea Cristina să te întrebe ceva.

Din spate se aude rîsul molipsitor al lui Victor. Un rîs sfidător care te lovește, te scoate din starea normală.

— Da, ce s-a întîmplat ?

— Nimic. Decît că vă purtați urît.

— Cine ?

— Voi toți.

— Vreau să fumez și eu o țigară.

— Pe stradă ?

— Da. Nu-i prea frumos însă...

— Bine, ca să nu fie singură o să țin și eu în mînă o țigară aprinsă. Ema tu nu fumezi ?

— Pe stradă, dragă ? Ce mă crezi ?

— Mulțumesc, doamnă !

— Vreau să vă povestesc ceva. Numai pentru voi două. E un lucru pe care nu l-am spus nimănui, deși nu e de mare importanță. E micul meu secret. A fost adică și va rămîne dacă nu-l veți înțelege așa cum îl simt eu. S-ar putea să fiu de vină. Mă voi strădui să fiu cît mai clar. De-a lungul Dimboviței mă gîndesc totdeauna la trecut. Pentru mine această porțiune înseamnă poza din cartea de istorie cu vechiul București sărac și comerciant, cu revărsările pe care nu le înțelegeam niciodată și de aici ajungeam mereu și enervant de încet la fiecare plimbare pe care o trăiam cu intensitate, totul îmi juca în ochi, auzeam șoaptele, zgomotele chiar și vorbele obscene ale bețivilor și camionarilor. Apoi o mutație înceată și grea către una din scenele cele mai bizare pe care le-am văzut aici și aiurea. Nu există întîmplări care se petrec oriunde și oricum. Sau poate noi le gîndim numai într-un timp și loc anume. De aceea pun sub semnul întrebării acel amurg strecurat printre frunzele copacilor arși de octombrie cu reflexii arămii ciudate. Știam, cunoșteam totul pe dinafară. Trecusem de multe ori și de fiecare dată mi se păruse altfel. Iar acum în acest aprilie frumos dar neinteresant, anotimp de tranziție cînd nimic nu este și nici măcar nu devine în zgomotele înăbușite ale nopții, cînd Victor îi convinge pe ceilalți să cînte, eu nu gîndesc nimic despre ei sau despre mine. Am încercat să pun într-o formă acceptabilă acea întîmplare dar nu am reușit decît un anunț de ziar la rubrica fapte diverse... Nici măcar atmosfera nu mă ajuta la nimic. Am renunțat la amurg, am renunțat la pastelistul cărula apa îi stîrnea reflecții filosofice pentru a putea spune. Vă povestesc și deci totul își pierde din farmec. Textul se poate numi oricum. Nu-i prea lung și sper să-l țin minte.

„În dreapta cheiului la ceva depărtare, aproape ai impresia că nu Dimbovița iese din București ci ea scoate Bucureștiul afară, încep clădirile acelea mici cu zeci de chiriași și curți micuțe în care se găsesc, în fiecare zi, obiecte dintre cele mai intime întinse la uscat. În care vezi numai o forfotă ascunsă, înăbușită, treceri grăbite de la fringhia de rufe în casă, din casă la cișmea și în care ai impresia că nimic nu se întîmplă. Și dintr-o dată o imagine înghețată cu oameni cuprinși de o așteptare febrilă, tăcînd dureros, cu umilință. Așezați fiecare aproape în dreptul ușii așa cum obișnuiesc să stea prin casă sau așa cum șoapta misterioasă i-a surprins.

— Vine !

Și toți se reped afară așteptînd într-o tăcere nefirească. Sînt umiliți și rușinați mai ales de propria lașitate.

Din fundul curții precedat de un oarecare tărăboi (raportat la liniștea de aici) apare o brută cu mînecile suflecate și cu un retevei în mînă. Se uită de jur-împrejur ca și cum ar vrea să se convingă că nu lipsește nimeni. Apoi se repede brusc și împarte cîteva palme, nici măcar nu se uită în cine dă. Se potolește, intră în casă și probabil că adoarme sforăind.

— Dar de ce stați să vă bată ?

— E beat maică, și n-o face decît o dată pe lună. Altfel ne sparge tot din casă.

E amurg. În stînga se află Dimbovița".

Asta e textul și secretul meu. Lucruri văzute. Real sau nu. Simbolice sau fără de simbol. Deși numai autenticul în sine poate fi simbolic.

Cine știe, poate ceva asemănător, să ni se fi întîmplat pîn-acum. Ca stare. Tu ești o femeie inteligentă și pentru asta am vrut să asculți.

— Ce tot faceți voi acolo ? separatism ?

— Victor ăsta e un băiat formidabil. Fetelor, băieților să nu rideți de mine dar simt că mă îndrăgostesc de el.

Deasupra marelui oraș nori groși de ploaie vin sau pleacă. Gîndești : „acoperind cerul înstelat deasupra mea și bănuitor".

Și o mulțime de oameni ca la o sărbătoare curgînd pe lîngă cheiul Dimboviței care nu se vede și nu se simte dar pe care îl poți urmări pînă departe. Rarele mașini de noapte încetinesc ritmul. E o liniște superbă în acest oraș fără tramvaie. La colțuri, oamenii se despart, pătrund adînc în inima orașului sau se răspîndesc spre ținuturile calme întrerupte de lătrături și pîlpîiri de becuri, nu-și spun nimic.

*

Doamna se va opri aici și va aștepta o mașină de noapte pentru a ajunge acasă. Voiați să mai stați, să mai rătăciți prin oraș dar acum știți că lucrul acesta nu se mai poate. Te-ai așezat pe parapet și o ții pe Cristina în brațe. S-au depărtat de voi. Se aude un rîs stingher și glasul lui Victor insinuant.

— Ți-e frig ?

— Nu. Dar ei unde se duc ?

— Nicăieri. Se întorc imediat. Sau îi urmăm ?

— Hai să mergem acasă ! Ce să mai facem noi aici ?

Andrei se oprește și vă așteaptă.

— Bem o bere ?

— Unde ?

— Jos.

— Cred că merg. Stai să-l întreb pe Victor.

Îi fluieră într-un mod specific, un fel de parolă și ei se opresc.

Vă apropiați încet ca și cum nu despre voi ar fi vorba. Continui un banal dialog cu Andrei care nici el nu se grăbește. Și nici Victor nu e nervos. Și nici nu mai cîntă. S-au oprit pur și simplu. Tot la fel cum voi înaintați pur și simplu.

— Bem o bere, Victore ?

Rîde ca și cum ți-ar fi adus aminte de ceva foarte hazliu. Cînd se oprește, la fel de brusc precum începuse, rămîne serios un timp apoi spune :

— Nu cred...

— V-am zis să nu rideți de mine. Dar eu m-am cam îndrăgostit de tipul ăsta. E formidabil.

— Tu ce faci ?

— Eu merg.

— Noi v-am lăsat. Vă pup pe toți.

Se apleacă și sărută mîna Cristinei. Simți că dacă măcar în ochi îi vei vedea rîsul îl vei lovi cu sete. Dar nimic nu vrea să se întîmple.

— Sper să ne mai vedem.

Contururile dispar, se mai aude rîsul lui Victor uneori dureros. Sau poate cîntă.

Nu știi dacă s-a lăsat frig dar Ema e zgribulită și îngrijorată își ține gulerul hainei ridicat cu mîna chiar sub bărbie și pare foarte mică. Rar mai trec oameni dintr-o parte în alta a străzii. Numai Andrei cu mîinile în buzunare și mersul dezechilibrat pare să nu bage nimic în seamă. Ca și Cristina care se ține de brațul tău. Îi e somn și trece cu senitătate demnă de invidiat peste orice întîmplare ca și cum nimic nu ar putea să o atingă. De multe ori pare că nici nu observă cele întîmplate. Numai privirile fugare și pline de repros sau înțelegere te fac să gîndești că de fapt ea știe.

Bulevardul e plin de o lumină rece de neon. Sînteți foarte departe unii de alții.

— Mai mergem ?

— Nu cred. E închis. Și-apoi vreau să rămîn singur. Scuză-mă dar asta e.

— Și Ema ?

— Nu știu.

— Salut !

Te vei îndrepta spre autobuz lăsîndu-i împreună nehotărîți. În fața lor piața cu sensul giratoriu pe care acum nimeni nu-l mai respectă.

E frig sau ți se pare. Oricum a început să picure. Încet și enervant.

Te vei grăbi cîțiva pași. Apoi vei aștepta ploaia.

„Nu vreau să rămîn singură în noaptea aceasta. Mai ales acum".

„Da, e adevărat. Ce facem ?"

„Orice. Aș vrea să merg prin ploaie. Să mă plimb pînă dimineața cînd oamenii somnoroși și grăbiți vor lua în primire străzile ca pe ceva inert, fără suflare, fără amintiri. Oh, doamne ce singuri sîntem uneori !"

„Aș fi vrut să fiu acasă. Camera ar fi avut un miros frumos de curățenie și aș fi putut să stau cu ochii închiși fumînd fără să mă gîndesc la nimic. M-aș fi odihnit în liniște neașteptînd dimineața. Aș fi avut din nou senzația că sînt copil plîngînd (ce prostie !) că murind nu voi mai merge la cofetăria din colț pentru a-mi mînca prăjitura".

„Crezi că o să rămînă cu Cristina ?"

„Nu. Luăm un taxi ?"

„Da. Tu ai cel puțin nostalgia copilăriei !"

„Într-o zi cineva m-a întrebat cît de dor mi-este de ea. I-am spus : mi-e dor de tine ca de propria copilărie". A rîs și mi-a zis : poetule ! Nu era nimic poetic în asta, dar eram singur și atît de departe de ea. „Unde mergem ?"

„Ne plimbăm prin oraș ?"

„Da"

Taxiul va pătrunde în bulevardul sticlind. Ștergătoarele vor acționa mereu îndepărtînd și tulburînd imaginea. Ieșind din Romană va nimeri în iluminația plăcută a altui bulevard, va tăia o linie de tramvai și o altă piață frumos luminată pătrunzînd în șosea. În stînga și-n dreapta un parc liniștit chiar dacă se va auzi un zgomot înfundat de magnetofon. Un moment de cumpănă : În afară ? nu, înapoi. Spre răsărit se destramă noaptea. Reclamele se sting. În curînd vor rupe liniștea primele tramvaie. Își va mări viteza. Scurtînd drumul curînd va coborî o pantă nimerind în spatele Universității mari. La dreapta.

Ema se va opri aici. Își va căuta în poșetă legitimația și se va depărta încet. Asfaltul ud va înghiți zgomotul.

„Așteaptă un moment".

Șoferul se va uita neîncrezător. Va scoate portofelul. Îi va întinde drept amanet.

Un gest de refuz. Fie ce-o fi. Își va lăsa capul pe volan.

„Noapte bună !"

„La revedere".

„Spre regie. Știți unde vine".

„A fost frumos noaptea asta! A venit primăvara!"

Constantin Stan

Desene de OVIDIU AVRAM, elev

IOANID ROMANESCU

Elită

Ecou al sufletului vostru, port
un trandafir sub platoșa de cuvinte

pentru că nu am nimic de ascuns,
dincolo de aceste cuvinte
— rostindu-le —
prezența mea dispare

nu sînt decît sîngele prin care — o clipă —
cuvintele pulsează

am destinul comun al oricărui mesaj :
nu trebuie decît să luați cunoștință
de ceea ce spun
apoi uitați-mă

nu sînt predicator
nu am de convertit pe nimeni
nu am nimic de ascuns de învăluit
viața mea se compune din cîteva clipe
în care cuvintele pulsează

mă aflu pe un drum
pe care l-aș fi început la fel ca voi

de vreme ce nu sînt rob
nu mă întreb de ce nu sînt rege —
singur semn de noblețe
coroana brațelor mele
stă pe șoldurile unei femei

am destinul comun al oricărui mesaj :
poate ceea ce spun
nu ajunge de fiecare dată
pînă la voi
însă fac parte dintre acei purtători
ai trandafirului
sub platoșa de cuvinte

Cartea fiului

Pe aici trebuie cu grijă să umbli
ca și cum ai avea un cer dedesubt,
eu astfel am mers pînă acum —
senin să rămînă
cerul pe unde am trecut

pe aici trebuie cu grijă să umbli
și în tăcere —
deseori în cercul laudelor
te poți trezi infirm
deseori poți pierde
mai mult decît averea nașterii tale

ceea ce vezi, furtuna pe mare
nu e plînsul —
pentru că în mare lacrimile nu se văd
marea plînge numai în ceruri

eu pe aici am fost fericit

Zodii de Echinox

O discuţie privind relaţiile dintre Universitate şi formarea scriitoricească, deloc nouă, ar putea aduce elemente demne de atenţie ; numai naivii vor minimaliza importanţa acestor raporturi. La Cluj ultimii cîţiva ani au marcat nu numai înviorarea mai vechilor cenacle studenţeşti ci şi apariţia binefăcătoare a unei vioaie şi serioase publicaţii — „Echinox" — în jurul căreia s-au polarizat toate energiile literare din Cetatea universitară. În 1972, la împlinirea a trei ani de apariţie a revistei, Ion Pop — pe atunci redactor şef — scria cu îndreptăţire : „Chiar dacă n-a putut constitui un spaţiu propriu-zis de afirmare, ci mai mult unul de pregătire a unei afirmări (...) „Echinoxul" s-a străduit să întreţină climatul unei cît mai înalte tensiuni creatoare, impulsionînd — ne permitem a crede — nu simple veleităţi, ci pasiuni reale, talente pe cale de a-şi descoperi forma proprie de manifestare". Revista era definită : „spaţiu deschis, perpetuu prag şi loc de trecere spre o vîrstă a maturităţii creatoare" iar despre autorii ce publicaseră sau erau pe cale să publice o culegere se aprecia că vor oferi „imaginea unei serii poetice pentru care cuvîntul scris are un preţ aparte, la distanţă de exerciţiul frivol şi înclinaţiile superficial-mimetice".

Am citat din acest articol-bilanţ („O mie de zile pentru creaţie") care, mai sugestiv decît multe alte texte dă o imagine convingătoare despre amploarea demersului literar de la „Echinox". Cercul din jurul activei reviste studenţeşti promova şi promovează tinere talente ce se exprimă în trei limbi, în poezie, proză, teatru, critică şi eseu. De o covîrşitoare importanţă se dovedeşte concursul editurii „Dacia" — Cluj, care publică cele mai multe din cărţile echinoxiştilor, în româneşte, sau în limbile maghiară şi germană. Putem spune că favorabila conjuncţie, grija dovedită de editură, faţă de ei, după cea iniţială a revistei studenţeşti, de „Tribuna", „Steaua" — ca şi de publicaţii mai depărtate geografic — au fost determinante în resurecţia tinerei poezii clujene. Nu vom spune că asigurarea unor condiţii materiale favorabile ecloziunii unor talente va declanşa automata lor ivire, dar nu încape îndoială că atmosfera de comprehensiune, de emulaţie intelectuală şi artistică, specifică Clujului, îşi are importanţa ei.

Nu ştim prea bine ce s-a întîmplat ulterior cu puternica promoţie a primului „Echinox". Unii vor fi părăsit oraşul studenţiei, caracteristică pentru un mediu cum e cel al unei reviste universitare fiind continua împrospătare. Cei patru poeţi de o mai întinsă notorietate îşi continuă, fireşte, activitatea creatoare în condiţii noi, diferite. Entuziasmul discuţiilor tinereşti din cenaclu şi redacţie e înlocuit cu matura meditaţie „individuală", cu asumarea plenară a propriului destin literar. Neavînd la îndemînă texte noi şi aşteptînd cu încrezătoare curiozitate volumele următoare ale lui Horia Bădescu, Dinu Flămînd, Ion Mircea şi Adrian Popescu, am recitit cărţile lor de debut. Impresia la o lectură atentă a tuturor e una complexă. Cea mai pregnantă este senzaţia de **autenticitate**, sunetul mai mult sau mai puţin limpede al talentului. Nici unul din ei nu poate fi suspectat de iscusinţă nedăruită, fiecare din aceste demersuri poetice ne pare justificat, „cu acoperire". În plus, cei patru alcătuiesc o promoţie de identităţi lirice distincte şi cu orientări felurite, dincolo de unele note care-i apropie fără a-i confunda. Un arc de cerc întinde modul rostirii celor patru tineri poeţi, de la intonarea directă, muzicală, complet lipsită de artificii a lui Adrian Popescu, la aceea neoromantică, în „blînde rigori prozodice" (cum o prezintă I. Negoiţescu) a lui Horia Bădescu ; cu Dinu Flămînd intrăm într-un teritoriu unde, fără a se renunţa la frăgezimile şi luminozităţile celor doi mai sus amintiţi, expresia poetică devine mai sinuoasă, grija pentru construcţia poemului şi a versului mai vădită ; pentru ca Ion Mircea să marcheze un categoric efort de aglutinare a frazei lirice. Sînt toate aceste jaloane simple semne cu creta pe nişte destine abia pornite, greu previzibile.

În poeziile lui **Horia Bădescu** cuvintele curg sub semnul unei reconfortante armonii clasice, cu imagini nelipsite de grandoare în proiecţie astrală. Eufonia e atotstăpînă, sunetele se caută şi îşi dau ecou. Versurile bine strunite şi melodioase, emise cu oarecare tihnă lasă să se întrevadă chipul întrucîtva estompat, parcă impersonal, al tînărului poet. Anii vor adînci, poate, liniile acestui portret delicat. În blîndeţea cîntecului, Horia Bădescu impune un timbru propriu neostentativ, el se joacă nesupărător, cum în elegia „De profondis", cu accente mai grave decît par, cu presimţiri de extincţie dincolo de perdeaua fluturătoare a cîntului : „Cumpăna zilei nesuitoare / Pînă la inimă, pînă la gînd. / Pînă la raza stelei de mare / Pe mişcătoare bolţi picurînd, / / Cumpăna nopţii peste întinsele / Zări, cum urca-se-va pîn-la prinoasele. / Pînă la prinsele şi neprelinsele / Chei ce ne-ngăduie cîntul şi oasele. / / Dar noi vom trece, ne vom petrece / Pînă la verile, naltele serile, / Pînă la sfera cu sunet rece / Linele, plinele veşnic veghierile". Cu ochii spre spaţiile infinite, poetul se vede în „Poate" : „Poate sînt numai stea de răsad / Singură-n haos arsă de frig", aceeaşi deschidere a privirii caracterizînd şi ciclul ce dă titlul volumului, „**Marile Eleusii**" : „Ating o piatră şi se face floare / şi nufăr, frunză, vînt, aşa precum / dacă-ar fosni un astru, în izvoare / s-ar închega lumina ca un fum : „Vor trece zori şi se vor duce seri / În ochii cui ? Pe apele curate / nici trestii n-or aluneca, păreri / sfîşietoare în singurătate"...

Primejdiile acestei modalităţi poetice — ca şi ale altora — sînt felurite, cea mai lesne de numit fiind riscul versificării armonios-factice : „Pornind în nord, acolo spre zăpezi / atît de tineri, o, atît de tineri / şi nu-ntrebăm şi nu-ntrebăm / de ce e joi, de ce e vineri" etc. Alteori, încercînd să evadeze din tiranica armonie, Bădescu forţează tonul : „o lacrimă **rumzăind** (s. n.) de nelinişte", „glezna" ochiului (! !) subţire".

Dinu Flămînd — care este şi un avizat critic literar, cu activitate susţinută — a debutat la Cartea Românească, spre deosebire de ceilalţi trei promovaţi de „Dacia". Volumul său **Apeiron** atestă capacitatea lirică de a transfigura cu intenţi simbolice elemente ale realului, prin acumulări de semnificaţii şi obsesii metaforice. În „Lumină fulguind", **ochii** se deschid ca nişte tunele spre insondabil : „Cum stăm în întunericul acesta / pupilele deschise ni-s spre moarte, / atît de mari pupilele spre moarte / încît se-ating prin beznă sferele. / / Sînt ochii tăi doar negru peste negru / în care negru se roteşte-un iris, / atît de mari pupilele le bănui, / drum pînă-n moarte de-o suflare — / prin craterul pupilei tale / fin fulguind, o fulgurare". O exasperare a simţului auditiv, contopirea fiinţei îndrăgostite cu muzica, se lasă desluşite în poemul de la paginile 40—41, obsesie izbucnind cu mai mare violenţă în poemul „Organistul", în care impresionează vigoarea oarecum impresionistă a tabloului : „Orga albastră, pasăre de goluri / la drumuri n-ai s-o vezi umblînd pe jos / cu organistul fîlfîind în tuburi / — galactică supapă, sau pleoapă". Dinu Flămînd vede cu zguduire „atîrnînd între curenţi de aer pe-o insulă de muzici suspendate / un organist stăpîn la curţi înalte. / Atunci se-adună un popor de oameni / pe sub coloane-n curţile de jos, / trup lîngă trup, o mlaştină stătută — / ţîşnesc ascunşi curenţi de aer / şi se-nfiltrează-n lutul mocirlos. / Se încreţeşte catedrala-n falduri / de-atîta muzică prin zid pierdută".

Întotdeauna în spatele lucrurilor şi locurilor poetul sugerează dimensiuni nebănuite, de ordin planetar sau stelar („De-atîtea nopţi adaose visez / s-a erodat sub visul meu planeta") — cum în „Poetul în grădina Ghetsimani", unul din cele fundamentale în volum. Ca şi la alţi poeţi, tineri sau mai vîrstnici, şi această calitate s-ar putea deprecia prin exces, pericol, deocamdată, doar ipotetic. Presiunea instrucţiei bine însuşite asupra inspiraţiei e relativ mai vizibilă, versurile au adesea un aer livresc („Zosima", „Vincent", „Îngerul lui Chagall"). Întîlnim şi bizarerii : „ochii mei, încrucişaţi sălbatic / prin Maelström te vor trage spre Osiris" (aici efectul e geografic forţat), „stă veacul Atlantidei în noroi, / bărbaţi trag oi, încopitaţi satanic, / amestecîndu-şi sîngele uranic / în tăcere" etc. Mai rar, neglijenţe şi prozaisme : „poarta uitată-n lături dimineaţa / cînd pleacă-n grabă un copil la şcoală", „Tîrziu copilăria, cînd s-ar cere / în discipline aspre să m-adun".

Greu de urmărit, după incantaţiile celorlalţi, **Ion Mircea** nu e mai puţin interesant. „În comparaţie cu colegii săi, (spune criticul clujean Domiţian Cesereanu, care a publicat o serie de bune articole în „Luceafărul" despre poeţii echinoxişti şi despre alţii din acelaşi „val") el manifestă un interes mai mare faţă de posibilităţile experimentului liric modern. „Pasărea cîntă şi este" — spune Ion Mircea într-o sintagmă de vers, cu bărbătească decizie, şi aşa se cuvine a fi abordat propriul său cîntec. Indiferent de rezistenţa pe care noi o putem avea faţă de obstinaţia cu care poetul rupe punţile de legătură ale versurilor — unele au, după un asemenea tratament aerul unor mesaje trunchiate, imperioase şi neliniştitoare — el „**cîntă şi este**". Noi îl auzim mai distinct în textele ceva mai „generoase", parcă netrecute prin presa care le-a modificat pe cele mai multe. „Iar întregul", de pildă, ne pare o remarcabilă imagine a clipei, ca păpădie spulberată de respiraţie : „Cînd sufli în globul ei alb, / fulguind întregul trup / i se apulberă-n cer / cît cenuşa / din somnul unui copil fulgerat. / Noaptea în somn / după altă alcătuire / ascuns / tu vei fi vîntul / suflarea, cuvîntul — / aducere aminte — / iar întregul cer / globul — unei păpădii / întunecat". Această imagine a păpădiei ca simbol al perisabilităţii infinite, revine în extraordinarul poem „Cu vremea şi ochii tăi" : „Cu vremea şi ochii tăi vor ajunge / două mari întunecate păpădii. / Mai uşor cobori în nemişcare / dacă adormi cu faţa către cer / auzind / şi golurile dintre lumi. / Dar ulmi cu pieliţa subţire / ca în ureche la miel, / Mestecenii de sticlă gri / cînd se întinde-n somnul tău Etherul / Şi nu-l mai poţi opri. / Cu vremea şi ochii tăi vor ajunge / două mari întunecate păpădii". Aspiraţia definitorie pentru Ion Mircea este cea după un teritoriu de puritate fragil, poate de dinaintea naşterii, un „istm" cu înţelesuri multiple : „Spre a / rămîne şi eu / cu prima linişte / aproape / de istmul alb şi-nmiresmat. / în locuinţa mea lacustră, / în vîrsta mea de crin". („Istmul").

Laureat al Premiului pentru debut al Uniunii Scriitorilor, **Adrian Popescu** păstrează în lirica sa ochii copilăriei, privirea de o ingenuitate în niciun fel clintită. Dar această prospeţime, atît de binevenită în poezie, e una de selecţie, tînărul poet alege din mulţimea lucrurilor şi chipurilor, configurînd un univers promiţător de personal. Adrian Popescu nu se singularizează cu orice preţ, în versurile lui circulă destule elemente din fondul „comun" al generaţiei, al liricii româneşti de azi. E o mare modestie şi un act de curaj în demersul său poetic direct şi plin de farmec. „Sunetele sînt dulci ca ale flautului, şoptite sau tainice. Un instinct muzical guvernează versurile" — scria N. Manolescu, lăudînd şi „stăpînirea neaşteptat de sigură a acestui instrument indispensabil pentru un poet care este limba".

Prima poezie din **Umbria**, „Prin pulberea lumii" îl recomandă pe de-a-ntregul pe autor, cu lumea ei de irizări, de prospeţimi aurii (la Adrian Popescu întîlnim frecvent : **fuioare** — un fel de emblemă graţioasă a acestui poet, **albine**, răşină şi alte elemente de prisacă suspendată în timp, în mod personal folosite) : „Prin pulberea lumii, copil cu părul plin / De viespi mari de aur şi fluturi de noapte / Cît ai mers stîrnind praf alb cu tălpile / Pînă la steaua în care te-ai aprins. / Din vale urca un fum albăstrui / Şi se simţea dulceaţa unui nor de răşină / Ca şi cum acolo un sat de dulgheri / Şi-ar fi făcut sălaş tăinuit / Sau subţiri păstori de albine / Ce te-au rugat să şezi cu ei la cină. / Prin pulberea lumii, copil cu părul plin / De viespi mari de aur şi fluturi de seară / Pînă cînd n-ai mai fost decît un lung / Fuior de raze-n mîna nimănui". „Nu striga" e o foarte interesantă artă poetică, tandru vetustă, de fapt reînviată. În „Fără titlu", aceleaşi elemente vag idilice, de univers silvestru şi prisacă, sînt asamblate într-o imagine de adiere a iubirii cu reverie cosmică : „[illegible] luminoasă şi ceară / Roţi de fierăstrău albastru / Printre care fugim într-o seară / Ca două lumini pe un astru". Fericita încredere în cîntec a lui Adrian Popescu este răsplătită mai de fiecare dată, cum în „Arsura" — un bocet suav al fiinţei ce se consumă dăruindu-se lumii : „Trupul meu întreg este o luminare / Dar eu sînt flacără într-un cer străveziu / Ca păsările, mort / Voi cînta mai greu decît viu / / Ochiul arzînd se hrăneşte din ceară / Şi face un strop de rouă fierbinte / Odată am ştiut să zbor, odată / Dovadă n-am dar mi-aduc aminte. / / Trupul meu întreg este luminare / După ce se va fi scurs toată în ţărînă / Şi flacăra se va topi în albastru / Veţi mai simţi o arsură pe mînă".

La aproximativ doi ani de la debutul lor editorial, ivirea în literatură a celor patru poeţi ai „Echinoxului" clujean îşi păstrează farmecul romantic, dublat de o tot mai temeinică receptare critică. Chiar dacă nu va fi sporit numărul de articole dedicate lui Horia Bădescu, Dinu Flămînd, Ion Mircea şi Adrian Popescu (le-am transcris numele în ordine alfabetică), există o anume opinie „tacită", pe care comentatorul literar o intuieşte, de obicei. Conform acestei opinii — şi, de fapt, aşa reiese şi din cele mai multe din textele critice publicate — cei patru poeţi, aflaţi azi în zona celor 30 de ani, constituie o promoţie de întîie însemnătate în ansamblul poeziei tinere româneşti şi, alături de alţi autori apăruţi în celelalte zone ale ţării, dau o imagine bogată, încurajatoare pentru perspectivele liricii noastre. Irupţia echinoxistă poate fi asemuită cu cea a generaţiei 1960 ori cu o altă notorie afirmare a rezervorului poetic din Universitatea clujeană căreia îi datoram într-o măsură însemnată formarea (la unii doar începuturile) lui Ioan Alexandru, Ana Blandiana, Gheorghe Pituţ. Să amintim şi contribuţia Universităţii din Iaşi, unde s-au format sau şi-au început evoluţia Dan Laurenţiu, Cezar Ivănescu, Mihai Ursachi, Emil Brumaru.

Ilie Constantin

CONSTANTIN PĂUNESCU

Grădinile albe

Sînt departe, de toate,
Drumuri din mine-au plecat
Şi niciodată nu s-au mai întors.
S-au pierdut toţi paşii
În rătăcitele goale palate.

Din ce în ce mai stoarsă
Şi mai întunecată
Făptura lumii trece pe-aproape
Cutremurînd holda de mătase a serii.

Timpul care-a curs prin sîngele meu
S-a prefăcut în peşteri părăsite.

O, din ecoul celor din urmă depărtări
Se-nalţă de-odată şi vin goale spre mine
Toate grădinile albe.

Ce-au uitat şi vin ca să ceară
Făpturii mele de ceară
Grădinile albe ?

Nu mă-ntreba

Nu mă-ntreba. Nu poate să fie în cuvînt
Distilat, tot vîntul, lumina şi fructul
Pe care le poartă de-a pururi în ea
rădăcina...

Nu pot să-ţi spun. E ceas fără glas.
Vioară din copacii tăcerilor în care a
rămas
Iubirea ca un zvîcnet de viaţă-ntr-un
pîntec
Ori buza iubitei pe-un cîntec...

Da. Numai privirea. Strigătul ei !
Cuprinşi sîntem noi în contopire
De-mbrăţişarea metamorfozei.
Ne dă fîntîna setea-i s-o bem.

Moartea lui Pan

După ce Pan a fost singur
Printre izvoare şi stînci,
Cuprins a fost de fîntîni adînci
De cîntece clare, senine.

Şi-i erau degetele, visele pline
De izvoare care cîntau.

Mureau miresmele tîrziu prin vie.
Toamna adînc.

Pan a simţit că şi suflarea-i
Pe fluierul luminii devine melodie.

Ore

Soare căzut fără zgomot între copaci
Şi mute coboară în frunze
Îmbătate şi reci.

Lumina adună păsări din spaţiu
Şi legănîndu-le
În cuib de jar le aduce
Laolaltă s-adoarmă.

Inima îţi tresare dorită
De-o pădure cu seve de var.

Casa din revoluţiei din 1848 : Abrud, str. Minerilor nr. 3

SMARANDA JELESCU

Focul

O nesfîrşită pierdere a îngerilor căzuţi
Dureroasa coloană vertebrală a memoriei !
În măduva ta amară a sîmburele vieţii mele
Oriunde calc, întîlnesc spinul
Oriunde se-ntunecă, sparg [illegible] luminii.
Gura umedă de sete e întinsă,
Alte buze, lacome, arse-ntîlnesc
Pipăi [illegible] văzînd
La steaua mea neînduplecată.

Şi totul este dinainte ales
Închis în coaja sa
Cu ochiul în pleoapă.

La marginea fără sfîrşit a durerii
Creşte iarbă moale a reculegerii.
Am mîngîiat-o.
Îngăduie dimineaţă să mă culc
Pe lespedea nepăsării tale.
Încumetă-te noapte să mă ţii trează
Pînă la capăt.

Focul.
Focul ce roade măruntaiele pămîntului
Mi-e călăuză şi parte
Cu el de mînă poţi ajunge.
La piscurile reci şi fără moarte.

Veşnica Vineri

Timpul meu se clatină ameţit
De absenţa ta.
Sufletul meu, într-o veşnică Vineri
De absenţa ta.

Iată, mîinile mi se usucă încet
Roase de nemişcare.
Iată, spaima picioarelor mele
Ce se tem să mai umble.

Adu-mi cinstea ce sălăşluieşte-n tine
Ca-ntr-o casă albă.
Linişteşte-mi pustiitul cuget
Cu mîngîierea destinului tău.

Aş putea, mai uşor să ascult anii
Aş putea, mai uşor
Să răsar.

ION NICOLESCU

Menaj

iubito calci în străchini ţi-am spus
şi ţi-o repet
aceasta e gavota iar dînsu-i menuet
seratele sunt seara dejunul e dejun
iar rufele se spală cu apă şi săpun
să nu faci paşi în beznă opreşte-te în tindă

să nu te mire domnul albastru din oglindă
acela-i Dostoievski e lume ne desparte
stă între noi oglinda să nu cădem în moarte
în bibliotecă-i haos dar ţine-nchisă uşa
să nu se risipească peste pămînt mătuşa

icoanele sunt vechi le ţii ca bibelouri
cînd trec geamgii pe stradă să nu le faci
cadouri
să nu mănînci veioza nu zgiria tapetul
suntem vecini cu cerul ai să observi cu-ncetul
nu-i chiar o ceaşcă luna, să nu o calci pe rană

avem şi reproduceri acolo e o stană
de marmură se poate dormi în ea cu trudă
dar poţi să o consideri neinvitata rudă
de fapt afară-i marea dar pune-ţi şalul verde
în valurile-i albe cîndva dacă te-oi pierde

nu prea mai văd, deşi sunt un tînere vlăjgan
la vîrsta mea Novalis murise de un an

Imnul cu dor

atunci cînd oseminte de greeri se adună
pe conştiinţa morţii şi-a timpului rămîi
necugetat de mîndru sub pacostea de lună
din ţara preafrumoasă a tristelor Marii

auzi cum sapă dorul la temelia lumii
şi cum se rupe carnea pe noi de-atîta dor
cum nu se-atinge nimeni de strigătele humii
cum nu ni se usucă nici pasărea în zbor

iubeşte sau ucide deşarta-nchipuire
nicicînd nu te vor stinge aceste vise vii
sunt oase de luceafăr ca tine nu te mire
sub ţara preafrumoasă a tristelor Marii

Probleme ale tinerei critici

A debuta azi în critică printr-un „manifest", „program literar" etc. e... anacronic. Tînărului aspirant la investitura de critic i se acordă, în majoritatea covîrşitoare a cazurilor, şansa de a-şi dovedi vocaţia în spaţiul recenziei, al notiţelor ocazionale etc. Procedeul, justificabil prin disciplina lecturii pe care o impune şi prin posibilitatea pe care o oferă tînărului de a-şi forma un stil, comportă însă un risc, care s-a dovedit a fi destul de mare : recenzii, chiar bune, poate scrie orice intelectual stimabil şi pentru că poate, o şi face, cu tenacitate chiar, urmărind investitura de critic literar ş.a.m.d. În România literară *nr. 8, Mircea Iorgulescu a semnalat apariţia unor „falşi foiletonişti", care indiferenţi la obligaţiile majore pretinse de practicarea genului, înţeleg foiletonul doar ca pe o facilă posibilitate de lansare şi — de ce nu ? — chiar de consacrare : „dintr-o profesiune, foiletonistica a devenit un provizorat, asigurînd un spaţiu de manifestare al vocaţiilor încă negăsite, sau inexistente. Se practică de aceea nesistematic, întîmplător, prin acceptarea tuturor capriciilor şi circumstanţelor, cu acea nepăsare pe care o dă conştiinţa lucrului neimportant". Cu cîteva luni în urmă şi Şerban Cioculescu susţinuse aceeaşi idee, dar în alţi termeni : „azi, oricine ştie să scrie e socotit critic. A şti să scrii, ţine aşadar locul vocaţiei critice". Această stare de fapt, care în fond formează periferia oricărei critici literare, nu e condamnabilă decît în măsura în care ia amploare, încercînd să se impună ca prezenţă autentică, acolo unde, de fapt, nu are ce căuta. Nu deranjează adică pe nimeni faptul că un poet neformat sau un prozator ratat, dar şi alte persoane, în lipsa unor alte posibilităţi de a-şi semnala existenţa, semnează cîte-o recenzie, sau cîte un articolaş ocazional. Deranjează în schimb, cînd luîndu-şi rolul în serios criticii improvizaţi, care nu visaseră ei înşişi vreodată că vor deveni critici, observînd ce simplu e să scrii, încep să-şi pună întrebări „tulburătoare" în legătură cu destinul criticii literare, proclamă pasional opţiuni categorice în chestiuni ce-i depăşesc şi pentru a consacra definitiv toate acestea şi le adună între coperţile unui volum, de obicei precedat sau urmat de cîte un articolaş explicativ, care impune o „nouă metodă critică". Critica nu e totuşi o vocaţie care se descoperă peste noapte. Cred, în aceste condiţii, că volumul lui S. Damian* Fals tratat despre psihologia succesului, *prin modul în care a răspuns unei necesităţi obiective a momentului, pune degetul pe rană : e, într-adevăr, inutil să se înceapă o discuţie serioasă despre critica literară, înainte de o revizuire a atitudinii intelectuale şi morale a criticii, deoarece fără un climat propice unei autentice dezbateri de idei (entuziasm creator, înaltă responsabilitate intelectuală, angajare estetică fermă, deplină competenţă şi probitate profesională, caracteristici cu desăvîrşire absente la categoria de mai sus) critica ameninţă în orice moment să devină impostură. Nici unul dintre comentariile critice pe marginea acestui volum, n-a luat însă, serios şi aplicat în discuţie, condiţia etică a scriitorului, atitudinea intelectuală a criticului, deşi cred că aceasta ar fi trebuit să fie una din problemele importante ale dezbaterii pe marginea problemelor puse de S. Damian. Cartea nu este doar o galerie de portrete, admirabile prin autenticitatea cu care au fost surprinse. Implicată în discuţiile ce se poartă asupra criticii literare ea ne atrage totodată atenţia că în momentul de faţă, ar trebui să ştim cine este criticul şi, de fapt, cum ar trebui el să fie.*

Să nu ne oprim însă doar la acest aspect al problemei pe care o discutăm. Recenzia, sub a cărei auspicii s-au impus atenţiei în 1972 cel mai mare număr de aspiranţi la investitura de critici de la lansarea „generaţiei '60" încoace, poate să fie şi numai un prim pas într-o activitate critică foarte serioasă. Mulţi recenzenţi actuali dovedesc înzestrare. Dar, dacă nici în poezie şi proză nu mai este suficient doar talentul, în critica literară nici atît : dacă talentul nu e pus în slujba unui crez, al unui serios program critic, dacă nu se justifică printr-o înaltă probitate morală şi intelectuală, el nu poate consacra un adevărat critic. Mărturisesc, de aceea, că sînt curios să ştiu, ce gîndesc în legătură cu destinul criticii noastre literare, în legătură cu condiţia lor de viitori critici literari, colegii mei de promoţie de la România literară *(Victor Atanasiu şi Aureliu Goci),* Convorbiri literare *(Al. Dobrescu şi Daniel Dimitriu),* Orizont *(Marcel Pop Corniş), pe care nu-i cunosc personal şi de ale căror aspiraţii nu-mi pot da seama citindu-le doar recenziile, oricît de bune ar fi ele. Curiozitatea mea, desigur, nu e strict personală : mă interesează ce se gîndeşte despre critica literară în măsura în care, momentul critic actual pretinde conturarea unor atitudini critice. Dificila misiune de a instaura un climat propice autenticelor experimente estetice, un climat care să faciliteze literaturii posibilitatea de a reintra în drepturile ei legitime şi graţie căruia opera să-şi poată susţine în lume nestingherită ontologia universului său estetic, este, putem zice, o acţiune încheiată. Pleiada de valoroşi poeţi, prozatori, chiar dramaturgi, datorită cărora se poate vorbi astăzi fără reticenţe de o adevărată literatură română modernă, o dovedeşte. Dar tocmai valoarea literaturii, născută cu concursul unei acţiuni critice de respingere a falselor valori, pretinde acum criticii literare consolidarea unei baze teoretice — solid justificată din punct de vedere estetic, filozofic, — aptă să-i definească clar profilul şi să-i ofere instrumente de lucru pentru o analiză superioară a operei. Cuvintele lui Gherea, în acţiunea impresionantă şi fără precedent pe care a deschis-o şi care a dus la constituirea celui mai bine închegat şi mai valid sistem critic, sînt şi astăzi actuale : el pretindea criticului pe lîngă gust înnăscut, tact, talent, inspiraţie şi altceva, care să dea un sens major acţiunii lui şi să-l ferească de arbitrariu : „condiţia de căpetenie este ca regulile, legile după care criticul judecă să fie bine hotărîte, foarte lămurite", să fie în consens cu aspiraţiile timpului, să se integreze lui.*

În faţa, în special a tînărului critic, se ridică, iată, obligaţii mari, care reclamă o dezbatere lucidă a condiţiei criticii, concordantă cu aceste obligaţii.

Adrian Isac

Text literar şi interpretare

În „Luceafărul" din 27 ianuarie a.c., V. Florescu face observaţii la cartea Probleme de bază ale literaturii române vechi. *Discuţia ştiinţifică este plăcută, în general, şi vrem să aducem cîteva clarificări în problemele dezbătute :*

1. Textul literar se pretează (depinde şi de epocă) la interpretare în cadrul multor discipline : filologie şi lingvistică ; istorie literară şi istorie ; literatură comparată, estetică ; poetică şi stilistică etc. Nici una din aceste discipline însă nu are (şi nu poate să aibă) pretenţia de a înlocui pe vreuna din celelalte. Conceptul fiecăreia trebuie să fie limpede, ceea ce nu se întîmplă întotdeauna nici pentru „protagoniştii" lor. Dispreţul aruncat de recenzent unor „înrudiri" în discipline zise „auxiliare" este o infatuare gratuită, cîtă vreme asemenea discipline auxiliare (paleografia, critica textelor, probleme de istoriografie etc.) au fost şi rămîn indispensabile pentru studiul oricărei literaturi vechi, iar pe deasupra nume ilustre s-au remarcat (vrea nu vrea recenzentul) în această direcţie.

2. V. Florescu, avînd în special o pregătire filozofică, este înclinat spre studiile de estetică literară fapt ce se observă şi din lucrarea sa Conceptul de literatură veche (1968), *în care însă noţiunea de vechi cu sensul dat de el de „învechit" sau „primitiv" este o exagerare, fiindcă nici un istoric literar, român sau străin, nu i-a atribuit termenului acest înţeles, ci pe acela de o primă epocă de dezvoltare literară.*

3. Nu este just însă să se considere că problema de bază a literaturii (mai ales a celei vechi) este numai studiul ei estetic, al valorii artistice, fiindcă gradul de artă are determinante istorico-literare. E falsă ideea, de exemplu, că nu ne interesează cultura lui Gr. Ureche. Cronica lui irumpe ca valoare şi deschide şirul marilor opere istoriografice româneşti tocmai datorită culturii lui largi de umanist, care nu reiese încă nici din studiile celor mai buni specialişti. Acesta este sensul exact al stabilirii şi comentării izvoarelor de care s-a folosit Ureche în cronică. Acelaşi lucru se petrece cu cultura şi informaţia lui Ion Neculce. De altfel, valoarea artistică n-a fost neglijată (în carte sau în altă parte), dar, dacă vrea, recenzentul poate face mai mult, concret însă. Simple teoretizări şi entuziasmări eseistice se fac demult.

4. Gravă ni se pare contestarea oricărei valori cărţilor populare, ceea ce dovedeşte că autorul nu este la curent cu studiile europene şi nici româneşti, în stadiul actual care acordă tot mai multă importanţă acestor cărţi. Materia lor se arată a fi fost integrată literaturilor naţionale nu numai prin transpunerea în limba vie a maselor populare (ceea ce a constituit un fluid regenerator peste tot în formarea scrisului şi limbilor literare naţionale vii), ci şi prin adaptarea în multe privinţe la fondul local de cultură şi literatură, pentru a nu mai vorbi de rolul de colportare a unor teme şi motive universale, reluate în opere ilustre de marii creatori, şi români şi străini. În fapt, lucrurile au fost tratate în carte, dar recenzentul le-a trecut cu vederea, oprindu-se în mare măsură la ideile din introducerea cărţii. Altfel, ar fi remarcat elementele „literare", la care ţine atît de mult, să zicem în cazul Alexandriei sau al altor cărţi populare.

5. Transpunerea unor scrieri vechi în altă „statură tipografică" nu înseamnă descoperirea valorilor literare, care au fost simţite şi subliniate de iniţiaţi şi în dispoziţia lor primordială, dar n-au fost apreciate poetic de neavizaţi, nici în tehnica lor nouă. Nu este, de altfel, de loc adevărat că literatura română veche aşteaptă „de-abia să devină „obiect de simţire", argumentîndu-se neaprecierea cu opinia izolată a unui fost superestetician. Afirmaţia este dezminţită de numeroase alte studii, ediţii, opinii, începînd din secolul al XIX-lea.

6. În privinţa chestiunilor de amănunt, n-are rost o reluare a lor aici, dar, în general vorbind, numai graba în judecată poate să ducă la afirmaţia că nu este necesar să ştim în ce limbă a fost scrisă o operă, nici în ce împrejurări şi unde (Cronica lui Ştefan cel Mare, Cronica lui Mihai Viteazul *etc.), după cum n-ar fi cazul să se expună şi combată ideile eronate. Nici măcar „filozofia", în asemenea situaţie, nu operează cu abstracţiuni. De asemenea, cu oricîtă „retorică" şi „erudiţie", scriitorii vechi au stilul lor personal şi calităţi proprii ale scrisului, într-o linie ascendentă, şi de culme totuşi în opera lui Neculce. Negarea se cerea argumentată.*

Dialogul ar putea continua, dar punctele atinse pînă aici răspund întrebărilor celor mai acute în materie de literatură veche, care se vede totuşi că pune încă probleme de dezbătut, pentru mulţi dintre noi.

I. C. Chiţimia

Obsesia creatorului

Prima întrebare pe care mi-a pus-o lectura pasionantei cărți a lui Florin Mugur, **Convorbiri cu Marin Preda**, a fost următoarea: de ce, după **Imposibila întoarcere**, document biografic și de conștiință, scriitorul a mai simțit nevoia unor noi confesiuni, făcute, de astă dată, unui interlocutor? Ce rațiuni secrete au împins acest temperament auster, zgîrcit îndeobște cu mărturisirile personale, la noi dezvăluiri, cînd Marin Preda știe adevărul, și a confirmat-o practic, după care complicitatea misterului și a discreției, în legătură cu persoana fizică, slujesc adesea mai bine voga marelui creator? Această tentă confesivă pe care a luat-o în ultima vreme activitatea lui Marin Preda nu vădește, oare, o explicație mai profundă?

Pe de o parte, știm și aflăm încă o dată că „un cititor atent poate observa, presărate prin paginile mele, tot felul de destăinuiri ale lui Nicolae Moromete, pe care le face despre părinți, despre frații și surorile lui". Pe de altă parte, iată că autorul **Moromeților** adaugă lumii lor de ficțiune, și în genere laboratorului intim, amintiri noi, momente biografice revelatoare rămase pe dinafara prefacerii romanești, scene latente de creație literară etc. Scriitorul își supune judecății pagini de roman și pagini de existență, le rememorează și le întoarce pe toate fețele lor interioare. Nu arată un asemenea comportament un mod de gîndire? Amintirea, ca și confesiunea, sînt forme critice ale conștiinței, indicînd atît adeziunea la o realitate cît și intensitatea meditației. A te confesa altfel decît în opera de artă, e o prelungire a actului inițial, de creație. Ori, e evident că pe o bună porțiune a **Convorbirilor...** Marin Preda își prelungește cărțile și, totodată, le împlinește într-o aură reflexivă.

Opera însăși simțea nevoia acestui popas meditativ, de răscruce, din **Imposibila întoarcere** și din destăinuirile **Convorbirilor...**, pentru a-și preciza, mai sigur, liniile de forță. Dacă Marin Preda mărturisește lupta sa, de „creator ambițios", pentru cîștigarea unui „stil al scriitorului" apt de a servi la atacarea temelor de conștiință deliberate, opera și confesiunile vorbesc de o luptă, la fel de aprigă, pentru cîștigarea maturității și profunzimii de reflecție. Ca și eroii săi, scriitorul face figura unui spirit nespontan, în fața căruia faptele de viață nu-și dezvăluie, dintr-odată și cu ușurință, sensurile ascunse. Gîndul trebuie să-i rămînă implantat în solul lor cîtva timp pînă să dea rodul revelațiilor. Totul probează gravitate, efort, contemplație prelungită, atenție concentrată. Tot ca eroii săi, prozatorul trebuie să-și limpezească problemele. Izbitoare sînt desele formule ale scriitorului, presărate prin paginile cărții, indicînd truda penetrației sale în miezul fenomenelor și înțelesurilor existenței, ca și faptul că, acum, se simte liber de o parte din sinuozitățile ei, stăpînul unor instrumente perfecționate. O liniște „clasică", pregătită cu timpul, respiră asemenea fraze: „Am descoperit un lucru pe care nu-l bănuiam..." : „Nu dintr-odată aveam să înțeleg..." : „Pînă nu demult, nici în viața mea personală, nici în literatură nu am considerat că fenomenul nașterii unui om poate să prezinte un interes prea mare" : „Dar pe vremea aceea nu eram pregătit să reflectez și să-mi dau seama pînă la capăt de semnificația unor asemenea realități" etc. Ele se constituie ca niște trepte pe calea aventurii conștiinței, în consonanță și prevestire de acea stare de „încetineală" sub semnul căreia începe viața copilului Marin Preda, căruia „trebuia să i se spună un lucru de mai multe ori ca să-l înțeleagă".

Această stare a întoarcerii înlăuntru, reflectată în afară de încetinirea mișcărilor, de un soi de senzație între somn și vis, ca și starea de „muțenie" (Moromete e poreclit în tinerețe Mutul!) pot prezenta indiciile unor scene-cheie ale autorului.

În realitate însă, ceea ce ne oferă cel mai de preț Marin Preda e lecția contemplației, a cărei semnificație esențială încearcă să o redea contemporanilor săi: „... contemplarea este singurul mod de a privi care îți permite să înțelegi cu adevărat, să vezi esența unei crea-

ții". Scriitorul s-a angajat cu fervoare pe un drum al moralei din care hotărîrea fundamentală e păstrarea și perpetuarea miracolului existenței, ca singură modalitate de a ne simți [illegible]. Într-o asemenea măsură, încît divinitatea sa se poate numi viața. („Eu nu mă gîndesc niciodată decît la ceea ce am cunoscut și la ceea ce am trăit direct. Consider că numai asta are valoare. Ceea ce au trăit alții are valoare numai pentru ei.")

Dar ceea ce spuneam despre nevoia de confesiune, cu instrumente de expresie noi, își găsește răspunsul în necesitatea contemplării. La Marin Preda, destăinuirea [illegible] acest aspect, chiar, al contemplației și, [illegible] e metaforă a scriitorului, am putea trage concluzia că după ritmul accelerat al scrisului romanesc urmează „mersul pe jos" din **Imposibila întoarcere** și recentele **Convorbiri...** Prozatorul însuși pare că ajuns la o cotă de altitudine a creației sale de unde privirea înapoi seamănă cu o îmbrățișare de orizont și o scrutare a locurilor necercetate. Dialogul devine o luare în posesiune și o explicare a memoriei, o „descărcare" a vieții secrete și o structurare a ei pe traseul arterelor principale de unde își primește pulsațiile.

Marin Preda nu vorbește decît despre lucrurile pe care le-a trăit și le trăiește cu adevărat, decît despre lucrurile care îl obsedează. Amintirile și confesiunile sale, ne avertizează scriitorul, sînt provocate numai de măsura în care colorează o anumită stare sufletească, explică o experiență, descifrează o atitudine, incită o plăsmuire, anunță o idee. Valoarea amintirii stă în depozitul de semnificații, în rețeaua care reprezintă continuitatea și discontinuitatea vieții noastre psihice: „Nu dintr-odată aveam să înțeleg ce semnificație au lucrurile pentru noi numai dacă aceste lucruri sau întîmplări coincid cu o dispoziție a sufletului nostru de a le fotografia, parcă, pentru a fi contemplate în tihna zilelor următoare. Și că numai așa ne aparțin și au valoare pentru noi, cu toate că pentru alții sînt insignifiante".

Pe scriitor îl preocupă, deopotrivă, ideile literare și politice, problemele morale și lecturile, „enigmele" civilizației moderne și [illegible], țăranii și orașul; dar îl obsedează, în primul rînd, problema și posibilitatea creației, vocația scriitoricească și opera, destinul său de artist. Mai presus de orice, știe că „eu m-am născut să scriu"; că: „Dacă aș ști că efortul pentru scrierea unui roman mă poate costa viața, [illegible] lua toate măsurile de siguranță pentru a [illegible] o eventualitate cum ar fi boala din care să mi se tragă moartea. Dar [illegible] măsură hotărîtoare, aceea de a renunța la scris, nu aș lua-o". De aceea, în [illegible] va căuta semne și profeții ale vocației, [illegible] ale destinului, experiențe care îi pot explica [illegible] vieții secrete de creator, devenirea sa și forța transformatoare care l-a constituit fundamental. În momentul primei afirmări literare, Marin Preda se simte [illegible], și înțelegem că scriitorul s-a creat, de aici înainte, [illegible] destin, și forța transformatoare a existenței sale [illegible]. Îl obsedează, firește, viața și moartea, și Florin Mugur a avut inteligența de a deschide și de a închide aceste **Convorbiri...** cu [illegible] al vieții și al morții. Dar această obsesie, frica de întîmplările hazardului în existență, [illegible] viciului „Bietul vînt", este, în cele din urmă, o chestiune de creație. Vocația scriitorului este de a crea, și mai mult decît amenințarea la adresa ființei lui muritoare el simte invazia viciului atentînd la soarta [illegible] de ordine și simetrii, [illegible] hazardul. [illegible] se înscrie nu din altceva, ci din firul creației amenințate de întîmplare. Scriind, Marin Preda are sentimentul dominant că se smulge din strania forțelor oarbe și destăinuirile lui sînt unele din cele mai patetice profesii de credință în „religia" scrisului.

Prin remarcabil, [illegible] de dileme morale, de [illegible] și [illegible], Florin Mugur „provoacă", prin propriul său fond de gravitate, [illegible] confesiunii despre responsabilitatea artistului și voința de a scrie.

Dan Cristea

O CASĂ ISTORICĂ: „În această casă a fost sediul revoluției de la 1848–1849. Aici s-a întîlnit N. Bălcescu cu Avram Iancu și a scris Ion Maiorescu rapoartele. Abrud, str. Mărășești nr. 1

Pe marginea „Esteticii" lui Bărnuțiu

Este interesantă și semnificativă aplecarea spre filosofie a cărturarului ardelean. Pedagog prin vocație, acesta găsește în filosofie o disciplină a disciplinelor. Merită să fie amintit un incident petrecut la Craiova și relatat cu multă supărare de Ion Maiorescu. Acesta propusese autorităților școlare din acest oraș să introducă filosofia printre materiile de studiu ale școlii medii. „I-am zis (directorului) — istorisește el — că de ce nu punem o catedră de filosofie, cel puțin de logică și de morală, precum și de dreptul naturei... Mi-a zis: „Filosofia, au și numai logica și dreptul naturei, nu ne sînt de trebuință. Aceste sînt nimicuri: lumea se bate acum după [illegible]! Sînt chiar cuvintele lui. Îți mărturisesc că am rămas încremenit. Și mi-am [illegible]" (cf. în **Ideologia generației române de la 1848 din Transilvania**, de George Em. Marica și alții). Alți dascăli ardeleni pașoptiști au avut mai mult noroc, întîlnind înțelegere sau ajungînd în școli mai înalte precum Academia Mihăileană de la Iași — unde au putut să predea filosofia, despre care tot un transilvănean, I. Rusu, afirma în 1842 că este „îndreptarul culturei științelor în toate popoarele luminate".

Fără să fie filosofi, un Eftimie Murgu, un A.T. Laurian și Simeon Bărnuțiu — dintre luptătorii ardeleni de la 1848 — au predat filosofia la București și Iași. Se știe că opera lor, pe acest plan, a fost aceea a unor animatori care voiau să stîrnească interesul pentru problematica filosofică, a unor profesori care voiau să instruiască și a unor gînditori originali. Dacă în secolul al XVIII-lea, dascălii Școlii Ardelene, și îndeosebi Samuel Micu, și-au luat drept călăuză pe tărîmul disciplinelor filosofice pe Friedrich Christian Baumeister, elevul lui Christian Wolff și partizan al lui Leibniz, maestrul de filosofie al generației ardelene de la 1848 a fost Wilhelm Krug (1770—1842). Laurian, Cipariu și Bărnuțiu au tradus tratatul său de filosofie (**Handbuch der Philosophie und der philosophischen Literatur**, 1820). Cursul de „Estetică" pe care Simion Bărnuțiu l-a ținut între ani 1858—1863 la Universitatea din Iași (curs editat pentru întîia oară cu un studiu foarte pertinent, de Ion Iliescu, autorul **Genezei ideilor estetice în cultura românească**) este o adaptare a „Esteticii" lui Krug (expusă în partea a treia, **Geschmackslehre oder Esthetik**, din **System der theoretischen Philosophie**, 1818).

Bărnuțiu predase filosofia la Blaj între 1831—1846, cu o întrerupere între 1834—1839. Dumitru Ghișe și Pompiliu Teodor au studiat cursul său de filosofie blăjean, prelucrare după **Handbuch der Philosophie und der philosophischen Literatur** al lui Wilhelm Krug. De orientare kantiană, cursul acesta prezintă numeroase ieșiri critice la adresa pretențiilor teologiei de a tutela filosofia. Din **ancilla teologiae**, aceasta se pretinde disciplină autonomă, fundată pe exercițiul rațiunii umane.

Wilhelm Krug, profesor în orașul lui Kant, la Königsberg, între 1805—1809, apoi la Leipzig, era un gînditor eclectic, puternic marcat însă de kantianism, chiar dacă adoptă unele idei ale lui Fichte și Schelling. Profesor sistematic, a încercat să cuprindă în cadrele sistemului său toate domeniile filosofiei, străbătute cu ajutorul „sănătoasei rațiuni umane" (**gesunde Menschenverstand**). Raționalismul său este, în același timp, acela al unui liberal temperat. Filosofia se întemeiază, după el, pe o autocontemplare intelectuală, o „**Beschaung seiner selbst**". Ea este disciplina „legităților originare ale activității totale a spiritului nostru sau ale formei originare a eului nostru". Finalitatea acestei discipline este una de ordin practic, moral: „pace în și cu mine însumi, armonie în gîndire ca și-n voință, în cunoaștere ca și în acțiune". Krug preia de la Kant teza formelor apriorice, dar le interpretează drept „ceea ce e originar în eu, ceea ce e condiția oricărei experiențe — deci întrucîtva fichte-ian. Dar, ca și în gîndirea kantiană, categoriile rațiunii sînt concepte transcendentale care exprimă „însăși forma originară a gîndirii". Tot astfel, „agnostic, el consideră că „lucrul în sine" este incognoscibil, este un concept-limită. Ideile estetice sînt expuse de Krug într-o lucrare mai timpurie **Calliope und ihre Schwester oder Vorlesungen über das Schöne in Natur und Kunst**, 1805, **Geschmackslehre**, din 1810, apoi în amintita parte a treia din **System der Theoretischen Philosophie**, 1818. Mai tîrziu, profesorul de filosofie revine asupra unor teze ale Esteticii sale în **Grundlage zu einer neuen Theorie der Gefühle**, 1823.

După I. Iliescu, cursul de „Estetică" al lui Simion Bărnuțiu, „prima lucrare sistematică de estetică filosofică ce s-a predat și astfel difuzat la noi de la înălțimea unei catedre universitare" are, printre altele, meritul de a da tezelor adaptate după „Estetica" lui Krug o orientare mai raționalistă și mai realistă, părăsind uneori formulările în care apare „concepția idealismului subiectiv a esteticii lui Kant". Desigur, pe lîngă studiul ideilor puse în circulație de Bărnuțiu, al orientării și circulației lor, studiu dus la bun sfîrșit de Ion Iliescu, mai e nevoie de o cercetare paralelă atentă a textelor gînditorului german și ale celui român pentru a stabili cu exactitate contribuția acestuia din urmă.

Ceea ce remarcăm însă, înainte de toate, luînd în mînă textul Esteticii lui Bărnuțiu, este claritatea terminologiei românești. Editorul cursului de Estetică observase cu justețe că: „Bărnuțiu a meditat la echivalențele conceptelor, ideilor și problemelor atît de puțin vehiculate pînă atunci, s-a preocupat de terminologia, dar și de conținutul celor exprimate, s-a aplecat asupra elementelor esențiale, sistematic". Într-adevăr, este surprinzătoare modernitatea formulelor lui Bărnuțiu, cu tot tributul pe care-l plătește epocii.

I s-a făcut o dată o observație critică lui G. Călinescu pentru că folosea termenul „sublimitate". Dar iată-l utilizat de Bărnuțiu în cursul său de estetică: „Deci mai întîi avem de a considera ideea **frumuseții și a sublimității**". Pe urmele lui Krug, Bărnuțiu introduce în limbajul filosofic românesc cîte un termen ciudat, întemeiat însă etimologic. El vorbește astfel despre cele două capitole ale Esteticii curate: „Ideologia estetică" și „Crinatologia estetică". Termenul acesta din urmă derivă din elin, **krinein**, a judeca și **logos**, învățătură, însemnînd „doctrina despre judecată" evident despre judecățile de gust sau estetice.

În genere formulele lui Bărnuțiu sînt clare și concise. De pildă, în paragraful **Frumosul considerat ca interesant**: „Ce ne place ne și **interesează**, adică stă în atare raport cu noi, încît el deșteaptă în inima noastră o certă participațiune, prin urmare noi nu putem fi cu nepăsare în respectul existenței lui". Uneori, desigur vorbirea pare împiedicată, dar ideea se conturează cu toate stîngăciile inerente începutului: „Dacă o operă de artă e adevărată estetic, atunci aceea e și **naturală** ori reprezintă artistul lucruri reale de ale naturii ori a-și crea însuși natura, în care viețuiesc alte lucruri de tot și după alte legi cu totul diverse de acele ce observăm noi în natura reală. În cazul din urmă naturalețea consistă numai în conformitatea cu atare natură precum și-a creat-o artistul însuși"

Urmîndu-l pe Krug, Bărnuțiu prezintă trei definiții ale frumosului. Niciuna nu rămîne la litera formulei kantiene: „Das Schöne ist das, was Begriffe, als Objekt einer allgemeinen Wohlgefallens vorgestellt vird". În schimb disertația și formulele privind sublimul (das Erhabene) este kantiană nu numai în spirit ci uneori și în literă.

Nu trebuie să ne lăsăm stingheriți în reala desfătare intelectuală pe care limba filosofică începătoare românească a micului compendiu de estetică ne-o oferă, prin barbare vocabule precum **carminante** (charmants), **jucundul** (de la **jucundus**), sau sensul cîte unui termen precum **tumoare**, înțeles ca artificialitate, falsitate.

Prin cursurile sale de filosofie, pașoptistul Simion Bărnuțiu și-a continuat lupta — de astă dată cu ideile și cuvintele — după ce armele au tăcut.

Nicolae Balotă

TEODOR PÂCĂ

Sonet

Aleargă mîna, ochiul se rotește
Cu spasm tremind, iubind a mă scăpa
De-un sarcofag adus, din mucava,
Pe care scrie lăbărțat: F I R E Ș T E!

Ochi împușcați de șarpe ori de pește
Adibuie, flămînzi de carnea mea,
Neștiutori c-am străduit cîndva
Spre tagma celor sfinți, cuminți, aleși de

Amin!.. amin.. amin... așa să fie!..
Mai am un singur, pasul nedorit,
Pe care-l fac inert și prăbușit —
Genunchi și frunte, jos, ienit. — se știe!..

O, de-aș avea copilăreasca teamă,
Cu care-i spui distinsei negre: Ia-mă!..

Obsesia semnului

Uimirea cade, mîna se ridică
Și trec amurguri triste peste mal, —
N am cum să fac, din gelatine mai,
Aurării, amenințînd risipă.

Cum pot, o cît de scurta însemnare,
Să samăn eu, găsit și semănat?
Cum pot să cred că, pur, am însemnat
Un semn pe lunga vremii resemnare?..

Prin veșnicie doar atît însemn,
Cît îmi decad mustățile de lemn...

CRIȘU DASCĂLU

Încercare asupra bucuriei

De steaguri cerul se anină
Nehotărît cu mîini tîrzii
De parcă trenă de regină
A arborelui el ar fi

Ascultă ceasuri de rășină
Ochiul săpînd în mine far
Și truda prinsă de lumină
A stele-i mi-o ucid în dar

De steaguri cerul se anină
Cu tari pereți de alb argint
Și-ascultă ceasuri de rășină
Deșertul apelor cuvînt

ȘTEFAN MIHĂILESCU

Răsărit

Se tencuiesc în zare norii
Și-n sumbra liniște adîncă
E revărsarea aurorii
Ca valul zdrențuit de stîncă.

Dar cum a străzilor rumoare
Supusă-i de un alb toiag,
Din ceața vînătă răsare,
Imens, al dimineții steag.

Prin adieri

Copacii desfrunziți de vînt —
Pădure deasă fără șoapte —
Parcă îmbracă-n miez de noapte
Albastru și prea lung veștmînt.

Ecoul însă se prefiră
Pe drumurile de demult,
Și uriașul lui tumult
Răsună-n codru ca o liră.

Critica criticii

Pe măsura dezvoltării producției editoriale, specializarea criticii devine o necesitate practică stringentă și chiar — ce ce s-am spune? — o condiție a probității profesionale. Nu mai e cu putință încă de pe acum a ține pasul cu ritmul de evoluție al tuturor genurilor literare. Cei care încearcă totuși s-o facă recunosc [illegible] dificultatea efortului, dacă nu [illegible] și imposibilitatea lui. Sînt desigur foarte mulți cronicari care scriu despre cele mai diverse apariții editoriale, selecționîndu-le însă din masa celorlalte după cele mai fortuite criterii și, cu siguranță, [illegible] după acela al capriciului [illegible] literar. Nu e atunci mai cinstit și mai eficace să-ți recunoști limitele și să ți le asumi cu un anume [illegible] al propriei tale condiții?

Binînțeles, specializarea criticii pe genuri nu trebuie să degenereze în [illegible]. Criticul are obligația de a aspira continuu spre totalitate, dincolo chiar de granițele literaturii. Dar una e să fii informat [illegible] domenii și alta e să fii competent. Competența nu poate fi decît rezultatul unei concepții integrale [illegible] integrale. Altfel, pericolul arbitrariului și al subiectivismului [illegible] nu mai are cum fi ocolit.

Înțelegînd constrîngeri ca acestea multe reviste acordă rubrici speciale criticii de poezie, de proză și de critică [illegible] se generaliza. Căci din [illegible] poate din [illegible] continuă să persiste pe [illegible] triniz, deopotrivă dornici de a se [illegible] arză. Nu e [illegible] cunoaște o accentuare a fenomenului de inflație literară. Impresia [illegible] e [illegible], evoluția ni se pare [illegible] critica va continua și ea să crească. Procesul acesta de afirmare a unei [illegible] a profesiunii critice are [illegible] o [illegible] tradiție și culmină [illegible] pînă la proporții nebănuite.

Apariția unei critici aplicate nu numai literaturii propriu-zise, adică operelor poeziei, prozei și dramaturgiei, dar și criticii însăși este în acest context un efect absolut normal împotriva căruia încercarea unora de a obiecta rămîn inoperante prin neînțelegerea esenței procesului evolutiv. Forța crescîndă a criticii nu poate și nu trebuie să tolereze totuși dominația ei. Elementul de contracarare a unor eventuale asemenea tendințe este schimbul liber de opinii, este ceea ce se cheamă „critica criticii". Pe lîngă că, așa cum observase încă Benedetto Croce, „critica este prin însăși natura sa «critică a criticii»" (c. Poezia, ed. rom. p. 132), noua ramură a criticii literare exprimă și necesitatea extrem de importantă a unei conștiințe de sine. Căci dacă critica în genere reprezintă conștiința literaturii, critica criticii este conștiința criticii. Numai un raționament pripit și negreșit fals ar putea conchide cu gratuită ironie că atunci devine legitimă și o critică a criticii criticii etc. Cu puțină atenție nu e greu de constatat că, dincolo de imaginea infinit multiplicată în oglinzile paralele, acestea nu sînt niciodată decît două.

Și apoi critica criticii are un specific distinct în raport cu critica literaturii, punctele ei de referință fiind implicit mai numeroase. În vreme ce criticul operei lucrează liber de opiniile altora, criticul criticii există prin confruntare. În acest sens, răsturnînd ideea lui Croce, se poate zice că în ultimă instanță critica criticii este tot critică literară, dar una ce se controlează și se corectează printr-o tehnică analogă cu aceea a interogatoriului încrucișat.

De bună seamă însă că există și o critică aplicată criticii propriu-zise, adică esenței, concepției și metodelor sale și neîndoielnic aceasta e forma specifică a fenomenului de care ne ocupăm. O întrebare elementară în acest caz privește posibilitatea ei. Credem că se va admite fără dificultate că o asemenea critică a criticii presupune în mod obligatoriu o concepție și o metodologie proprii sau, dacă acestea nu s-au constituit încă în forme de sine stătătoare, măcar o perspectivă limpede asupra disciplinei critice.

Remarcăm însă cu surprindere că se practică adesea o critică a criticii în absența unor criterii clare sub aspect teoretic, schimbul de opinii împrumutînd în asemenea împrejurări aerul unor conflicte minore al unor certuri de cuvinte sau în cel mai bun caz al unor diferențieri pe probleme de detaliu. Lectura unei cărți recente, „Atitudini critice" de Ion Maxim n-a făcut decît să ne confirme atari observații. Autorul încearcă o trecere în revistă a principalelor direcții și contribuții ale criticii noastre contemporane (într-o selecție de altfel cam tendențios lacunară [illegible]), dar, din imaginea pe care ne-o oferă, lucrurile nu apar [illegible]. [illegible] Ion Maxim [illegible] figurile de profil ale [illegible] din critica de azi (N. Manolescu, Al. George, M. Ungheanu, V. Ardeleanu, M. Popa, C. Regman, Al. Piru, Al. Paleologu, Al. Philippide, Șt. Aug. Doinaș, Ilie Constantin, V. Felea, M. Martin, C. Săraru, D. Micu, N. Balotă și Ion Negoițescu) și a-și valorifica [illegible] spre [illegible] prin [illegible] [illegible] criticii și critică care era [illegible] și metodologie proprie. Căci, să fie limpede, [illegible] procedee critice particulare nu [illegible] asupra metodologiei, discuția care [illegible] problematicii [illegible] de mare [illegible] și nu simple diferențieri de amănunt.

Am căutat cu cea mai mare atenție în paginile cărții lui Ion Maxim [illegible] o viziune proprie asupra criticii. În afara unor [illegible] ale dezbaterilor din ultimii ani, privitoare, de exemplu, la raporturile creației și criticii, n-am găsit [illegible]. Autorul ne-ar putea trimite la „Preambul" dar [illegible] la [illegible] lui, [illegible] teoretic a [illegible] generalizare.

Ce putem desprinde [illegible] din declarația de principiu (?) a volumului? Că „și criticul [illegible] de literatură, trăiește — fie o spune direct, fie lasă doar să se înțeleagă — sentimentul unui început absolut" (p. 5). Ideea aceasta pare [illegible] dar autorul nu pare serios să se [illegible] probabil dintr-un exces de discreție. Ce mai aflăm în continuare? Că datorită diversificării moderne, s-a compromis ordinea literaturii și în consecință critica trăiește același proces și tinde spre autonomie, că „nu i se poate contesta criticului calitatea de creator, chiar dacă ar fi vorba de a creație prin participare" (p. 7), că, în chip dialectic, „critica este și dependentă dar și independentă, condiționată dar trăind și prin ea însăși, creată, dar și creatoare, subordonată, dar și ordonatoare, epifenomen, dar și fenomen, secundară, dar și esențială, expresie indirectă, dar și directă, determinată dar și determinantă, succesivă, dar și concomitentă. Poate fi considerată deci un concept în care unitatea relativă a acestor termeni contradictorii îi asigură funcționalitatea necesară" (p. 9). Ceea ce uită teoreticianul nostru este faptul că dialectică nu înseamnă numai sau nu înseamnă de loc pura afirmare a antinomiilor, ci studiul atent al sintezei lor, al modului în care ele se rezolvă în concret. Altfel înșiruirea de mai sus, deja comică pînă la un punct, ar putea continua la nesfîrșit fără nici un beneficiu.

Ce ne mai destăinuie în fine autorul, pentru care critica este de altfel metaforă? (cf. p. 10). Că demersul criticului convertește opera în spectacol, fiind el însuși spectacol. Criticul pune în scenă opera după o regie proprie. Care este sau trebuie să fie sau măcar poate să fie această regie, autorul nu ne dezvăluie pentru că „firește, procesul pare să fie complicat și pune multiple probleme..." (p. 10). În felul acesta discuția ia sfîrșit, tocmai acolo unde trebuia să înceapă.

„Nu-ți poți făuri o poetică proprie fără a le depăși pe cele existente", scrie Ion Maxim undeva (p. 162) și adevărul acesta e perfect valabil și pentru critică. Pornind de la el, vom înțelege mai bine de ce cărți ca „Atitudini critice" nu pot depăși sfera unui interes foarte limitat. Nu agreăm critica în alb sau negru și de aceea ținem să notăm aici că sîntem de perfect acord cu multe dintre obiecțiile sau constatările particulare ale autorului, gustăm chiar unele din efectele de stil polemic și îi apreciem permanența unora dintre analize. Dar multe dintre acestea rămîn gratuite în absența racordării la un sistem cît de cît închegat de opțiuni teoretice. Expertizele criticului suferă ele însele din pricina evitării discuțiilor principiale de anvergură și cine ar încerca să-și formeze o imagine de ansamblu asupra criticii noastre de azi pe baza cărții lui Ion Maxim ar rămîne dezamăgit de lipsa senzorilor ei ordonatoare.

Căci nu se poate înfiripa un dialog critic fără o concepție proprie și coerentă asupra criticii. Mulți dintre cei analizați în volum (N. Manolescu, Al. George, M. Ungheanu, Al. Piru, N. Balotă etc.) reprezintă poziții teoretice inconfundabile, dar ele nu trăiesc în paginile cărții lui Ion Maxim, solicitat mai degrabă de plăcerea unor pauze la punct cu aere de judecător suprem. Încît închizînd acest volum de exegeză a unor atitudini critice, nu poți să nu sesizezi paradoxul că autorul lui nu și-a precizat el însuși una mai întîi și, în această situație, n-a izbutit și nu putea izbuti nici să le contureze pe ale altora, căci, vorba lui G. Călinescu, „a expune un material fără a voi să realizezi sau să insinuezi un sistem ar fi o trudă goală".

Exemplul cărții lui Ion Maxim e din păcate departe de a fi singurul. El e doar simptomatic. Cochetînd cu grațioasa confuzie a criticii cu literatura, mulți dintre tineri persistă într-un impresionism facil și fără perspectivă, refuzîndu-se demersurilor teoretice din teama bolnăvicioasă de a nu impieta asupra condiției inefabile a artei. Ca și cum sensul criticii n-ar fi tocmai această dureroasă, dar necesară renunțare! Dureroasă, pentru că așa cum zice Goethe „teoria e cenușie, numai pomul vieții e veșnic verde", dar necesară, pentru că, la om, dorința de a cunoaște e mai puternică și mai nobilă în ultima instanță decît însuși instinctul vital. Sînt desigur oameni cărora le ajunge bucuria literaturii, dar sînt și alții care năzuiesc mai departe. Numai aceștia din urmă sînt cu adevărat critici.

E datoria cea mai înaltă a autenticei critici a criticii de a atrage atenția de cîte ori e nevoie asupra acestor adevăruri și, mai presus de toate, asupra imperativului dominant al teoriei, de împlinirea căruia depinde însăși existența ei. Empirismul trebuie declarat dușmanul numărul 1 al criticii noastre contemporane. Iar de la declarații, să trecem neîntîrziat la fapte!

Florin Mihăilescu

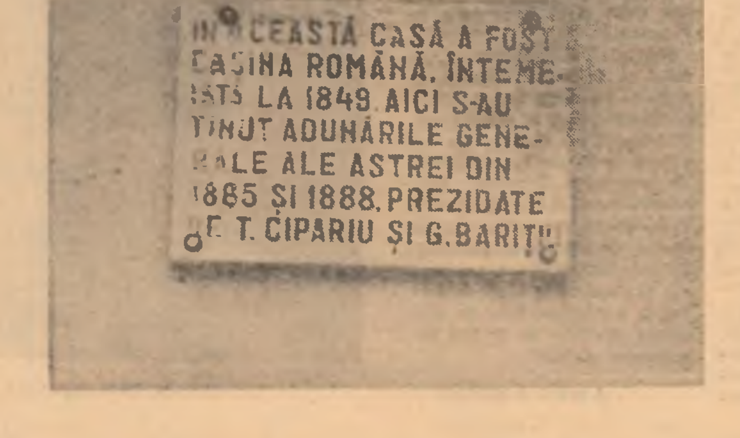

ARTE

TEATRU

Vilegiaturiştii

După Noaptea furtunoasă (precedată de Kir Zuliaridi) şi Cymbeline, Vilegiaturiştii de Gorki este cel de-al treilea spectacol prezentat de seria de absolvenţi ai I.A.T.C. care, timp de patru ani, s-au aflat sub îndrumarea profesorului Moni Ghelerter şi a conferenţiarei Zoe Anghel Stanca, una dintre cele mai bune serii din ultimii zece ani, ale cărei manifestări le-am urmărit cu un sporit interes şi cu bucuria de a vedea înflorind un mănunchi de talente cu o personalitate clar profilată, asociate într-un ansamblu bine închegat (ceea ce numai dirijorii şi directorii de scenă ştiu cît de greu se poate realiza).

Omiţînd deliberat unele imperfecţiuni — neimportante şi care se vor remedia de la sine datorită experienţei cîştigate ulterior — vom încerca să caracterizăm aceste tinere personalităţi artistice.

De o remarcabilă frumuseţe — şi teatrul nostru s-a putut întotdeauna mîndri cu frumuseţea actriţelor sale — Julieta Szony *a fost o evocatoare apariţie feminină din romanele lui Tolstoi sau ale lui Turgheniev. Cu ochii săi mari a căror luminozitate completează expresiv ceea ce vorbele nu reuşesc să spună, a jucat drama Varvarei Mihailovna — o dramă nebuloasă, cu un substrat difuz, făcut din neîmpliniri şi vagi aspiraţii, dar nu mai puţin apăsătoare, într-o tensiune crescîndă, întretăiată de abrupte explozii temperamentale.*

Ştefan Hagimă *are o calitate ce constituie un apreciabil adjuvant al talentului, netezindu-i drumul spre o afirmare plenară, şi anume aceea de a nu cunoaşte tracul şi de a se simţi în elementul său pe scenă. Firescul unei comportări scutite de inhibiţii, leagă coerent mişcarea şi conferă spontan unitatea dorită rolului, astfel încît interpretului nu-i mai rămîne decît precizarea detaliilor şi gradarea tonurilor, avînd posibilitatea — sau harul — de a comunica nestingherit cu cele mai diverse personaje. Ştefan Hagimă a fost un veritabil contestatar gorkian, impetuos, caustic, tranşant, efervescent şi la fel de sincer în entuziasmele ca şi în revoltele lui.*

Interpretarea lui Mircea Florin *a atins neîndoielnic maturitatea. Bine gîndită, omogenă, echilibrată, nu a nesocotit nici una din trăsăturile definitorii ale lui Basov, făcîndu-le tuturor parte egală într-un portret viabil şi pregnant.*

Elena Albu *a preferat estompa, tiniilor acuzate şi acuarela, culorilor păstoase, intuind cu fineţe familia spirituală bovarică şi calofilă a Caleriei care, totodată, are afinităţi şi cu Femeile savante. Rolul fiind pe muche de cuţit, actriţa a ales modalitatea dramatică, sensibilizînd sterila dezolare a Caleriei şi nu ridicolul fumurilor ei livreşti.*

Victor Nicolae *este un actor cerebral care îşi articulează rolul frază cu frază, străduindu-se să descopere şi să reliefeze prin gest determinările psihologice. Glasul catifelat îi dă posibilitatea să nuanţeze liric cuvîntul, folosind cu uşurinţă semitonurile.*

Emilian Belcin *s-a integrat perfect personajului Suslov, împrumutînd fără efort înfăţişarea şi structura lui [illegible]. A fost, ca şi el, dur, pătimaş, măcinat de gelozie şi nemulţumiri, vehement şi vindicativ.*

Drăgălăşenia firească a Cezarei Dafinescu *s-a acordat dezinvolt cu personalitatea Iuliei Filippovna. Graţioasă şi cochetă în vaporoasele ei rochii de vară, Cezara Dafinescu, căreia îi place să se alinte puţin — şi-i şade bine cînd se alintă — n-a neancoit cu toate acestea şi nici n-a trecut superficial peste accentele grave ale rolului.*

Ion Anestin, *figură aparte, pe care s-a aşezat o prematură umbră de [illegible], şi care pare să-l destineze rolurilor patetice de mari resemnaţi, gen Akakie Akakievici, Chirică sau Ion Sărcovă, a redat prin mici notaţii sugestive omenia înduioşătoare şi tristă a păgubosului doctor Dudacov.*

Ţinuta falnică, aristocratică, a lui Eugen Ungureanu *(absolvent al clasei prof. George Dem. Loghin) se dota cu nobleţea şi prestigiul necesar ilustrului erou al piesei [illegible]. Un joc bine disciplinat, net, distins, fără nici o neglijenţă.*

Maria Munteanu, *gureşă şi scîlcioasă Zizi din Noaptea furtunoasă, s-a transformat ca prin minune într-o femeie serioasă, cumpănită, înţeleaptă, în fiecare clipă cu o senzaţie pe buze ori cu o povaţă chibzuită. Şi-a trăit rolul cu naturaleţe şi simplitate, rezervată, dar receptivă, la frămîntările celorlalţi.*

Vocea generoasă, cu bogate armonice, a Despinei Marcu *a sculptat în simple sonorităţi textul. Interpreta a excelat în scena disputei cu Varvara Mihailovna.*

Meticulos lucrată, cu rîvna unui [illegible] şi inventiv artizan, compoziţia lui Mihai Mălaimare *(formidabilul Kir Zuliaridi) a îmbinat automatismele unor ticuri senile cu bunătatea concretă a unei naturi comode şi împăciuitoare.*

În roluri complementare: Ioana Crăciunescu, *o fetişcană sprinţară, capricioasă, simţitoare şi calină.* Mihai Cafrita *un curtezan elegant, insistent şi fascinant.* Mişu Dinvale, *din nou într-un rol de comedie, un adolescent susceptibil şi [illegible] şi* Traian Pretorian, *savuros într-un personaj pitoresc, un parazit greoi şi indolent, care este în acelaşi timp şi [illegible] al piesei.*

Ovidiu Constantinescu

COSTEL BADEA: Elect dinamic

ARTE PLASTICE

Apollo

DAN HATMANU este un rafinat al culorii. Alături de Ciucurencu, de Piliuţă cel din ultima lui perioadă, el estompează durităţile, le aplatizează în sensul interiorizării de fond. Arta lui este însă mai construită, mai compusă, de unde şi o anume rigiditate, o anume răceală, elemente care, uneori, i-ar putea fi imputate. Există, însă, la Dan Hatmanu, un anume tragism al existenţei, foarte fin creionat, dînd nota adevărată căutărilor acestui artist matur şi închis cu perspicacitate pe orbita posibilităţilor lui reale. Înşăilările de capete omeneşti, ritmurile acestor figuri, trasate parcă dintr-o singură linie de lumină complex deviată sugerează destine în mişcare. Ascendenţa lentă către o zonă ideală are ocolişuri, încrîngături labirintice şi în ciuda liniştei aparente, simţim asta, se consumă energii considerabile. Pudoarea, specifică artistului, care-l orientează doar spre forme agreabile, nu-i diminuează totuşi forţa. Ştiinţa compunerii tinde să devină metaforă plastică. Impresionantă deasemeni la Dan Hatmanu este uşurinţa de a traversa propria-i originalitate, de loc forţată, de loc urmărită cu orice preţ. Aventura ideii se consumă într-un univers parcă o dată pentru totdeauna încercuit, interiorul devenind inepuizabil, cea mai simplă mutare a pieselor care compun mozaicul reuşind să transforme, să dea o altă faţă întregului. Jocul superior surprinde finalităţi altfel greu sezisabile.

FRANCISC BARTOK a fost elevul lui Baba. Şi este încă. În multe privinţe. Culoarea acumulată cu aviditate, scăpărînd luminişuri de piatră preţioasă, horbotă născută culoare din culoare, misterioasa profunzime răsărită din aparenţa îndelung şi atent scrutată sînt tot atîtea drumuri care, o dată larg deschise, pot fura pasul încă şovăielnicului, dar plin de resurse, tînăr artist. Ceea ce remarcăm deocamdată este preferinţa desenului înclinat către abstracţiune. Francisc Bartok decupează parcă anumite fragmente, dintr-un tablou mai mare, le pune sub lupă, dilatîndu-le, impresionat vizibil de efectul astfel găsit. Un anume control, desigur, se exercita asupra materiei, dar fascinaţia descoperirii este încă prea puternică. Alegerile nu cad cu precizie asupra semnificativului. Probitatea profesională însă nu mai poate fi pusă la îndoială.

ION PETROVICI reuşeşte să convertească scheme figurale în abstracte compuneri de sine stătătoare. Drumul este simplu şi eficace. Stilizarea urcă de la compus către simplu. Aş dori să dau un singur exemplu. „Dimineaţa albastră", aproape sub ochii noştri, se transformă, dintr-o scenă banală şi uşor identificabilă, în aerianul şi poate chiar enigmaticul tablou intitulat „Duct imaginar". Raportarea pe care o fac nu presupune simetrii perfecte. Totuşi, esenţial artistic, aceasta este maniera creatoare, acesta este drumul parcurs de gîndirea artistului. Aşa, tensiunea se fisurează, scade la orice încercare mai promptă de împrietenire.

DAN COVATARU, sculptorul acestei expoziţii, se trădează a fi la curent cu ultimele reuşite de prestigiu în materie. Lucrările lui se înscriu într-o şcoală a sculpturii despre care am mai pomenit. Robusteţea lemnului, tăiat cînd pe linia rotunzimii, cînd pe aceea a căderii lui în trepte, este din nou pusă la încercare. Rezultatele scontate sînt departe însă de a se arăta. Prea le-au epuizat alţii cu succes. Pe linia unor compuneri statuare, Dan Covătaru pare mai sigur, mai original. Senzaţia de oboseală barocă se face mai puţin resimţită. Un peisaj al sculpturii în lemn, cu piscuri atît de înalte, n-ar avea profunzime, s-a spus, pare-mi-se, fără margini mult potolite. De ce-am fi, tocmai noi, împotrivă?

Grigore Hagiu

TELEVIZIUNE

Vetre folclorice

Televiziunea depune efortul de a organiza o emisiune specializată în problemele de folclor. Muzica populară nu mai este tratată ca spectacol, ci pelicula o înregistrează la sursă, acolo unde s-a născut şi se naşte, şi cei care-o cîntă sînt chiar autorii ei. Creatorul popular este anonim, aşa că participarea la cîntec îi este permisă oricui. Iar ţăranii cîntă de parcă tocmai atunci ar inventa cîntecele. Nimic nemişcat. Sînt complet absorbiţi. Îşi amintesc ceva de demult. Sînt foarte fericiţi. Ţăranii nu interpretează, ei recreează muzica. O cîntă cu mare convingere şi din toate puterile. [illegible] cîntat de patru ţărani sînt patru cîntece. [illegible] personale din interpretările. Muzica este [illegible] o stare de transă, ca o halucinaţie. Nu există [illegible]. Este foarte bine că emisiunea „Vetre folclorice" a [illegible] performanţa: să se situeze într-o zonă de spontan şi autentic, generatoare de emoţie artistică. Este foarte bine că se cîntă muzică veche, fără adaosuri. Folclorul nu este valorificat comercial, ci el este o fire, este o stare de spirit şi de talent, e un sentiment este, şi o irumpere de vitalitate, el este un fel frumos al omului de a fi.

Tocmai din pricina asta unele intervenţii prea „făcute" ale autorilor emisiunii — supără. Comentariul, de exemplu. Foarte general ca înţeles, prea teatral ca rostire. Mai bine ar vorbi chiar ţăranii. Să vorbească un om despre locul naşterii lui. Cum se văd la orizont doar cîmpia şi cerul, şi din cauza asta doina sună pustiu. Cum se văd la orizont pădurea şi munţii şi din pricina asta doina sună adînc. Există o legătură de aur între ce vezi cu ochiul şi ce simţi cu sufletul. Folclorul nostru este mai ales expresia unei legături.

Şi chiar şi pretextul emisiunii este uşor forţat. Înscenarea epică pe tema „o şezătoare la ţară" este cam anacronică. Prea este îmbibată de culori pastorale. Prea seamănă cu o acţiune de binefacere organizată odinioară. Prea-mi vin în minte mătuşile mele care cîntau la ţambal şi învîrteau la roata de tors pe scena primăriei oraşului. Or, titlul „Vetre folclorice" este cu mult mai ambiţios. De ce să nu vedem, mai bine, locul de unde se înregistrează folclorul? De ce să nu ni se furnizeze date etnografice? Doar „Vatră" înseamnă şi aşezare rurală. Înseamnă şi arhitectură ţărănească. Înseamnă şi obiecte de uz casnic. Înseamnă şi stilul portului popular. Şi poate că între muzică şi locul de naştere există trainice legături.

Şi, în cele din urmă, mă gîndesc la unele necesare [illegible] de material: dacă filmăm dansuri, de pildă, să nu le filmăm „în general", în aşa fel ca hora din Moldova să nu se deosebească de hora din Sălaj. Ci să le filmăm după paşi şi ritm şi mişcări, ca să pătrundem frumuseţea şi virtuozitatea complet. Şi dacă filmăm portul, nici pe el să nu-l filmăm în general. Un costum românesc este o poveste gata scrisă pentru imagine. Dacă autorii emisiunii vor să [illegible] şi să renunţe la funcţia de reporter, ei nu se pot priva, totuşi, de unele explicaţii. Dar sarcina aceasta nu trebuie să apese neapărat umerii redactorului. Poate să vorbească un ţăran. Ţăranii vorbesc cel mai complet despre ei. Să nu uităm: folclorul nostru este foarte bogat şi în producţii epice avem povestitori populari absolut extraordinari, de ce n-ar vorbi chiar unul dintre ei? În loc de un comperaj oarecare un fir de basm. Teritoriile fantastice ale folclorului sînt atît de cuprinzătoare încît se potriveşte tot cu tot.

Sz. P.

Interviu lapidar

— Teatrul — cum se spune de obicei — este viaţa ta, Florian Pittiş. Începînd de aici, adică ridicînd ştacheta foarte sus, la pasiune, te-aş întreba care este condiţia actorului tînăr. Care trebuie să fie misiunea lui, ce răspunderi trebuie să-şi asume în legătură cu asta, care este rolul şi importanţa lui în mişcarea artistică la care participă?

— Nu cred în ideea schimbării cu orice preţ. Nu cred, adică, în obligaţia unei generaţii de a schimba, de a înnoi, desfiinţînd. Mai important mi se pare a adăuga, a avea tu de adus ceva în plus faţă de ceilalţi, a reinterpreta, în artă ca şi în ştiinţă, înţelegînd altfel, poate mai adînc, oricum altfel decît cei dinaintea ta, sprijinindu-te pe ceea ce au înţeles ei.

Admiţînd că acesta este mersul natural al lucrurilor, conflictul între generaţii n-ar trebui să existe. De aici încolo, actorul mai mult sau mai puţin tînăr nu poate fi altfel decît un depozit uriaş de idei şi întrebări, de nedumeriri şi de certitudini, toate ale semenilor săi, ale lumii în care, şi pentru care, există.

Astăzi teatrul nu poate avea alt drum decît acela al adevărului.

Firescul trebuie să ia locul convenţiei. Simplitatea, expresivă prin ea însăşi, trebuie să înlăture artificialul. Spectacolul de teatru ca dialog direct sau indirect, mi se pare formula cea mai aproape de temperatura timpului pe care îl trăim.

Divertismentul este o chestiune de plan secund. Mesajul devine lucrul cel mai important. Fiindcă este de datoria mea să schimb ceva în oameni, să-i fac, aducîndu-i cu mine într-o poveste şi punîndu-i să rezolve cu mine o situaţie sau alta, să ia o atitudine.

— Te gîndeşti la funcţia educativă a artei?

— Da. Pentru ca gestul său, ca artist, să nu rămînă gratuit, este foarte important cum şi cui se adresezi. Nu există public care să nu înţeleagă. Nu există public nereceptiv. Totul e să ai ce transmite şi pe urmă să găseşti mijloacele cele mai potrivite pentru a o face. Nu e vorba de concesii făcute publicului. Fiecare creator este singurul răspunzător de reacţia şi de gustul publicului său. Într-un act de cultură, public şi artist se acomodează unul cu celălalt şi se modifică deopotrivă.

Consumatorul de artă trebuie adus pe calea realelor valori ieşindu-i în întîmpinare, nu făcînd abstracţie de el.

Poate că nu este lucrul cel mai simplu, poate că de multe ori eşti obligat sa iei din nou totul de la început. Dar ştiu că se poate.

Doina Berchină

FILM

Agendă (III)

Ciprian Porumbescu. Eroii interiori, mai ales cei ce s-au trăit în realitate cronicile cinematografului, rămîn întipăriţi, cel puţin în memoria unei generaţii, aşa cum au fost relevaţi pe peliculă de un regizor sau altul. Este onoarea şi riscul pe care şi le ia biografia romanţată. Ceea ce ne propune Gheorghe Vitanidis este o caligrafică evocare, în care personajul îşi parcurge etapele încercărilor în sera, din capul locului asigurată de succes, a afecţiunii publicului. Nefirescul apare şi acolo unde desfăşurarea obişnuită este supradimensionată cu momente de fast exterior, cu decoraţii de oratoria care stagnează participarea şi ridează emoţia. Eroul este pus să se mişte printre frumuseţi care nu-l îndepărtează; apariţii de soare pe [illegible] de margarete, ramuri de magnolia şi vişin japonez (?), coruri bogat armonizate, hore ale unor ansambluri profesioniste (contribuţia în sine a operetelor Golopen şi Kostrakiewicz este, însă, cu totul lăudabilă). Nu lipsesc nici neglijenţele flagrante. Ilinca, ochesă ţărancă bucovineană, are unghiile lăcuite, iar versurile eminesciene invocate sînt, toate, ulterioare acţiunii. O distribuţie de gri şi diverse debuturi promiţătoare ne măresc regretul că o desfăşurare atît de amplă de energii a fost minată de [illegible], de plăcerea [illegible] şi muzicalului, de balansul între mijloace. [illegible] poate fi observaţia trece de cazul acestui film-omagiu) mai multă simplitate, un tip de eroism mai discret, mai potrivit cu personalitatea eroului.

•

Acea pisică blestemată. Formulele artei par epuizate, totul pare spus, auzit, gustat şi văzut. Pînă cînd Robert Stevenson are (în 1965) ideea să implice un motan în intriga unei afaceri poliţiste. E cu totul altceva decît dacă detectivul ar fi Sidney Poitier sau Sean Connery. Condiţia este însă ca pisoiul să atingă un minim profesionalism (ceea ce se şi întîmplă). Rezultă 120 minute de distracţie poliţistă, întreţinută de [illegible], cu suplimente de virtuozitate. Pisica este suficient de dramatică şi surprinsă, iar actorii reuşesc să întreţină tot timpul filmul acestei copilărisme animaliere de tip Walt Disney.

...De unde, unii pot trage concluzia că arta filmului mai are multe căi neexplorate [illegible] posibilităţile ei de montaje în [illegible] teme de divertisment sînt practic infinite. Există, într-adevăr, atîtea reţete excelente, atîtea metode de bucătărie economică din care se poate inventa ceva prin condimente se schimbă gustul celei mai sărace mîncări, încît [illegible] din acest punct de vedere, este asigurat.

Romulus Rusan

MUZICA

Consecvenţă stilistică

Prezent cu două lucrări, la distanţă de cîteva săptămîni, pe afişul Radioteleviziunii şi al Filarmonicii, Mihai Moldovan îşi reconfirmă prolificitatea şi, referindu-ne la reacţia niciodată neglijabilă a publicului, popularitatea. Prima, credem, încercare a sa în domeniul operei (în realitate oratoriu, prin absenţa personajelor, prin decupaj mai degrabă liric decît epic) a fost cîntată într-o seară puţin prielnic aleasă, de orchestra R.T.V. (în aceeaşi seară în Bucureşti se desfăşurau patru concerte). Opera-frescă „Trepte ale istoriei" declină un scenariu condiţionat de rememorarea subiectivă, dar, ca esenţă şi semnificaţie, proprie unui mod unanim şi adînc de simţire patriotică, a trecutului, o punere în scenă a continuităţii de personalitate naţională, pe de o parte sub aspectul ei dedus, poetic, transfigurat, pe de altă parte încorporată în momente de faptă semnificativă, înşiruite cronologic.

Acest paralelism de planuri (abstracţia metaforică şi acţiunea istorică, două nivele de generalizare în reconsiderarea trecutului) caracterizează organizarea compoziţională a piesei, văzută în independenţa a două structuri, extrapolarea lor subzistînd în intonaţie, timbru, densitate, procedee şi chiar în sursa sonoră, în materialitatea provenienţei auditive. Ceea ce am numi ideea poetizată a specificului naţional îşi află realizarea sonoră pe o bandă pe care, cu trei interpreţi şi cu o ascensiune gradată a interesului construcţiei, autorul sugerează permanenţa particularităţilor, constanţa sentimentului patriotic, ajutîndu-se cu mijloace ce merg de la timbrele instrumentelor folosite şi pînă la repetabilitatea liniştitoare a unei intervalici restrînse. Cealaltă acţiune muzicală, desfăşurată sub ochii noştri era o suită de gesturi sonore, de blocuri aproape autonome (momente istorice muzicalizate), suspendate de bandă şi intrînd, parcă involuntar, în interacţiune cu ea. Procedeul acesta de structurare a discursului caracterizează mai multe lucrări actuale, iar aplicarea sa programatică aici este ingenioasă. În condiţii de accesibilizare, de transmitere nemediată a intenţiilor, admirăm consecvenţa cu care compozitorul îşi reinventează procedeele.

Cu puţină vreme mai tîrziu, piesa „Proverbe şi ghicitori" inclusă în concertul de săptămîna trecută al Filarmonicii, îl alinia pe Mihai Moldovan printre compozitorii preocupaţi de muzica dedicată celor mai mici ascultători şi practicanţi, şir în care numărul membrilor nu este prea mare. Adresîndu-se copiilor, compozitorul şi-i doreşte interpreţi şi destinatari ai operei, din înclinare spre o didactică paternă, vrînd să împace limitarea firească dictată de vîrsta executanţilor şi obişnuirea acestora cu sistemele mai noi de notaţie, cu rezultatul sonor mai puţin ofilit prin reeditare. În această voită restringere a procedeelor, sau, mai bine zis, în virtuozitatea depăşirii ei, stă interesul piesei. Construcţia, cu secţiuni bine delimitate, ne apare aici ca singura posibilă, datorită fragilităţii materialului precar autoimpus. Tendinţa spre microstructuri mută preocuparea compozitorului înspre găsirea unor alternante [illegible] pregnante. Rezultă o claritate, o simplitate cubică a formelor — imagini inspirate ale unei naturi foarte muzicale. Corul de copii al Radioteleviziunii s-a adaptat dezinvolt partiturii, pentru el cu totul neobişnuită, impresionînd prin mobilitatea, transparenţa glasurilor, imposibil de regăsit la altă vîrstă.

În acelaşi concert, Igor Oistrah a prezentat o valoroasă şcoală violonistică. Tehnica sa este bine pusă la punct, dar gustul s-a voalat în servituţi romantice, care puteau fi evitate chiar şi în concertul de Paganini.

Simfonia de Cesar Franck, de mulţi şi de mult contestată, a încheiat concertul într-o interpretare cu adevărat remarcabilă. Dirijorul Emil Simon i-a dat o forţă implacabilă, o densitate de organism autonom, care pare că există şi se autodezvoltă independent. Am fost tentaţi să simţim că existenţa simfoniei nu este întîmplătoare, am crezut în importanţa naşterii unor pagini antologice, fără de care istoria muzicii ar fi fost într-adevăr văduvită.

Costin Cazaban

Sculptură de DAN COVĂTARU

SPORT

În căutarea punctului pierdut

Prin victoria, preţioasă, dar absolut normală, obţinută la Tirana, „tricolorii" au trecut în fruntea grupei a IV-a europene din preliminariile campionatului mondial '74. Şi din acest moment jucătorii noştri nu mai au altă alternativă. Au trecut în frunte, acolo trebuie să rămînă. Cum au căzut mai jos, au şi ieşit din cursa pentru München, adică din trenuleţul acela de aur în care se vor urca la anul, din lumea întreagă, ghetele cu şuturile cele mai puternice şi pasele cele mai precise. Lupta pentru cele 16 locuri ale turneului final (de fapt, ca şi-n istoria cu apostolii, cele 16 locuri disputate sînt doar 14, deoarece gazdele — R.F.G.-ul şi Brazilia — campioana în curs se califică din oficiu) este în toi, şi de-abia la toamnă tîrziu se vor cunoaşte toate echipele calificate.

În aceste mici campionate interţări un singur loc contează, primul, restul clasamentului nemaiavînd decît o valoare simbolică, o valoare de arhivă. Cine cîştigă merge mai departe.

Şansele noastre, mai mari la început, atunci cînd s-au fixat grupele, s-au subţiat pe parcurs şi asta datorită celebrului meci nul de la Helsinki, pregătit cu atîta migală şi pricepere de fostul antrenor al naţionalei.

Seria în care am căzut noi este poate una dintre cele mai slabe (şi am văzut cu ochii noştri duminică la televizor ce-nseamnă o bătălie aprigă — este vorba de meciul Bulgaria — Portugalia) dar din păcate am călcat strîmb din plecare.

Pe Valentin Stănescu nici duşmanii lui nu-l pot numi un moştenitor fericit. Predecesorul său, după ce şi-a făcut socotelile şi i-a predat gestiunea, a observat că lipseşte un punct. Cel de la Helsinki. Şi fără el, fără punctul necesar, viaţa de antrenor devine un calvar. Tot ce face acum Valentin Stănescu (asistat de Robert Cosmoc) este să-l găsească, să-l recupereze. Goana lor am numi-o deci, în căutarea punctului pierdut. Albanezii şi finlandezii în fotbal sînt doar elevi de primară. Şi nu dintre cei mai silitori. Singura echipă cu adevărat pe măsură şi ca atare rivală la calificare ar fi R.D.G.-ul.

Decişi şi porniţi pe cîştig, au intrat pe teren la Tirana jucătorii noştri. Şi spre satisfacţia lor şi-a noastră, au obţinut victoria la un scor ce nu suportă îndoieli.

Meciul în sine (urmărit şi de noi Miercuri pe micul ecran) a fost mediocru, însă, ce-i drept, cei ce-au excelat în mediocritate au fost gazdele. Meritul principal al jucătorilor noştri este acela că nu le-au urmat exemplul. Au jucat simplu, cu hotărîre, pentru victorie. Şi-au obţinut-o. De aici şi pînă la a transforma totul în triumf mi se pare un drum lung. Pe care însă cîţiva l-au parcurs cu dragă inimă.

Un coleg, cunoscut prin dragostea neţărmurită ce-o poartă vorbelor umflate, adunate din emisiunea „Noapte bună copii", cu această ocazie s-a întrecut chiar pe sine. La un moment dat, ne-a anunţat dînsul, s-a spulberat o legendă. (Cel ce-a distrus legenda fiind Ţarălungă). Chiar aşa, un şut tras de Ţarălungă să spargă o legendă, este cam mult. Dar trecînd peste orice comentariu, păstrînd proporţiile reale, trebuie să adresăm felicitările noastre echipei ce-a evoluat la Tirana, şi să le cerem ca-n ultima Duminică a acestei luni, pe 27, în meciul cu R.D.G., punctul acela pierdut, de care vorbeam mai înainte, să fie găsit şi aruncat pentru totdeauna în traista noastră.

Radu Dumitru

O gramatică a limbii române în suedeză

Orașul Lund este renumit prin istoria sa, țesută în jurul Catedralei — vechi centru spiritual al Danemarcei și al sudului Suediei — și prin Universitatea sa, datînd din secolul al XVIII-lea. Pentru specialiștii în limbile romanice, orașul Lund mai înseamnă însă și locul unde trăiește și lucrează unul dintre cei mai mari lingviști contemporani, Alf Lombard. Romanist celebru și românist de prestigiu, Alf Lombard, vechi prieten al țării noastre, membru al Academiei R.S.R., și doctor honoris causa al Universității din Cluj, a creat la Institutul de romanistică al Universității din Lund o adevărată tradiție a studiilor de limbă română. Intr-adevăr, de zeci de ani, de cînd se preocupă de limba română, profesorul Alf Lombard militează pentru ideea după care nu este posibil ca un romanist să aibă o vedere de ansamblu asupra limbilor romanice fără a cunoaște situația specială a românei, singura reprezentantă actuală a latinității estice, limbă calificată de un alt mare romanist (și slavist) al Nordului — de data aceasta finlandez — V. Kiparsky, drept „cea mai interesantă din punct de vedere lingvistic din Europa".

După numeroase lucrări consacrate limbii române, dintre care menționăm aici numai două, fundamentale, **La prononciation du roumain**, Uppsala (1935) și **Le verbe roumain**, Lund, I, 1954, II, 1955, Alf Lombard a publicat la începutul acestui an, în editura Gleerup din Lund, prima gramatică a limbii române scrisă în limba suedeză, **Rumänsk grammatik**. Trebuie precizat că această excelentă lucrare, cu un titlu atît de modest — se poate observa că toate cărțile sau studiile semnate de Alf Lombard se caracterizează printr-o imensă simplitate — poate servi ca manual de limba română nu numai pentru suedezii care se interesează de limba română, dar și pentru doritorii de a deprinde româna și din alte țări nordice, Danemarca și Norvegia, vorbitori ai unor limbi foarte apropiate între ele.

Lucrarea de față este rodul unei îndelungate și asidue perioade de elaborare în care autorul a utilizat, pe lîngă bogatele sale cunoștințe de limbă română, o mare cantitate de material bibliografic și adevărate „anchete" lingvistice, pe viu sau prin corespondență, cu numeroși români, cei mai mulți lingviști.

În acest compact volum de peste 400 de pagini, Alf Lombard supune unei noi analize structura gramaticală a limbii române din perspectiva învățării ei de către popoare germanice nordice. Lucrarea prezintă, într-o formulă originală, principalele probleme ale românei. Potrivit concepției conform căreia limba reprezintă o unitate, Alf Lombard dovedește că nu ține cu tot dinadinsul la separarea, de ordin metodologic, între morfologie și sintaxă. Pentru autorul nostru, formele în limbă nu au înțeles în afara valorilor lor de întrebuințare în limba vorbită. De aici senzația de perfectă „îmbinare", de „întrețesere" între cercetarea formelor și studiul combinațiilor în enunțuri. Nu lipsesc din **Gramatica română** a lui Alf Lombard nici indicațiile (atît descriptive cît și istorice) privitoare la fonetică, la pronunțarea limbii române (notarea accentuării cuvintelor românești citate este o inovație binevenită), la formarea cuvintelor, la sensurile lexicale etc. Evident, atent în special la dificultățile pe care le prezintă româna pentru vorbitorii străini, Alf Lombard stăruie în **Gramatica** sa asupra articolului, a prepozițiilor, asupra sintaxei numelor proprii, asupra celor mai frecvente grupuri binare, etc.

Autor, în 1956, al unei lucrări în care limba română era definită drept „cea mai puțin fixată dintre limbile romanice", Alf Lombard studiază sistemul gramatical al limbii române din aceeași prismă; astfel el insistă asupra particularităților românei (alternanțele fonetice, raporturile între formele de singular și de plural la nume în special, paradigmele verbale, frazeologia etc.), stabilește relațiile între „normă" și „excepție", subliniază atît ezitările limbii cît și posibilitățile ei multiple de a exprima aceeași idee.

Alf Lombard subtil cunoscător al limbii noastre înregistrează frecvent în **Gramatica** sa, făcînd cuvenitele precizări, unele aspecte regionale, arhaice, familiare sau neologice ale românei. Din motive legate de economie de spațiu, dar și din dorința de a oferi în **Gramatica** sa imaginea limbii „vii", autorul nu recurge prea des la exemple din literatură, dar aproape fiecare situație lingvistică este ilustrată printr-un scurt context semnificativ, aparținînd limbajului vorbit (cîteodată chiar în exemplificarea declinării sau a conjugării sînt utilizate construcțiile, nu formele independente).

Ar fi binevenită o traducere în limba română a acestui important volum — a cărui valoare teoretică, pentru lingvistica generală, se cere subliniată —, traducere menită să dezvăluie limba română dintr-un unghi încă necunoscut, din punctul de vedere al unui savant a cărui limbă maternă nu este româna.

Această ultimă carte a lui Alf Lombard — vastă panoramă a aspectelor de bază ale limbii române — reprezintă o încoronare a activității unui reputat specialist și un omagiu adus limbii noastre pe care eruditul lingvist o slujește în îndepărtata Suedie cu un rar devotament și cu o caldă afecțiune.

Florica Dimitrescu

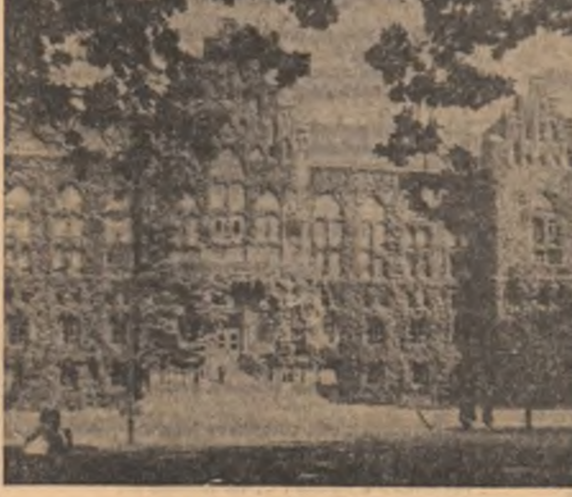

Biblioteca Universității din Lund

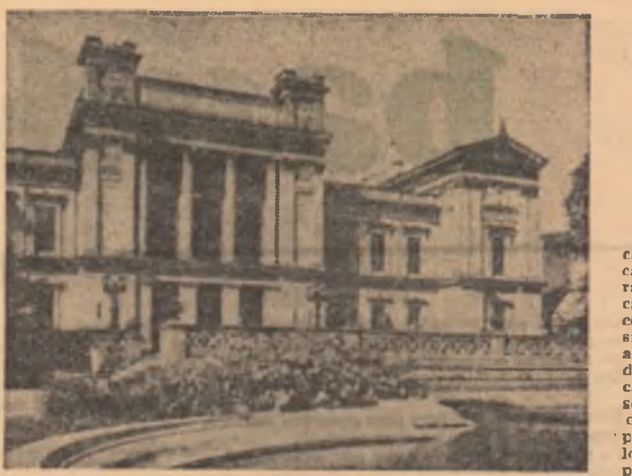

Universitatea din Lund

DOINA-EMILIA MARTIN

De nuntă

Și țipătul păunului meu
a spart
toate oglinzile
și am rămas doar noi
noi doi eterici
noi singurii moștenitori
ai unei bătrîne
și generoase clipe

Atunci cînd...

Cînd vraja fluierului
mă îmbrățișează
și-mi vine să joc,

Cînd, privind pierdută
în adîncimea nopții
mă arde nesăbuitul luceafăr,
ce-mi rămîne de făcut
decît să nu îmbătrînesc ?

Și rătăcind în pustiu
jelindu-l pe Enkidu,

cred că am pierdut din
însemnele timpului
și-această singură bănuială
se-ascunde în șoaptele nopții
de smoală.

Primăvară

Te-am așteptat
rătăcită în albe nemărginire
și am știut că mătasea
degetelor tale
îmi va încălzi inima înfrigurată
iar cîntecul tău
va inunda toți nuferii
și voi păstra
doar taina imaculatei lor
respirații

cronica traducerilor

Iovan Hristic
interpret al modernității

Una dintre cele mai interesante lucrări publicate în colecția de eseuri a Editurii Univers este cartea criticului iugoslav Hristic, **Formele literaturii moderne**. Lipsește o prefață lămuritoare care să ne spună cîte ceva despre acest autor, contemporan cu noi, dar eseul se recomandă singur încă de la primele pagini. O deosebită acuratețe a expunerilor și un limbaj cît se poate de accesibil te invită la o lectură de-a dreptul captivantă. Trebuie să mărturisim că numeroasele eseuri despre întîmplările literaturii moderne au început în ultima vreme să ne cam plictisească. Uimirea unor critici, esteticieni, filozofi, psihologi, sociologi — pentru a nu-i mai pomeni și pe magiștrii unor noi discipline de graniță — s-a lățit excesiv.

Cu adevărat specifică pentru epoca noastră este numai amploarea acestei situații, întrucît la timpul lor filologii alexandrini nu erau mai puțin specioși sau mai puțin rafinați. Este normal ca în această situație să apară tot mai multe încercări de sistematizare, iar metodologia criticii literare are destule șanse să devină disciplină independentă.

Spre deosebire de creația literară înțeleasă ca ficțiune, în istoria cercetărilor literare indicele de desuetudine pare a fi mai mic. Un poet care-l preferă pe Trakl are prin chiar această preferință motive suficiente să nu iubească poezia parnasiană, de exemplu. Dar un critic, să zicem structuralist, oricît s-ar pronunța el de mult împotriva academismului lansonian, are totuși de cîștigat suficiente lucruri din lectura cunoscutului universitar. Încercările de a elabora sistematizări, cum este cartea lui Hristic, sînt în același timp și lucrările care surprind cel mai bine dominantele spiritualității criticii literare, pe lîngă cele ale literaturii ca ficțiune.

Autorul iugoslav este prudent. El cunoaște pericolele discuțiilor prea generale, alunecările în divagații sau, din contră, tendința exagerată de a schematiza. Spiritul său intransigent duce o permanentă luptă cu truismele care au intrat în obișnuința noastră, revitalizează forțele latente ale unor adevăruri banalizate. Incursiunile în istoricul unor concepte și al unor forme sînt tot atîtea demolări ale convențiilor. Despre chestiunea mimesisului, despre frumosul estetic, despre formele ritualice ale literaturii, Hristić preferă să vorbească strîns, cu spirit de ordine, cu un entuziasm cenzurat, aproape sceptic. O tendință istoristă și una comparativistă sînt mai ușor de observat la acest estetician care este însă dușmanul estetismului. „Frumosul nu poate exista în deșert, ci doar în istorie. În deșert nimic nu este nici frumos, nici urît, iar eroarea criticilor moderni constă în faptul că vor să-și înceapă investigațiile în deșert, fără să observe că orice estetică și orice critică încep în muzeu și în antologie". Acuzația de rigiditate lăsată asupra esteticilor ultratehniciste vine din partea unui estet care cunoaște și stăpînește bine aceste unelte. El știe că există adevăruri estetice, dar, fără să mărturisească direct, știe și că este de mai mare importanță modul în care diverse epoci pot sau nu pot să-și actualizeze asemenea adevăruri. Despre valorile literare ca valori în istorie a vorbit, spre exemplu, și Maiorescu, cu idei preluate la rîndul său din Hegel. Dar iată cît de important este momentul cînd sînt reactualizate principiile, bunăoară acum, cînd rezultatele mai tradiționale ale istoriei literare, au extins vălul vetust asupra principiului în întregime.

Hristić nu dorește însă cituși de puțin să condamne spiritul criticii literare; din contră, el vede în marea dezvoltare a formelor de critică afirmarea adevărului că aceasta a devenit „expresia supremă a ideii noastre despre artă, tipul fundamental al activității de creație din zilele noastre". Aceasta nu este o afirmație întîmplătoare și cu atît mai puțin părtinitoare. Nu poți să nu-i dai puțină dreptate atunci cînd ajunge să spună că „cele mai originale texte ale literaturii moderne sînt textele critice". Căci dacă literatura în sine, ficțiunea literară adică, s-a preocupat mai mult de distrugerea vechilor forme, critica a ridicat cu răbdare nenumărate eșafodaje teoretice, a construit, iar demolările din sectorul ei au rămas la drept vorbind mai mult răbufniri nefinalizate. Pe temeiul unor idei asemănătoare, și Hristić punctează în mai multe locuri, recunoscînd pînă la urmă în critică „forma cea mai desăvîrșită a civilizației cărții, civilizația cititului". Interesant că în mult discutata problemă a **creativității** criticii literare, după acest autor nu critica s-a apropiat de literatură, ci formele literare au pătruns în zonele criticii. Dovadă proza analitică a lui Proust, romanele lui Thomas Mann, **Ulysses al lui Joyce, Țara pustie** de Eliot etc.

În altă dispută, despre dispariția artei, Jovan Hristic alege o conduită independentă. De fapt marea sa independență rezultă din calmul și firescul cu care sînt cercetate ideile. Criticul intră cu curaj în cele mai bătătorite terenuri, și nu de puține ori găsește drumuri mai drepte, ca de exemplu în acest capitol — „civilizația tehnică și problemele artei moderne". Se afirmă aici că „prin însăși esența sa, arta nu poate să nu se afle mereu în primejdie; viața ei este constituită din continue mutații și totdeauna se poate găsi cineva pentru care acestea să reprezinte o primejdie de moarte, precum și cineva pentru care ele să reprezinte însănătoșirea artei". Se prea poate, așa cum spune același autor, ca pentru unele forme de artă modernă să nu avem majoritatea dintre noi forme adecvate de percepție. Cei care nu iubesc formele artei moderne, de fapt nu posedă simțurile noi pentru perceperea noilor limbaje.

În plină desfășurare a formelor artei moderne, critica dovedește niște curioase oscilații de gust. Uneori sînt licitate numai formele moderne, în temeiul ideii că acestea ar vehicula mai multe idei (părerea justă a autorului este că ideile de bază ale unei epoci sînt extrem de puține). De pildă, noul roman este inferior celui clasic datorită unor dovezi aproape științifice. El este mai îngust, mai sărac. Grillet, bunăoară, „a renunțat dinainte la un număr uriaș de lucruri pe care Tolstoi a încercat să le cuprindă în romanele sale, și să le facă astfel posibile în literatură". Celălalt aspect este exagerarea paseistă. Umilința în fața clasicității timpurii poate să ascundă însă, foarte adesea, un fals pietism. Altoirile culturale forțate nu au dat niciodată roade căci, așa cum se remarcă în această carte „cu cît mergem mai departe, numărul de învățături pentru prezent nu este tot mai mare, ci tot mai mic, iar trecutul devine doar un domeniu abstract în care așezăm tot ceea ce simțim că lipsește în mod tragic prezentului. Nu este greu să descoperim ce am pierdut, dar este cu mult mai greu să înțelegem sensul a ceea ce avem".

Toate aceste idei, de o remarcabilă limpezime, conduc spre încercarea de a determina în critica literară criterii mai constructive pentru niște forme literare cărora li s-a exagerat rolul și importanța distructivă. „Epoca eroică a literaturii moderne, în care orice text nou apărut ne încînta în primul rînd prin noutatea sa, a luat sfîrșit" — declară chiar din primele rînduri acest critic. Întrucît arta nu o să dispară, iar formele literaturii vor produce în continuare opere, care rămîne atunci problema de căpătîi ? Hristić nu ezită să accentueze ideile sale sănătoase, și pe drept cuvînt se întreabă „ce vom fi gata să numim artă, respectiv în care dintre formele literare vom putea să descoperim elemente de comparație cu marile opere ale literaturii clasice și ce forme rezistă cel mai bine la această probă" ?

Singura exagerare de care poate fi acuzat este răspunsul ce se întrevede, evaziv, la întrebarea de mai sus. După Hristić formele cele mai înalte, mai universale ale literaturii moderne, singurele deocamdată care ar rezista la numita comparație, le dețin critica literară și discursul filozofic. Ceea ce este asemeni unei plase cu ochiuri exagerat de mari, în care se poate prinde numai peștele cel mare, prea rar ca să asigure masa pescarului. În speranțele sale, ușor trădate, lui Hristić îi scapă de fapt literatura. E adevărat însă că pledoaria lui cea mai pătimașă vizează un gen aparte, un gen complex de spiritualitate literară; în forme care să conțină ce-i mai bun din formele tradiționale ale criticii, ale ficțiunii literare, ale filozofiei, eseului etc.

Fără îndoială că pentru mulți cititori, cartea acestui inteligent critic este o plăcută tovărășie.

Dinu Flămînd

itinerar psihologic

Stil și persoană

Se vorbește de mii de ani despre puterea cuvîntului și aceasta este o enormă confuzie. Cuvîntul, prin el însuși, nu înseamnă nimic, așa cum o pînză de petrol în profunzimile geologice nu are nici o valoare. Verbul, verbul nud în afara edificiului contextual este o abstracție ca și senzația și poate abia un paragraf într-un dicționar. Impersonal, cuvîntul nu poartă nimic, nu va șoca, nu va alege.

Mai tîrziu a fost înțeles simbolul. El a unit sub semnul lui (să-mi fie iertat jocul de cuvinte) totalitatea științelor omului, le-a conferit autonomie și scrisori de noblețe. Banul este un simbol și întemeiază economia. Visul este un șir de simboluri și întemeiază psihanaliza. Cuvîntul este încărcat de simbol, este semnificant și ca atare întemeiază știința limbajului. Tot atîtea hiszoane într-un mare turnir care nu încetează niciodată, pretutindeni unde e omul.

Căci simbolul este heraldic. Săbii cu unul sau mai multe tăișuri, sipete cu bijuterii, luna, soarele, pruncul înfășat care doarme zîmbind în leagăn alcătuiesc un lung catalog impersonal în care din cînd în cînd vine să se insere cîte un simbol individual, pe lîngă celelalte palid, cenușiu, neclar. Prin simbol, așa se crede azi, noi nu vorbim ci sîntem vorbiți în limba neînțeleasă, în murmurul confuz care face să se ciulească urechile bănuielii și deschide porțile tălmăcirii. Împrumutat de istorie unui strat mult mai adînc în care se implîntă rădăcinile antropogenezei. Simbolul este simbolul neputinței noastre de-a ieși din condiția unui determinism care ne țintuiește — ca pe războinicii barbari în taberele lor în fața cetății inexpugnabile.

Abia stilul începe să promoveze ceva din libertatea persoanei. Stilul este emergența unui ceva dintr-un altceva, nu o simplă orînduire a simbolurilor ci tensiunea limbajului și a imaginilor către un ce genuin niciodată pe deplin atins. Dar chiar așa, eșuat cum este, el ne oferă singura mărturie posibilă a originalității. Prin stil personajul nu ni se mai oferă ca un simplu intermediar între două obiecte ci ca el însuși.

Un bărbat încă tînăr îmi povestea un vis. Se găsea așezat în fața unei mese lungi, înfățate în alb, pe care stătea o frunză tînără, cu nervurile bine exprimate. Cu un stilet foarte fin tăia mici margini ale frunzei care, de îndată ce erau desprinse, se răsuceau ca foile unei țigări (dar parcă și cu mișcarea chinuită a unei rîme lovite de sapa țăranului) și apoi dispăreau printr-o inexplicabilă evaporare. Frunza, prin efectul acestei chirurgii, se mutila și în aceeași măsură atenția visătorului se muta tot mai mult către ea iar micile foi-viermi deveneau din ce în ce mai nesemnificative. În cele din urmă rămînea numai pețiolul, umila codiță ușor curbată. Vîrful ei perfora o minusculă gaură pe fața de masă imaculată — și restul vegetal pierea prin aceeași evaporare. Cu un mic ciocan de argint omul începea să lovească orificiul care își reducea dimensiunile treptat și în cele din urmă perfecta continuitate a albului se restabilea. În acel moment o voce din afara imaginii, o voce gravă dar și încărcată de emoție rostea: „ce tragedie !" Și visul se termina.

Nu am intenția să mă încarc aici cu sarcina de-a „interpreta" acest vis. A interpreta, adică a găsi un alt sens sub aparență. El exprimă poate nostalgia restabilirii unei stări inițiale, o virginitate; dar numai prin focul și sabia acțiunii — și acesta poate fi desigur chiar subiectul unei tragedii. Ceea ce mă interesează mai mult este că dincolo de „problema unei vieți" se deschide către noi perspectiva unui stil. Un om ne vorbește aici cu tot ce are mai propriu și mai esențial. Minuția disecției, entuziasmul înduioșat în fața organizării subtiri a obiectului natural, perpetua piere, metamorfoza în nimic ni se revelă aici ca trăsături constante, ca tot ce este mai adînc și mai pur el. La fel, minuscula rană produsă în omogenitatea de lapte a suprafeței indică scrupulul întărit mai departe în încercarea de-a restitui cu un instrument prețios netezimea un moment deflorată. Dar această anulare a acțiunii, întoarcerea ei în neantul albului este în modul cel mai strict o tragedie, în același timp o crimă și depășirea ei în indiferență, catarsis. Dacă interpretarea clasică a visului speră să reconstituie analele și istoriile unei vieți, analiza lui stilistică este ca o penetrantă aqua-forte în care personajul se oferă în esențialitatea lui. Acest lucru devine în cazul de față și mai evident dacă aflăm că el este un stilistician și că, deci stilul este stiletul său așa cum ne mărturisește visul.

Ceea ce este izbitor este tocmai faptul că rădăcina unei asemenea scriituri este anterioară culturii. Este o premisă a omului care fabrică în inconștientul lui, prin legi prestabilite, miniaturi stilistice. Printr-un efort care el singur este originar se nasc din adîncurile impersonalului alcătuiri care numai ele spun ceva despre persoană. Proces care, în sine, este total neresponsabil și care, în ciuda tendinței spre nivelare ce amenință permanența ființei va duce la organizarea unică a unui stil. Heraldica simbolului devine altceva, o marca cu o morfologie mereu nouă, ireductibilă la cîmpuri și ecusoane. Zac în ea biologia, istoria dar ea nu este nici una nici alta ci efortul mereu reluat de a degaja o autenticitate.

În expresia stilistică se simte coroziunea unui principiu malign. Ea utilizează tehnologii pe care i le pun la dispoziție viața, materiale pe care le-a produs istoria. Dar în același timp, împotriva acestora luptă și palpită individualitatea cea mai strictă. Ea refuză ceea ce aparține altuia (sau unui domeniu eteronom) dar în același timp este silită să folosească această proprietate străină ca pe un teren de vînătoare și o hrană. Pentru a relua exclamația visului: ce tragedie ! Există un oportunism al stilului, al omului atunci cînd îl creează. El trebuie să folosească ceea ce nu îi este propriu pentru a exprima proprietatea cea mai absolută. Și acest zbucium se reflectă în stil. De aceea el este remușcare perpetuă. Ca și în visul frunzei insul sculptează un material pe care nu-l posedă și trudește pentru o cauză pe care gestul său o abolește. De aceea el se va strădui să șteargă urmele sacrilegiului însă în același timp va resimți această strădanie ca pe o supremă și tragică lașitate.

Închis în sine însuși, în necomunicare, stilul este autotoxic, coroziv, malign. Nelegitimitatea lui e flagrantă și transpare în fiecare clipă. Trădare și în același timp afirmare de sine, el nu poate ieși din ambiguitate. De aici acel **Tel qu'en lui meme enfin l'eternité le change** prin care poetul nădăjduiește să-și atingă în fine miezul în puritatea inexpresiei. Iluzorie mitologie ! Căci preludiile se deschid către neant.

Dar noi nu existăm singuri. Și acest adevăr primar este salvarea noastră din moboreală. Rostirea are o adresă și primește un răspuns. Pentru că eu îți vorbesc îmi ofer o unică șansă și speranța ieșirii din rușinea stilului. Dacă vorbesc, scap de tirania vieții care mă trage în mine și mă propulsează, pulverizîndu-mă, în trecutul gregar. Iar această comunicare este ea însăși o faptă de stil, căci vin înspre tine ca alteritate, mă dezghioc dar fără să mă macin. Cît de puțină informație despre mine poate conține informația ! Stil: mesaj încărcat de sensuri umane. Este singura putere pe care o avem asupra celuilalt. Te pot convinge șantajîndu-te, trezindu-ți speranța, umbrindu-te cu disperarea, dar în aceste împrejurări nu eu acționez asupra ta ci o virtuală dar brută materialitate. Dar dacă te măgulesc sau te umilesc ? Dacă te maimuțăresc sau te dezmierd ? Sînt eu dar în același timp sînt, fac, stil. Orice fascinație, dragostea, ura sînt iremediabil legate de el. Putem spune deci că ori de cîte ori există o influență sau o iradiere a persoanei ea nu se exercită decît prin stil, este putere magică ce se dezvăluie în actul unei incantații. Malignitatea stilului în solitudine se convertește într-o sacralitate a lui în actul comunicării.

În noianul de forțe de care sîntem duși și, slabi, putem manevra cîte ceva, stiletul subțire al stilului apare ca un rar privilegiu. El ne ajută să sperăm că sîntem noi înșine. Încetăm să fim intermediari și apărem în transparența devenirii noastre.

Ion Vianu

revista străină

● **TUT ANKH AMMON ÎN U.R.S.S.** Comorile lui Tut Ankh Ammon vor fi expuse în curînd la Moscova, Leningrad și Kiev. Potrivit unui acord încheiat între organismul egiptean al Antichităților și Ministerul Culturii din U.R.S.S., statul sovietic s-a angajat să verse guvernului egiptean echivalentul în ruble a două milioane de dolari pentru expoziție, care se va prelungi timp de douăsprezece luni, și să suporte cheltuielile de asigurare care se ridică la nouă milioane șaizeci de mii de lire egiptene.

● **FILMUL FRANCO-BRAZILIAN** „Jeanne la Française" — cu Jeanne Moreau în rolul principal — a fost selecționat de Institutul brazilian al Cinematografiei să reprezinte Brazilia la viitorul festival de la Cannes. Acest film a fost realizat în nord-estul Braziliei de regizorul Carlos Diegues.

● **LUCHINO VISCONTI SE REÎNTOARCE LA TEATRU**: el prezintă noua sa punere în scenă pe care a terminat-o cu „Old Times" de Harold Pinter. Luchino Visconti a pus să se construiască pe locul parterului Teatrului Argentina din Roma un fel de ring unde va fi jucată piesa lui Harold Pinter. Pe scena obișnuită a teatrului se vor instala fotolii destinate spectatorilor care vor veni să vadă cum evoluează cele trei personaje ale acestei comedii, interpretate de Valentina Cortese, Adriana Asti și Umberto Orsini.

● **LUIS BUNUEL A DECLARAT** că din cauza cenzurii nu va mai turna nici un film în Spania. Cenzura spaniolă a eliminat mai multe secvențe din recentul său film „Le charme discret de la bourgeoisie". „Numai în Spania se întîmplă ca mi se ciopîrțească filmele, a spus Bunuel. De aceea voi evita să mai filmez în Spania".

● **„NUNTILE"** ultimul film al lui Andrzey Wajda, a fost proiectat în prezența celebrului realizator polonez în avant-premieră mondială la un nou festival internațional al cinematografului de la Neapoli (30 aprilie—6 mai) care a fost dedicat anul acesta Poloniei. La această expoziție au fost prezentate douăzeci de filme de lung metraj și douăsprezece documentare și filme de desene animate. Printre acestea figurează cinci filme montate de Andrzey Wajda.

● **ANDY WARHOL ȘI PAUL MORRISSEY** s-au instalat la Roma, ca să pregătească în strînsă colaborare cu Enrico Job două filme de groază: „Carne pentru Frankenstein" și „Sînge pentru Dracula". La ultima sa expoziție în aer liber de la Veneția a prezentat cincisprezece imense statui din pîine, care, după ce au uimit pe vizitatori au potolit foamea turiștilor și a porumbeilor din piața San-Marco.

● **AL 5-LEA FESTIVAL INTERNAȚIONAL AL CĂRȚII** a avut loc între 2 și 7 mai a.c. la Nisa. Imensul hol al Palatului Expozițiilor a adăpostit standurile a [illegible] edituri din 36 de țări. Avînd drept scop principal să încurajeze întîlnirile dintre scriitori, editori și public Festivalul Cărții s-a caracterizat anul acesta printr-o participare record a țărilor străine.

● **ÎN CELEBRA CATEDRALĂ DIN FROMBORK** oraș în care a trăit și a creat Copernic se află o minunată orgă. Această orgă a fost construită în a doua jumătate a secolului al XVII-lea de către Daniel Nitrowski, în timpul restaurării interiorului Catedralei care fusese prădată de către armatele suedeze ale lui Gustav Adolf. Complet distrusă în timpul celui de al doilea război mondial, orga a fost reconstruită cu migală, astfel că în anul 1963 a putut avea loc primul concert în catedrală. Executată în stil baroc, această orgă care dispune de goarna spaniolă, avînd aproape aceeași înfățișare cu a orgii aflată la Catedrala regală din Toledo. Claviatura din lemn de trandafir de Japonia, numără 312 clape. În fiecare vară în catedrala din Frombork se organizează concerte.

● **SCRIITORUL KEMAL TAHIR** considerat ca unul dintre cei mai mari romancieri turci a încetat din viață în urma unei crize cardiace. Este autorul a cincisprezece romane și a numeroase poeme și nuvele care se ocupă în special cu viața satului sau zugrăvesc anumite momente din istoria contemporană a Turciei. Din pricina convingerilor sale democratice și progresiste Kemal Tahir a fost condamnat, în 1938, la doisprezece ani de închisoare, avînd aproape aceeași soartă ca și ilustrul său coleg Nazim Hikmet.

● **CIRCUL ACROBATIC DIN ȘANHAI** prezintă între 9 și 26 mai a.c. la Palatul Sporturilor din Paris, un spectacol de acrobații și jonglerii. Cincizeci de artiști vor prezenta aproximativ douăsprezece numere.

● **ÎN APROPIERE DE ODESA**, pe insula Berezeni, în zona de nord-vest a Mării Negre a fost găsită o scrisoare din Grecia antică, datată din sec. VI î.e.n., cea mai veche scrisoare elenă cunoscută pînă în prezent. Pe o placă subțire de plumb un oarecare Achaliodor îl roagă pe fiul său să se intereseze de anumite probleme comerciale. O expediție a Muzeului Ermitaj a reușit pe baza acestui text să stabilească nivelul dezvoltării comerțului din perioada respectivă și să obțină date prețioase în ce privește viața social-economică a societății elene din antichitate.

● **PEN-CLUB-UL POLONEZ** a organizat o serată literară pentru a comemora 300 de ani de la moartea lui Molière. Expunerile consilierului cultural al Ambasadei Franței și a profesorului Maciej Zurowski de la Universitatea din Varșovia, au avut ca temă „Influența operei lui Molière asupra dezvoltării teatrului modern".

● **CU OCAZIA MORȚII LUI PICASSO** — a fost deschisă o expoziție a operelor artistului din colecțiile Muzeului Național din Varșovia. Din această expoziție fac parte 31 litografii și 20 de farfurii de ceramică decorate și oferite de Picasso Muzeului Național din Wroclaw după Congresul Mondial al intelectualilor care a avut loc în 1948, și două alte opere legate de Polonia prin subiectul lor, îndeosebi un tuș reprezentînd o tînără poloneză și o litografie a capului unui deținut de la Auschwitz care rețin în mod deosebit atenția vizitatorilor. În afară de acestea alte zece stampe în culori (1956—1967) îmbogățesc tezaurul Muzeului.

● **SIMPOZIONUL FUNDAȚIEI HERBERT VON KARAJAN** care a avut loc la 25 aprilie la Salzburg, a fost consacrat următoarelor teme: Muzică și Medicină, Analiza sunetelor și viața muzicală, Comunicările muzicale așa cum se reflectă ele în analiza semantică și în încheiere întrebarea mult dezbătută „Intermediarele tehnice au modificat oare deprinderile auditive ?"

● **PRIMUL STUDIO AUDIOVIZUAL** al unui muzeu german s-a realizat la Muzeul ducelui Antoine Ulrich din Brunswick, grație unor donații. Pînă în prezent au fost făcute teste la Amsterdam și Bruxelles și a fost programat și Muzeul Luvru din Paris. Studioul german prezintă viața și opera lui Rembrandt. Din bogata colecție a muzeului vor putea fi admirate 6 tablouri ale pictorului, printre care celebra Scenă de familie. Vor fi de asemenea prezentate opere ale pictorilor Vermeer van Delft, Rubens, Van Dyck și numeroși pictori italieni, francezi și germani. Tehnica expunerii — care este calificată și ca „multiviziune", are ca principiu funcționarea simultană a șase proiectoare de diapozitive acționate electronic și cuplate cu o bandă magnetică. Muzeul ar putea deveni „a treia dimensiune" în difuzarea culturii, căci audiovizlunea și prezența operelor originale pot face mai ușoară interpretarea artistică.

s. p. v.

CORNELIA POPA: Peisaj (fragment)

baudelaire

Poeme

Binecuvîntare

Cind s-a plinit porunca puterilor supreme
Și-a coborit poetul pe-acest pămint scirbit,
Înspăimintata maică a aruncat blesteme
Cu pumnii strinși spre Domnul, și mila l-a stirnit :

— „Să fii născut mai bine năpircl otrăvitoare,
Decit la sinul rodnic să cresc rușinea firii !
Afurisită fie plăcerea trecătoare
Cind zămislii in pintec osinda ispășirii.

Cum numai mie, Doamne, mi-ai rinduit să știu
Cu ce dezgust bărbatul alături mă indură,
Și cum nu sint in stare s-arunc in focul viu,
Ca pe-un răvaș de taină, această stirpitură, —

Blestemul greu, pe care tu mi l-ai dat povară,
Întreg il voi intoarce pe-al rivnei tale plod,
Și-acest vlăstar nemernic l-oi răsuci, să-i piară
Veninul copt in muguri și nevărsat in rod !"

Ea balele miniei astfel și-le inghite,
Nepricepind dreptatea din veșnice porunci,
Și singură aprinde văpăile ursite
În iad să osindească uciderea de prunci.

Dar, privegheat in taină de-un inger nevăzut,
Copilul fără zestre, de soare se imbată,
Și-n ce-l dau să mănince, și-n ce-i dau de băut,
El află iar nectarul și-ambrozia curată.

De vorbă stă cu norii, se zbenguie cu vintul,
În cintec se desfată visind la drumul urii,
Iar Duhul Sfint, cu care colindă tot pămintul,
Il plinge veselia de pasăre-a pădurii.

Toți cei pe care-și varsă iubirea stau la pindă,
Ori, indirjite anume de calmul lui firesc,
Il cată pe cel vrednic durerilor să-l vindă
Și firea lor de fiară pe dinsul și-o călesc.

În piinea și în vinul menite lui drept hrană
Amestecă cenușă cu-ngrețoșat scuipat
Și toate ale sale sint lucruri de prihană,
Iar cine-i calcă-n urme se crede blestemat.

Își flutură dezmățul femeia sa prin piețe :
— „Fiindcă-i par frumoasă și lui icoană-i sint,
Străvechilor zeițe le-oi cere să mă-nvețe
Cum să sporesc in farmec sub aurit veșmint ;

M-oi îmbăta de smirnă, de nard și de tămiie,
De mir și de mătănii, de cărnuri și de vin,
Spre-a smulge celui care smerit se-nchină mie
Cinstiri ce doar puterii cerești i se cuvin !

Iar cind voi fi sătulă de glumele-mi murdare,
Această mină slabă se va pricepe cum
Să-nfigă-n pieptu-i unghii prelungi ca niște ghiare,
Și larg să iși deschidă spre inima lui drum.

Voi rupe-o de sub coaste și, caldă, singerindă,
Zbătindu-se ca puiul de pasăre răzleț,
O voi zvirli, să-mi satur cățeaua mea flămindă,
În pulberea-ntinată, cu silă și dispreț !"

La cerul care ține un tron de Impărat
Poetul nalță ochii și minii neprihănite :
Lungi fulgere, țișnite din duhu-i luminat,
I-ascund infățișarea mulțimii indirjite :

— „Mărire ție, Doamne, că m-ai lăsat să gust
Durerea ce ne spală de patimi și păcate,
Și-adapă pe cei vrednici cu preacuratul must,
Gătind impărtășirea din sfinta voluptate !

Din mila ta, poetul un loc de cinste are
În oastea fericită, printre făclii și candeli,
Și e poftit de tine la veșnica serbare
A cetelor de ingeri, de heruvimi și-arhangheli.

Dar știu că suferința e vaia ta cea bună,
Pe care să o fringă nici iadul nu mai poate,
Și că-s dator, spre-a țese sfințita mea cunună,
Și lumile să birui, și timpurile toate.

RAOULT : Frumusețea
(Muzeul de artă modernă din Paris)

Podoabele pierdute-n Palmira, scumpe scule,
Metale neștiute, și perlele din mare,
De mina ta-ncrustate, tot nu ar fi destule
Acestei diademe frumos strălucitoare ;

Căci au s-o impletească luminile din zori
Aprinse-n sfinta vatră de raza ne-nserată,
Din care, unda strinsă in ochii muritori
E doar oglindă ștearsă și-n veci înlăcrimată !"

Farurile

Grădini de lene, Rubens, și fluviu de uitare,
Culcuș de trupuri crude ce dragoste nu cer,
Dar unde viața curge și ne-ncetat tresare
Ca marea intre țărmuri și vinturile-n cer ;

Da Vinci, prea adincă oglindă-nnegurată,
În care numai ingeri frumoși, cu ochii mari
Și cu surisul tainic, privirilor s-arată
Din țara lor închisă de pini și de ghețari ;

Rembrandt, azil prin care doar geamătul străbate,
Împodobit de lemnul cu omul răstignit,
Pe cind dintre gunoaie cresc rugi înlăcrimate
Sub fulgerul iernatic din bezne izbucnit ;

Michel Buonarotti, tărim fără hotare,
Pe unde Cristi și Herculi se-mbină dinadins
Și mari stafii se-nalță în blînda înserare
Ca să-și deșire giulgiul cu brațul lor întins ;

Nerușinări de faun, mină de [illegible],
Tu care din lichele frumosu-l poți culege,
Nevolnic ce trufia se dovede amar,
Puget, ingindurat, pe-ai [illegible] rege ;

Watteau, un bal bezmetic de suflete alese,
Roind ca niște fluturi scăldați în scinteieri,
Decor pe care [illegible]
Și varsă nebunia-n vîrtejul de plăceri ;

Iar Goya, vis de groază în care se perindă
Prunci morți lăsați să fiarbă la ceas vrăjitoresc,
Copile despuiate și babe ce-n oglindă
Își trag ciorapi pe pulpe și demoni ispitesc ;

Și Delacroix, un iezer de singe plin, prin care
Trec îngeri răi sub umbra-nverzitului brădet,
Cind pe sub bolta tristă ciudatele fanfare
Ca un suspin de Weber, se strecoară încet ;

Aceste afurisenii, blesteme și plînsori,
Acest extaz, aceste Te-Deum-uri de slavă
Sint un ecou, în grea răsfrînt de mii de ori ;
Și inimilor noastre, cerească lor otravă.

Strigare repetată de mii de santinele,
Poruncă întărită prin mii și mii de guri :
Un far aprins deasupra a mii de santinele,
Un corn de vinătoare pierdut în mari păduri !

Aceasta este, Doamne, temeinica dovadă
A demnității noastre : mult arzătoarea jale
Ce se prăvale pururi pe-a anilor cascadă
Și moare lingă țărmul eternității tale !

Nevrednicul monarh

În mînăstiri, pe vremuri, pereții zugrăviți
Înfățișau icoane cu sfînta Întrupare.
Ce încălzeau simțirea din inșii pocăiți,
Sleită-n traiul aspru de post și închinare.

Pe cind semănătura lui Crist dădea în floare,
Monahi cu mare faimă, iar astăzi pomeniți,
Se foloseau anume de orice-nmormîntare
S-aducă slavă Morții cu psalmii lor smeriți.

— Mi-e sufletul o criptă, în care din vecie
Trăiesc și umblu, pustnic lipsit de vrednicie ;
Stau zidurile goale în s'uta-mi mînăstire.

O, lenevit călugăr ! cind voi putea să fac
Din bilciul care fierbe în duhul meu sărac
Lucrarea mîinii mele și-a ochilor iubire ?

Viața dinainte

Sub vastele porticuri mult timp am locuit
Cind se scăldau în flăcări din soarele de mare
Iar stîlpii drepți și falnici [illegible]
Cu grotele săpate-n bazalt la asfințit.

Rostogolite valuri, purtînd imaginea zării,
Uneau solemn și mistic, în chip neîntrerupt,
Puternice acorduri din cîntul lor [illegible]
Și raze vii răsfrînte-n priviri, de înserare.

Acolo mi-au fost date tihnitele plăceri
Înconjurat de ceruri și unde înspumate
Iar sclavi făr' de veșminte, cu trupuri aromate.

Răcoare-mi dădeau frunții cu foi de palmieri
Și scormoneau, sporindu-mi suspinurile grele
În taina dureroasă a lîncezirii mele.

Țiganii la drum

Un trib, stăpîn pe taina din cele nevăzute,
De ieri, cu ochii-n flăcări, pe drumuri a pornit
Cărînd pe umeri prunci și chipul lor cumplit
Stingîndu-l cupa plină a țițelor căzute.

Pășesc bărbații, sub lucirii armelor bătute,
Alături de căruța în care-s [illegible]
Pe-al lor, plimbînd prin ceruri doar ochiul amorțit
Și trist de amintirea nălucilor pierdute.

Văzînd cum trec, un greier din culcușu-i nisipos
Își încordează struna și cîntă mai frumos ;
Cybela, iubitoare, dă roadă mult sporită.

Din stîncă scoate apă și din pustiuri, floare
Spre-a-ndestula drumeții ce au din veac unită
Știuta-mpărăție a beznei viitoare.

Pedeapsa trufiei

Pe cind, în vremi de taină, duhovnicească plinită
Creștea cu spor de vlagă, cînd floare cu grădină,
Se spune că, odată, un mare cărturar,
— Ce aruncase-n inimi sleite sfîntul har,
Din negrele adîncuri răzbind să le cîntească ;
Și care se-avîntase spre gloria cerească
Pe drumuri fără seamăn, lui însuși ne-nțelese,
Trecute poate numai de Duhurile-alese. —
Precum un om pe culme, cînd spaima îl apucă,
Striga cu o trufie drăcească și năucă :
„Ți-am dat prea naltă treaptă, o ! micul meu Isus !
Dar dacă-n zaua-ți slabă eu lancea m-aș fi pus,
Ți-ar fi ajuns lucirea cu slava pe măsură
Și-ai fi rămas de-apururi o biată stirpitură !"

Gindirea lui cea dreaptă fugi atunci năvalnic.
Văpaia ei de soare se-acoperise sub zăbranic ;
Și neorînduiala căzu-n această minte,
O catedrală plină cîndva de vase sfinte,
Sub ale cărei bolte măreț sobor slujea.
Tăcerile și noaptea se-nstăpiniră-n ea,
Ca-ntr-un mormint pe care chei nu-l mai pot desface.

De-atunci, asemeni unor sărmane dobitoace,
Umblînd nătîng, cu ochiul stins celor din afară
Și fără a pricepe de-i iarnă ori e vară,
Murdar, urît ca lucrul tocit, și de prisos,
Stîrnea-n copii doar larmă, ocară și ponos.

Frumusețea

Frumoasă ca și visul cioplit în piatră sînt
Și sînul meu, la care toți află istovirea,
Ursit e să inspire poetului iubirea
Eternă ca natura și fără de cuvînt.

BAUDELAIRE în 1844
Desen de Emile Deroy

Tronez ca sfinxul tainic în azurul ne-nțeles ;
Pe inima de gheață port albul fecioresc ;
Mișcarea ce strămută contururi n-o iubesc,
Și nu știu ce e plînsul, și nu rîd niciodată.

Poeții, de-au să vadă ținuta mea măreață,
Rivnită și de bronzul artiștilor vestiți,
Își vor petrece-n studii severe-ntreaga viață ;

Căci am, spre a supune pe-acești îndrăgostiți,
Oglinzi ce mai frumoasă arată lumea toată :
Sînt ochii-n care veșnic luminile înoată !

Masca

(Statue alegorică în stilul Renașterii)
Lui Ernest Christophe, sculptor

Privim a florentină comoară de splendori ;
Un trup vînjos în care roiesc îngemănate
Noblețea și Puterea, dumnezeiești surori.
Femeia asta plină de haruri minunate
Divină-mbelșugată și gingașă ei,
Făcută-i să domnească în paturi mari, bogate,
Și să [illegible] la prinți și arhierei.

Tălmăciri de
AL. CERNA-RĂDULESCU

— Vezi zîmbetul acesta de fină voluptate,
În care îngîmfarea extazul și-l răsfață ;
Și ochii cu viclene chemări în unda lor ;
Și, încadrată-n vaaluri, această mîndră față
Cu trăsături ce strigă spre noi, triumfător :
„Sînt marea Desfătare, iubirea-mi dă cunună !"
Privește și-acest farmec răscolitor, sublim,
Ce-n ființa-mpărătească din gingășii s-adună ;
Să ocolim minunea, de-aproape s-o privim.

O, ce blestem al artei ! O, ce surpriză-amară !
Zeița înzestrată cu trup ispititor,
Pe umeri poartă două mari capete de fiară !

Dar nu ! e doar o mască, un mincinos decor
Obrazu-n care joacă un rînjet scăpărat,
Și vezi, chinuită groaznic, cum iese înainte
Cinstita frunte dreaptă, iar chipu-adevărat
Întors, se-adăpostește sub chipul care minte.
Sărmană măreție ! se varsă rîul viu
Al lacrimilor tale în inima-mi zdrobită ;
Minciuna ta mă-mbată, și duhul meu pustiu
Bea unda Suferinței din ochii tăi țîșnită.

— Dar oare de ce plînge această frumusețe,
Pe care-a prosternat-o tot omul biruit ?
Ce rău de taină roade în vîntrele-i semețe !

— Nebuno, pricepe ! ea plînge c-a trăit !
Și că trăiește ! Însă, ce-i face nefirească
Durerea -ncovoindu-i genunchii amîndoi,
E gîndul că și mîine — vai ! — încă să trăiască ;
Și mîine, și poimîine, și pururi ! — ca și noi !

Cînd merge-n volburatu-i și sidefiu veșmînt

Cînd merge-n vălurătu-i și sidefiu veșmint,
Un dans ușor îți pare mișcarea ei firească
De șarpe lung, pe care fachiri cu dorul sfînt
Pe vîrfuri de bastoane îl pun să dănțuiască.

Cum în desert nisipuri și ne-ntinate zări
Rămîn de-apururi surde la jalea omenească,
Ori cum se-ntinde plasa de unde- peste mări,
Ea știe, fără grijă, în farmec să sporească.

Luciri de minerale îi scapără-n privire
Și, în această ființă simbolică, bizară,
În care se îmbină un înger și o fiară

Și-n care totu-i aur, oțel, lumini, safire,
Împrăștie, ca steaua lipsită de temei,
Prea recea măreție a sterpelor femei.

Un hoit

Iubita, amintește-ți ce ochii tăi văzură
Sub calmul verii răsărit.
Culcat pe pat de pietre, în drum la cotitură,
Un hoit scirbavnic putrezit,

Cu pulpele săltate, cum tîrfa și le ține,
Fierbinte, asudînd otrăvi,
Căsca o burtă largă, tembel, făr' de rușine,
Și răspindea duhori în slăvi.

Bătea-n putreziciune un soare viu, de parcă
Voia să-i fiarbă în copturi
Tot ce-adunase-n sine, ca însutit să-ntoarcă
La sinul veșnicei Naturi ;

De sus, privea și cerul cum stîrvul se despică
Întocmai florii, din lăstari.
Și ai crezut că-n ierburi vei leșina de frică,
Izbită de miasme tari.

În zumzet, roi de muște pe vîntre se lăsase,
Iar viermii negri de puroi
Curgeau în lungi coloane, ca zemuri mocirloase,
Pe-aceste zdrențe vii și moi.

Scădeau, creșteau ca toate, cum valul vine-n mare,
Zvîcnind în clocot repezit ;
Ți s-ar părea că trupul, sub tainică suflare,
Trăia, sporind nemăsurat.

Și din această lume ieșeau cîntări ciudate,
Cum scoate vîntul uneori,
Sau boabele pe care, cu învîrtiri ritmate,
Le vîntură în vînturători.

Se ștergeau și forme, n-o mai vedeam întreagă,
[illegible]
Ca schițele uitate pe pînză, ce se-ncheagă
Din amintire și tîrziu.

Iar dincolo de piatră, o javră bîntuită
Privea pieziș către noi
Și așteaptă să-și smulgă la clipa potrivită
Din stîrv, ciolanul înapoi.

— Și tu vei fi asemeni acestei scîrnăvii,
Acestui hoit îngrozitor,
Tu, steaua firii mele, stea ochilor mei vii,
Tu, înger bun și aprig dor !

Așa vei fi, tu care ce haruri ești regină,
Cînd te-or griji cu tainul sfînt
Și te vei duce-n iarba de flori și ierburi plină
Spre-a mucezi în oseminte.

Sub sărutări de larve cînd ai să te sfîrșești,
Să spui acelei viermării
Că am păstrat esența și formele cerești
Din putrezitele-mi iubiri !

Cîntec de după-amiază

Cînd sprîncenele-ți cobori,
Chipul tău ciudat nu-mi pare
Înger bun, ci vrăjitoare
Cu ochi mari, ispititori.

Totuși, inima mi-e plină
Doar de dorul tău amar,
Ca un preot ce-n altar
Zeului, smerit se-nchină.

Și pustiul, crîngul des
Părul tău îmbălsămează,
[illegible] sub fruntea trează
[illegible] ne-nțeles.

Vii mireasma trupu-ți scaldă,
Parcă din cădui se scurg.
Farmeci ca un stins amurg,
Nimfă-nnegurată, caldă.

Lenevile ce porți
Sînt mai tari ca o licoare,
Tu cunoști o dezmierdare
Care-nvie și pe morți !

Coapsele, îndrăgostite
Sînt de sîni și de grumaz,
Cade perna în extaz
Sub povara-ți de ispite.

Ca să poți să mai înduri
Chinul tainic ce te roade,
Dărnicia ta sloboade
Sărutări și mușcături.

Sfîșiindu-mă într-una
Cu surîsul tău nedrept,
Să m-alini, îmi culci pe piept
Ochiu-ți blînd precum e luna.

Sub condurii de catifea
Și sub pasul de mătasă,
Bucuria mea ți-o las
Harul meu, și soarta mea,

S-al meu duh, pe care vrerii
Îl aduci mereu tu !
Revărsare de văpăi
Festa neagră-n Siberii !

Dans macabru

Lui Ernest Christophe

Ca o ființă mîndră de-a ei înfățișare,
Purtînd mănușa, batista, buchet îmbelșugat,
O grație firească și lenevită are,
De curtezană slabă cu zîmbetul ciudat.

Mai zvelte talii-n baluri au fost cîndva văzute ?
Veșmîntu-i de regină se surpă cu prisos
Pe talpa descărnată, ce cată s-o sărute
Pantoful plin de ciucuri, ca floarea de frumos.

Clavicula scăldîndu-i, noianul de dantele,
Ca un pîrîu alene pe stînci rostogolit,
Să apere încearcă, sfios, de glume rele
Funebrii nuri pe care mereu i-a tăinuit.

În ochi adînci ea poartă doar goluri și tenebre
Iar țeasta-mpodobită cu florile de vis
Se leagănă în voie pe șubrede vertebre.
Ce vrăji nimicnicia păstrează sub dichis !

Caricatură numai, vor vrea să te numească
Îndrăgostiții cărnii, ce farmecul discret
Nu-l gustă-n armătura aceasta omenească.
Nespus de drag mi-ești mie, mărețule schelet !

Vii oare ca să tulburi cu larga-ți strîmbătură
Doar sărbătoarea vieții ? sau poftele de ieri,
Lovind cu pinteni încă vibrînda asatură,
Te-mping, încrezătoare,-n sabatul de plăceri ?

La cîntecul viorii, sub razele făcliei,
Vrei să-ți gonești coșmarul tulburător și rău,
Ori apelor țîșnite din șipotul urgiei
Le ceri să stingă iadul aprins în duhul tău ?

Fîntînă de păcate, greșeli și gînduri proaste !
Cazan în care fierbe de-a-pururi vechiul chin !
Mai văd cum rătăcește prin plasa strîmbei coaste
Șerpoaica nesătulă și plină de venin.

Mă tem că n-ai să afli nici răsplătiri prea multe,
Deși depui strădanii, cochetă să apari ;
Pot inimi muritoare batjocura s-asculte ?
Îmbată vraja spaimei doar sufletele tari !

Din gîndul crunt ce zace-n a ochilor vîltoare
Leșinul urcă-n aburi, și dansatori cuminți
Privesc, simțindu-și greața aproape să-i doboare,
Cum rîd în veșnicie treizecișidoi de dinți.

Și totuși, cine-n brațe n-a strîns schelete-odată,
Iar rodul din morminte pe cine n-a nutrit ?
Ce rost are parfumul, găteala prea bogată ?
Scîrbit s-arată numai frumosul amăgit !

O, Bayaderă cîrnă, cuceritoare față,
Să spui acestor tineri, cînd supărați ar fi :
„Cei mîndri, dați degeaba cu suliman pe față,
Toți mirosiți a moarte ! O, voi schelete vii,

Voi, Antinouși vestezi, voi fanți cu fața spînă,
Voi, hoituri poleite, satiri cu păr căzut,
Macabrul dans, în ritmu-i universal, vă mînă
Spre așezări pe care nicicînd nu le-ați văzut.

RAOULT : Dans macabru
(Muzeul de artă modernă din Paris)

Se zbenguie și joacă o muritoare turmă
Din malul rece-al Senei la Gangele-nfocat,
Fără-a vedea-n tavanul spart trîmbița din urmă,
Asemeni puștii negre, cum gura și-a căscat.

Te-admiră Moartea, lume de rîs și zbuciumată,
Sub orice zodii raza de soare te-ar căta,
Și deseari ca tine, în smirnă-mbălsămată,
Batjocura și-o varsă în nebunia ta !"

Acelei bune slujnici

Acelei bune slujnici, de tine pizmuită,
Ce-și doarme somnu-n groapa săracă, părăsită,
Ar trebui să-i ducem prinos măcar o floare.
Sărmanii morți mai gustă dureri sfîșietoare,
Octombrie cînd mînă al vînturilor șir
Să scuture de frunze capacii-n cimitir,
Pe drept socot că viii au suflete ingrate,
Dormind în așternuturi și calde și curate,
Iar ei, sub cazna neagră a visului pustiu
Lipsiți de-a vorbă bună în strîmtul lor sicriu,
Vechi oase înghețate, la viermi lăsate pradă,
Simt doar cum se topește iernatica zăpadă,
Cum anii curg, — și nimeni din cunoscuții buni
Nu le preschimbă zdreanța uscatelor cununi.

Pe seară, cînd din sobă butucii cîntă-n jar,
De-ar fi s-o văd că intră și-n jilț s-așează iar,
Sau dacă aș găsi-o, pe-o noapte geruită,
La mine în odaie într-un ungher pitită,
Venind din veșnicia adîncului ei pat
Să soarbă cu privirea copilu-ajuns bărbat,
Ce-aș spune acestei inimi de maică prea miloasă
Văzînd cum varsă lacrimi orbita-i scorburoasă ?

Răscumpărarea

Ca să plătești păcate grele
Ai două lunci cu brazde seci,
Ce rod aduc doar dacă treci
Cu plugul minții peste ele ;

Spre-a smulge spicele mărunte,
Spre-a scoate-o floare-n muguri cruzi,
Mereu vor cere să le uzi
Cu lacrimi de pe trista-ți frunte.

Iubire-i una, alta-i Artă,
— Pe jude, spre a-l îmblînzi
Cînd vine-nfricoșata zi
Dreptatea veșnică s-o-mpartă,

Îți trebuie o avuție
De secerișuri și de flori
Ce loc, prin forme și culori,
Pe îngeri, martori buni să-ți fie.

Luceafărul
Revistă editată de
UNIUNEA SCRIITORILOR
din REPUBLICA SOCIALISTĂ ROMÂNIA

Redactor șef :
VIRGIL TEODORESCU
Redactori șefi adjuncți :
CEZAR BALTAG, S. DAMIAN,
GEORGETA HORODINCĂ
Secretar general de redacție :
TEODOR BALȘ

REDACȚIA : București, Bd. Ana Ipătescu 15
Telefon : 50 40 25 ; 50 44 85
ADMINISTRAȚIA : Șoseaua Kiseleff, 10, tel. 18 33 99
ABONAMENTELE :
3 luni — 13 lei ; 6 luni — 26 lei ; 1 an — 52 lei
Tiparul executat la :
COMBINATUL POLIGRAFIC „CASA SCÎNTEII"
Paginator : Nicolae Ion